

**BİR ÖĞRENCİ HAREKETİ OLARAK KAMPÜS İÇİ FEMİNİZM:
MERSİN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

NAZİRE BÜYÜKGÜRSES

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

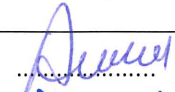

**KADIN ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe AZMAN**

**MERSİN
OCAK-2019**

ONAY

Nazire BÜYÜKGÜRSES tarafından Prof. Dr. Ayşe AZMAN danışmanlığında hazırlanan "Bir Öğrenci Hareketi Olarak Kampüs İçi Feminizm: Mersin Üniversitesi Örneği" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Ayşe AZMAN	
Üye	Prof.Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA	
Üye	Prof. Dr. Kamuran ELBEYOĞLU	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10.01.2019 tarih ve 2019/24 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

9 Ocak 2019/ 9 January 2019

İmza / Signature

Nazire BÜYÜKGÜRSES

ÖZET

Mersin Üniversitesi öğrencileri arasında feminist hareketin belli bir ivme kazandığı ve öğrenci eylemleri arasında sıklıkla kadın sorunun dile getirildiği gerçeğinden yola çıkılarak bu çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda bir öğrenci hareketi olarak feminist hareket Mersin Üniversitesi örneği üzerinden değerlendirilmiştir. Öğrenci hareketlerinin geçmişine bakıldığında dünyada ve Türkiye’de 1960’lı yılların özel bir dönem olduğu söylenebilir. 68 kuşağı olarak da adlandırılan ve sol ve Marksist eğilimlerle biçim kazanan öğrenci eylemlilikleri Fransa’da ortaya çıkmış olmasına karşın tüm dünyada ve Türkiye’de de etkisini göstermiştir. 12 Eylül askeri müdahalesi belli bir dönem kesintiye uğratsa da öğrenci hareketi 1990’lı yıllarla birlikte yeniden ülke gündeminde yer bulmuştur. Öğrenci hareketinde belli ideolojik değişimler gözlemlenmektedir. Feminist hareketin bağımsız bir özellik kazanması öğrenci hareketi içinde yerini bulması bu değişimlerden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma bu değişimi de açıklamayı amaçlamaktadır. Mersin Üniversitesi örneği üzerinde yürütülen bu çalışma feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin aile yapısı ve çocukluğunu geçirdiği çevre, öğrencilerin kampüs içindeki feminist mücadeleleri, politikayla ilişkileri olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar altında ise üniversitede feminist hareketin kökeni, kampüste feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin talepleri, hedefleri, katılımcıların kampüs içi çalışmaları, kampüsteki feminist mücadelede olumsuz yönler, kampüsteki feminist mücadelede destek kaynakları ve siyasal iktidarın kadınlara yönelik uygulamış olduğu politikalara öğrencilerin tepkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Mersin Üniversitesinde öğrenim gören 20 kız öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen ‘öğrenci hareketi ve feminizm’ başlıklı yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın geçerlilik-güvenilirliğini arttırmak için nitel araştırma yönteminin aşamalarından doküman incelemesi ve katımlı gözlem tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında katılımcıların feminist hareket içinde olmasındaki gerekçe; ataerkil toplum, iktidarın kadınlara yönelik politikaları, kadına yönelik şiddetin artması, toplumda kadının gücünün küçümsenmesi görülmektedir. Katılımcılar kadınları bilinçlendirmek amacıyla kampüs içi-dışı çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar stant kurma ve stantlarda kadınları bilinçlendirici broşür-dergi dağıtmak, kadınlara var olma bilincini aşlamak için feminist atölyeler oluşturmak, seminer düzenlemektir. Katılımcılar çalışmalarını gerçekleştirirken okul yönetimi ve bazı öğrenciler tarafından desteklenmediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar toplumda kadınlara uygulanan baskının siyasetle çözüleceğini düşünmektedir. Temel amaçları kadınları uyandırmak, farkındalık oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hareketi, Öğrenci Hareketi, Mersin Üniversitesi

Danışman: Prof. Dr. Ayşe AZMAN, Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

This study has been carried out based on the fact that the feminist movement gained acceleration among the students of Mersin University and the female problem was frequently mentioned among the student actions. In this way, the feminist movement as a student movement was evaluated through the example of Mersin University. Considering the history of student movements in the world and in Turkey, 1960s can be said a special period of those years. 68 generations, also referred to as the left and winning way with Marxist tendencies all over the world in spite of student protests have emerged in France and Turkey also showed its effect. Although the military intervention of September 12 has been interrupted for a certain period of time, the student movement has been included in the agenda of the country with the 1990s. There are certain ideological changes in the student movement. One of these changes is the fact that the feminist movement has gained an independent characteristic in the student movement. In this context, the study aims to explain this change. This study conducted on the example of Mersin University are examined under three headings; The feminist movement of the students in the family structure and childhood environment, feminist struggles of students on campus, relations with politics. Under these headings, the origins of the feminist movement in the university, the demands of the students in the feminist movement on campus, the goals of the participants, the negative aspects of the feminist struggle in the campus, the sources of support in the feminist struggle on the campus and the reaction of the students to the policies applied by the political power towards women were examined. The sample of the study consisted of 20 female students studying at Mersin University in 2016-2017 academic year. In this study, semi-structured interview form which is developed by the researcher and feminism is used as data collection tool. In order to increase the validity-reliability of the study, document analysis and participatory observation technique were used from the stages of the qualitative research method. The data obtained from the interviews were analyzed by using the content analysis technique. Looking at the results of this study, the reason for the participants to be in the feminist movement; patriarchal society, the policies of power towards women, the increase of violence against women, and the underestimation of women's power in society. Participants are conducting on-campus studies to raise awareness among women. These studies are to distribute brochures and magazines to raise the awareness of women in stands and to organize feminist workshops and to organize seminars. The participants stated that they were not supported by the school administration and some students while performing their studies. Participants think that the pressure on women in the society will be solved by politics. Their main purpose is to awaken women and to raise awareness.

Key Words: Women Movement, Student Movement, Mersin University

Supervisor: Dr. Ayşe AZMAN, Department of Women's Studies, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tezin araştırma konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar geçen süreçte bana yol gösteren, her zaman olumlu, sabırla bana bilgilerini aktaran, desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen sevgili hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe AZMAN'a sonsuz teşekkürler ederim. Tez çalışmamda, elde ettiğim verileri nasıl yorumlayacağım ve aralarında nasıl bağlantı kurabileceğim konusunda bana her zaman yardımcı olan sevgili hocam Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA'ya çok teşekkür ederim. Tezimin şekillenmesinde önemli katkıları bulunan ve önerileriyle bana yardımcı olan sevgili hocam Dr. Öğretim Üyesi Sevim ODABAŞ' a çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan, desteğini esirgemeyen sevgili dostum Elif DULKADİR'e ve Aslıhan YALDIZ'a sonsuz teşekkür ederim. Tez yazım sürecimiz boyunca birbirimizi desteklediğimiz canım arkadaşım Nilay HOŞAF'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Son olarak tüm hayatım boyunca varlığıyla bana güç veren, sevgisini üzerimden hiç eksik etmeyen canım annem Asiye, canım babam Kadir BÜYÜKGÜRSES'e ve kardeşlerim Elif ve Oğuzhan'a sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR ve SİMGELER	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	4
1.2. Araştırma Soruları	5
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
2. FEMİNİST PERSPEKTİFLİ KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ	7
2.1. Feminist Perspektifli Kadın Hareketi: Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	7
2.1.1. Birinci Dalga Feminizm (Liberal Feminizm)	9
2.1.2. İkinci Dalga Feminist Hareket (Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm)	10
2.1.3. Üçüncü Dalga Feminizm	14
3. TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE KADIN SORUNU BAĞLAMINDA TOPLUMSAL DEĞİŞME	15
3.1. Öğrenci Hareketi ve Kadın Sorunu	18
3.2. Marksist Hareket Bağlamında Öğrenci Hareketi ve Kadın Sorunu	23
3.3. Türkiye'de Feminist Hareketin Yükselişi	27
3.4. Türkiye'deki Muhafazakâr Politikalar	33
3.5. Öğrenci Hareketinde Yeni Yönelimler ve Kadın Hareketine Etkisi	37
4. LİTERATÜR ANALİZİ	41
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	46
5.1. Çalışma Grubu	46
5.2. Veri Kaynakları	46
5.3. Verilerin Toplanması	47
5.4. Verilerin Analizi	47
5.5. Sınırlılıklar	48
5.6. Güvenilirlik-Geçerlilik	48
6. BULGULAR VE TARTIŞMA	50
6.1. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Aile Yapısı ve Çocukluğunu Geçirdiği Çevre	50
6.2. Öğrencilerin Kampüs İçindeki Feminist Mücadelesi	51
6.2.1. Üniversitedeki Feminist Hareketin Kökeni	51
6.2.2. Kampüste Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Talepleri, Hedefleri	54
6.2.3. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Kampüs İçi ve Kampüs Dışı Çalışmaları	57
6.2.4. Kampüsteki Feminist Mücadelede Olumsuz Yönler	60
6.2.5. Feminist Hareket İçindeki Kız Öğrencilerin Erkek Öğrencilere Bakışları	61
6.2.6. Kampüste Feminist Mücadelede Destek Kaynakları	62
6.3. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Politikayla İlişkisi	63
6.3.1. Siyasal İktidarın Kadınlara Yönelik Uygulamış Olduğu Politikalara Öğrencilerin Tepkisi (Özel Alan-Kamusal Alan)	65
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	69
KAYNAKÇA	73
EKLER	80
ÖZGEÇMİŞ	82

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat parti
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
FP	Fazilet Partisi
HP	Halkçı Parti
İKD	İlerici Kadınlar Derneği
LGBT	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender
MNP	Milli Nizam Partisi
RP	Refah Partisi
SP	Saadet Partisi
STK	Sivil Toplum kuruluşu
TİP	Türkiye İşçi Hareketi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YTH	Yeni Toplumsal Hareketler

1. GİRİŞ

Bu çalışma bir öğrenci hareketi olarak kampüs içi feminist hareketi konu edinmektedir. Dünyada ve Türkiye’de gerek öğrenci gerekse feminist hareketin ivme kazanması modern çağa denk gelmektedir. Modern toplumun merkezi olarak Batı’ya bakıldığında farklı toplum kesimlerinin taleplerinin Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrasında yükselişe geçtiği söylenebilir. Kitlesele olarak ortaya çıkan, özellikle toplumsal sınıfların kendi kaderlerine ilişkin talepleri kadınları da etkilemiş, feminist hareketin biçimlenmesi de bu bağlamda ortaya çıkmıştır.

Feminizm, on sekizinci yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan toplumsal bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Feminizm terimi, “1890’lı yıllarda, özellikle kadınlara oy hakkı verilmesi ve kadınların eğitim ve çalışma olanağına sahip olmaları için kampanya yürüten kadınlar ve erkekler için kullanılmaktadır” (Marshall, 2005:204). Bu tanım aslında liberal feminizmi tarif etmektedir. Feminist hareket hem sosyal teorideki değişimler hem de eylemlilikler bağlamında önemli değişime uğramıştır.

1960 sonrası gelişen İkinci dalga feminizm liberal eşitlikçi feminizmin ön kabullerini eleştirerek ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda oy hakkı, eşit işe eşit ücret gibi taleplerin yetersizliği tartışılmış ve ‘özel alan politiktir’ sloganı ikinci dalga feminizmin düsturu haline gelmiş ve liberal eşitlikçi feminizm sınırlarını ortaya koymuştur.

1960’lı yıllar aynı zamanda toplumsal hareketler bağlamında yeni dönüşümlerin olduğu bir dönemdir. 1968 kuşağı olarak da adlandırılan toplumsal muhalefet hareketlerinin öncüleri Fransa, Latin Amerika ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki öğrenci gruplarıdır. Amerika’nın Vietnam’ı işgali, Güney Amerika ülkelerinin sosyalist eğilimli hükümetlerine karşı giriştiği darbe hareketleri, Arap - İsrail Savaşı, Filistin sorununun yarattığı sonuçlar muhalif hareketlerin hız kazanmasına neden olmuştur. Dünyadaki bu gelişmelerden Türkiye de etkilenmiştir. Şöyle ki, öncelikle öğrenci hareketi bağlamında sol rüzgârlar gençlik arasında yaygınlık kazanmış ve siyasallaşmıştır. Sosyalist ideoloji öncülüğünde düzen değişikliği talepleri, silahlı mücadeleye kadar varan siyasal eylemlilikler siyasal yaşamda etkili olmuştur. Feminist hareketin yeni ön kabulleri ve kadın mücadelesindeki değişim ise ancak 1980 sonrasında etkili olmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda sosyalist ideoloji içerisinde yer bulan ve Marksist sınıf analizleri ile biçimlenen kadın sorunu tartışmaları 12 Eylül askeri müdahale sonrası siyasal ve toplumsal değişim sonrasında ikinci dalga feminizminin etkisi hissedilmeye başlanmıştır. 1980’ler sadece kadın hareketi değil, Türkiye’deki kurumsallaşma açısından da büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Değişimi etkileyen belli başlı iç ve dış dinamikler vardır. Özellikle neo-liberal politikaların tüm dünyayı etkilediğini söylemek mümkündür. 12 Eylül 1980’ de askeri

müdahale gerçekleşmiştir. Bu müdahale siyasal yaşamı etkilediği gibi toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini de etkisi altına almıştır. 1960'lı yıllarda etkisini oldukça fazla gösteren Marksizm ve sol hareketlerin gücü etkisini bu dönemde yitirmeye başlamıştır. 1980 sonrasında kadın hareketine söylemsel zemin hazırlayan yaklaşımlar kuşkusuz ikinci dalga feminizm ve üçüncü dalga feminizmdir. 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında kadın hareketinin gündemi değişmiştir. İlgi çekici olan ise feminist hareketin Türkiye'deki öncü isimlerinin de eski sol hareket içinde yer alan kişilerden oluşmasıdır. Özellikle akademik dünya içinde yer alan Şirin Tekeli gibi isimler Marksist düşüncenin eleştirisi ve cinsiyet meselesine dair olan kabullerini yeniden gözden geçirerek feminist hareketin önünü açmışlardır.

Bu bağlamda 12 Eylül askeri müdahalesinin sonrasında Batı düşüncesinin yeni eğilimlerine ait kaynaklar çevrilmeye ve okunmaya başlanmıştır. Postmodernizm, radikal feminizm gibi yeni düşünsel eğilimleri kapsayan kaynakların tanınıp çevrilmesini, bilinmesini belli eylemler ve girişimler takip etmiştir. Feminist bilinci yükseltme toplantıları yapılmıştır. Bunlar içinde YAZKO, Perşembe Grubu, I. Kadın Kurultayı gibi grup bilinçlendirme toplantıları yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemi sokak eylemliliklerinin de gerçekleşmeye başladığı dönem olarak nitelendirebiliriz. Özellikle kadının mahrem alanı olarak görünen aile, cinsler arası eşitlik, annelik, doğum, cinsellik, şiddet gibi konular kadınların gündemine taşınmıştır. Kadın dayacağına karşı, ev içi şiddete yönelik dikkat çeken eylemler gerçekleştirmiştir.

Ataerkillik kavramı da bu dönemde kadın hareketi içinde temel bir tartışma konusu olmaya başlamıştır. Ataerkilliğin evrensel bir sorun olarak tanımlanıp özellikle kendini gösterdiği alan kabul edilen aile ortamı 'özel alan politiktir' sloganına dayalı olarak tartışma konusu olmuştur. Ataerkil ideolojinin kendini ortaya koyduğu bir alan olan kadın bedeni meselesi de feminist hareket içinde önemli bir tartışma zemini ortaya çıkarmıştır. Kadın hareketinin kadın bedeni ve bunun siyasal iktidar tarafından denetimi meselesi de gündemi oluşturur. Beden meselesi kendi başına mikro bir konuyu oluşturmasına karşın iktidar ve beden konusu son derece önemli bir makro konudur. Kılık kıyafetten, kürtaja, doğumun nasıl olacağına, doğacak çocuk sayısına kadar kadın bedeni odak noktasıdır. Bu bağlamda Türkiye'deki feminist hareket içinde 'bedenimiz bizim, emeğimiz bizim' sloganı hareketin temel söylemlerinden birisini oluşturmaktadır.

12 Eylül aynı zamanda Türkiye'de muhafazakâr siyasi anlayışın önünü açan bir müdahale olmuştur. Dünyadaki neo-liberal muhafazakâr ideolojinin de etkisiyle ülkede önce Türk-İslam sentezi sonra da İslamcı adı altında ortaya çıkan yeni eğilimler söz konusu olmuştur. Önceleri Turgut Özal'ın tüm farklı siyasi eğilimleri birleştiren iktidar anlayışı 1990'lı yılların sonuna doğru "milli görüş" adı altında "Refah Yol" hükümeti ile sonuçlanmış ve siyasal İslam kimliği ön planda olan yapıların güçlenmesine karşın bu kez 28 Şubat 1997'de yeni bir askeri müdahale gerçekleşmiştir. Ancak bu müdahale İslamcılığın farklılaşarak evrilmesiyle

sonuçlanmış ve “milli görüş hareketi” ayrışarak Adalet ve Kalkınma Partisinin kurulduğu bir sürece gelinmiştir. Liberal ve muhafazakâr bir söylem benimseyen AK Parti, 2002 genel seçimleri öncesinde kurulmuş ve gittikçe artan bir toplumsal desteğe sahip olmuştur.

AK Parti muhafazakâr demokrat olarak kendini tanıtmıştır. AK Parti bu noktada ileriye dönük hedeflerini ve bu hedefleri gerçekleştirmede benimsediği politikaları açıklayan bir söylem oluşturmuştur. AK Parti, kuruluş ve yükseliş döneminde liberal bir söylem benimserken merkezi bir siyasi yapıya doğru dönüşüm yaşamış, bu kez partinin muhafazakâr yönü daha belirgin hale gelmiştir. Nitekim feminist hareketin içinde olduğu toplumsal taleplere karşı daha esnek olan siyasal iktidar, muhafazakâr eğilimlerin daha belirgin hale gelmesiyle söylem değişikliğine gitmiş; söylem değişikliğinin en belirgin olduğu alan ise kadın ve kadına yönelik talepler karşısında olmuştur. Özellikle yeni bir gelecek kurgusu içinde kadınların toplumsal rol ve işlevleri feminist kadın hareketinin kabul ve talepleriyle açık bir şekilde çelişmiştir. İktidarın özellikle kadın bedeni üzerindeki açıklamaları oldukça tepkiye yol açmıştır. Siyasal iktidar nüfus artışı meselesini burada ilk akla gelen sorun olarak dile getirilebilir. Nüfusun tehlikede olduğu düşüncesinde olup kadınları çocuk doğurmaya teşvik etmiştir. 2012 yılında katıldığı bir konferansta kürtaj karşıtı düşüncelerini kamuoyuna açıklamış ve kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu noktada toplumda tepkileri üzerine çekmiştir. Ayrıca doğum kontrolü, kürtaj, sezaryen, gibi konularda doğrudan yasal düzenlemelere gidilmesi feminist hareketle iktidar arasındaki gerilimin daha fazla belirginleşmesine neden olmuştur. Feminist hareketin farklı düzlemlerde iktidarın kadın üzerindeki politikalarına karşı olan tepkisi çeşitli eylemlilik ve protestolarla gündeme gelmiştir.

Toplumunu en çok etkileyen değişime açık kitlerin başında hiç kuşkusuz gençlik gelmektedir. Feminist hareket başlangıcından bu yana genç nesil arasında etkili olsa bile özellikle üniversite ve kampüslerin içinde etkili olmaya başlaması 2000’li yıllara denk gelmektedir. İktidarın kadına yönelik söylem ve politikalarına karşı protestoların öğrenci gençlik arasında ortaya çıkışı da hiç kuşkusuz feminist hareketle iktidarın politikalarının çeliştiği 2012 yılı sonrasındadır. Öğrenci gençlik arasında somutlaşan bu protestolar kampüslerde kendi başına bir örgütlenme olarak ortaya çıkan feminist kadın öğrenciler arasında yaygınlaşmıştır. Mersin Üniversitesi örneği üzerinde yürütölen bu çalışmada feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin aile yapısı ve çocukluğunu geçirdiği çevre, öğrencilerin kampüs içindeki feminist mücadelesi, feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin politikayla ilişkisi olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar altında ise üniversitede feminist hareketin kökeni, kampüste feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin talepleri, hedefleri, katılımcıların kampüs içi çalışmaları, kampüsteki feminist mücadelede olumsuz yönler, kampüsteki feminist mücadelede destek kaynakları ve siyasal iktidarın kadınlara yönelik

uygulamış olduğu politikalara feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin tepkisinin incelendiği alt başlıklar bulunmaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Öğrenci hareketleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkili olmuş toplumsal bir olgudur. Türkiye’de öğrenci hareketi siyasi tarihi içerisinde farklı dönemlerde farklı ideolojilerden etkilenmiştir. Cumhuriyet tarihi içinde öğrenci hareketlerinin yükselişe geçtiği dönem 1960’lı yıllardır. Dünyadaki sol hareketin yükselişine paralel olarak Türkiye’de de sol politik rüzgârdan etkilenmiş bir öğrenci hareketi ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de özellikle 12 Mart 1971’den sonra öğrenciler yetişkinlerin örgütlerinden tam bağımsızlaşmışlardır. Bunun en etkin örneklerini, siyasal yelpazenin sol kenarında yer alan iki partide Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye İşçi Partisinde görmek mümkündür. TİP, sosyalist devrim tezini savunmuştur. Bu yönü ile TİP, sosyalizmi bir üst yapı ürünü olarak algılayan ve devrimlerin önderliğini halk kitleleri ve işçi sınıfı yerine bürokrat-aydın-asker işbirliğine dayalı sosyalizm anlayışını reddeder (Kaçmazoğlu, 1995: 79). Öğrencilerin en aktif kesiminin FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) kanalıyla bağlı bulunduğu TİP, yöneticilerinin anarşik nitelikteki eylemlere karşı çıkmaya başlamasıyla bütün etkinliğini yitirmiş, kendisine bağlı gençlik örgütlerinin kaybolmasına tanık olmuştur (Kışlalı, 1974: 76-77). CHP ‘de ise iktidarla gençler arasında fikir ayrılıkları olmuştur. Buna dayanarak İnönü CHP gençlik kollarını kapatmıştır. Bütün bu fikir ayrılıklarına rağmen öğrenciler eylemliliklerini sürdürmek için sol hareketten beslenmişlerdir. Genç neslin temel felsefesi kendi fikirlerini özgürce ifade etmek ve bunu siyasal iktidara da kabul ettirmektir.

Öğrenci eylemlilikleri, içinde buldukları siyasi rejimden bağımsız düşünülemezdir. Bu nedenle toplumda ortaya çıkan problemin ana sebeplerinden birinin de iktidarın uyguladığı politikardan kaynaklandığı söylenebilir. Geçmişten günümüze öğrenci eylemlilikleri farklı problemlerle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri feminist ideolojidir. Tarihte feminist hareket oy hakkı ve özel mülkiyet mücadelesi ile başlayıp; sonrasında özel alan(üreme hakları, cinsellik, şiddet vb.) üzerinde durmuştur. Toplumu özellikle kadınları ilgilendiren bu problemler üniversite gençliğini de ilgilendirmiştir. Öğrenciler, 1980 döneminde kadın sorununu Marksist-sol hareket içerisinde, sınıf ekseninde dile getirmiştir. Bugün ise Marksist kuram ve yönelim “cinsiyet körü” bir yaklaşım olarak eleştiriye uğramaktadır. Feminist kuramdan gelen bu eleştiri Türkiye’deki kadın hareketini ve öğrenci hareketini de etkilemiştir. Diğer taraftan ülkedeki siyasal iktidarın cinsiyetçi politikaları hem kadın hareketinin hem de üniversite öğrencilerinin tepkisine yol açmıştır. Bu çalışmada Mersin Üniversitesi feminist hareket içerisinde bulunan öğrencilerin kampüs içi mücadelesi, politikayla

ilişkisi ve siyasal iktidarın kadınlara uygulamış olduğu politikalara tepkisi konusunda görüşlerinin alınması araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

Araştırmanın temellendirildiği sorular şöyledir:

1. Öğrencilerin Kampüs İçindeki Feminist Mücadelesi

- Mersin Üniversitesinde feminist hareket ne zaman başladı?
- Öğrencilerin feminizmden anladıkları nedir ve feminizmi nasıl yaymaya çalışmaktadırlar?
- Feminist hareket içerisinde bulunan öğrencileri destekleyen kimlerdir?
- Kampüslerdeki feminist hareket amacına ulaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin feminist çalışmaları doğrultusunda talepleri nelerdir ve neye dikkat çekmek istemişlerdir?
- Feminist hareket içinde olan öğrenciler mücadelelerini gerçekleştirirken kampüs içinde ne gibi problemlerle karşılaşmaktadır?
- Erkek ve kadın öğrenciler feminist öğrencileri nasıl nitelendirilmektedir? Erkek öğrencilerin feminist hareket içerisinde bulunan kadın öğrencilere tepkileri nasıldır?
- Feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin örgütlenme biçimleri nasıldır? Öğrenciler eylemliliklere nasıl karar vermektedir?

2. Feminist Hareket İçerisinde Bulunan Öğrencilerin Siyasetle İlişkisi

Mersin Üniversitesi öğrencilerinin siyasi sisteme karşı aldıkları tavır nasıldır? Siyasal iktidarın kadınların özel alanına yönelik aldığı kararlarda feminist öğrencilerin tepkileri nasıldır?

Öğrencilerin;

- a. Kürtaj hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- b. Çocuk bakımı ve sayısı hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- c. Şiddette yönelik tepkileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, lisans öğrencisi olan ve feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin, kampüs içindeki feminist mücadelesine yönelik görüşlerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Mersin Üniversitesi öğrencileri örneği üzerinde yürütülen çalışmada şu alanlar incelenmiştir: Üniversitede feminist hareketin kökeni, kampüste feminist hareket içinde bulunan

katılımcıların talepleri, hedefleri, kampüs içi çalışmaları, kampüsteki feminist mücadelenin olumsuz yönleri ve mücadelenin destek kaynakları, feminist hareket içinde bulunan kız öğrencilerin erkek öğrencilere bakışları ve siyasal iktidarın kadınlara uygulamış olduğu politikalara tepkisi; katılımcıların görüşlerine dayalı olarak ele alınmıştır. Öğrenci hareketi olarak kampüs içi feminizmi konu alan bu çalışmanın başka çalışmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir. Feminizmle ilgili yapılan çalışmalar da genelde öğrenci dışındaki kitleye yöneliktir. Öğrenci hareketine dönük bu çalışmalarda ise kadın haklarını savunan bir eylem üzerinde durulmadığı onların başka problemlerine yönelik araştırmalar yapıldığı saptanmıştır. Bu nedenle 'Bir Öğrenci Hareketi Olarak Kampüs İçi Feminizm' başlıklı tez konusu seçilmiştir.

2. FEMİNİST PERSPEKTİFLİ KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

2.1. Feminist Perspektifli Kadın Hareketi: Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Batı'da feminist hareketin ortaya çıkışı belli toplumsal koşullar sonucunda gerçekleşmiştir. Öncelikle feodal sistemin çöküşü, yeni bir toplumsal sınıf olan burjuvazinin tarih sahnesine çıkması ve yeni bir dünya görüşünün biçimlenmesi 17. yüzyılda tüm Batı dünyasını etkisi altına almıştır. Ancak sözü edilen gelişmelerde özellikle merkezi olan belli ülkeler dikkat çekmektedir. Fransız Aydınlanması bu gelişmelerin entelektüel düzeyde dile getirilmesinden başka bir şey değildir. Burjuvazinin ürünü olan liberal düşüncenin sonuçları olan eşitlik, kardeşlik, özgürlük kavramları Fransız Devrimi'nde (1789) daha da ön plana çıkmıştır. Bu kavramların etkisiyle toplumda yeni bir hareketlilik meydana gelmiş ve toplumun her kesimi bu durumdan etkilenmiştir. Tarihte ilk defa kadının özel/kamusal alandaki yerini sorgulaması, hak arayışı mücadelesi içine girmesi de Fransız devriminin sonuçlarındandır.

17. yüzyılda Aydınlanma sonrası kadınlar toplumda var olan toplumsal, siyasal ve ekonomikhurmi anlamda eşitsizlikleri kabul etmemişlerdir. Onlar aynı zamanda bu eşitsizlikleri sorgulama cesaretini gösterip bu yönde mücadeleye girişmişlerdir. Toplumda kadının yeri, tarihsel süreçte din, siyaset ve ekonomik gelişmeler tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla zamanla değişen şartlar doğrultusunda kadının rolü de değişmiştir. Feminist hareketi ortaya çıkaran ikinci önemli olay kuşkusuz 19. yüzyılda İngiltere' de gerçekleşen Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi ile birlikte kadın işgücüne ihtiyaç duyulmuş ve kadınlar emek piyasasında ucuz işgücü olarak yerlerini almışlardır. Farklı toplum kesimlerinde ortaya çıkan hak arama mücadelesi kadınlar arasında da etkili olmuştur.

Feminist ideolojinin tanımına bakıldığında farklı zeminde hareket ettiği görülmektedir. Marshall'a göre Feminizm, "On sekizinci yüzyılda İngiltere'de doğan cinsler arasındaki eşitliği, kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir(1999:240)." Bu tanıma göre feminizmin ortaya çıktığı döneme ve ilk taleplerine vurgu, dikkat çekmektedir. Berktaş'a göre Feminizm, "Cinsler arasındaki ayrımcılığı, kadının özel alan ve kamusal alanda baskı görmesine karşı tavır alan ve bu baskıyı ortadan kaldırmayı amaçlayan, ataerkil sistemin önüne geçerek kadın haklarını savunan bir yaklaşımdır (2014)." Hooks' da ise feminist harekette yeni tartışılan kavramların etkisi hissedilmektedir. Hooks (2014), feminizmi "Cinsiyetçilik veya cinsiyetçi sömürüyü ve zulmü sona erdirmek için bir hareket." olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda Hooks, cinsiyetçiliği problem olarak ortaya koymaktadır.

Feminizm tarihinde karşımıza birçok feminist akım çıkmaktadır. Bunlar liberal feminizm, Marksist feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm, kültürel feminizm, varoluşçu feminizm ve postmodern feminizm olmak üzere birçok kuramdır. Bu çalışmada

sadece üç teori (liberal feminist kuram, Marksist feminizm ve radikal feminizm) üzerinde durulmuştur. Bu çalışma betimleyici olduğu için henüz hipotez geliştirilmemiştir.

Kadınların ilk mücadelesi oy hakkı, eşit işe eşit ücret, özgürlük anlayışlarıyla sınırlı kalmıştır. Bu mücadele anlayışın adı “Liberal Feminist Akım”dır. Teknolojik, kültürel ve toplumsal koşulların değişmesiyle birlikte kadınların bu haklara sahip olması dikkatleri başka problemlere çevirmiştir. Böylece feminist akım içerisinde bulunan bireylerin feminist mücadele anlayışları da değişmiştir. Toplumsal dönüşümler, ideolojilerin değişmesi feminist mücadele anlayışını farklı boyutlara taşımıştır. Liberal Feminist akımın sonrasında özel alana dikkat çeken (cinsellik, doğurganlık ve taciz) ‘İkinci Dalga Feminist Akım’dır. Bu akımın içerisinde Marksist Feminist Akım ve Radikal Feminist Akım vardır.

Türkiye’de feminist hareketin en yoğun ve hareketli yaşandığı dönem 1980’li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde feminist mücadele üniversite kampüslerine kadar etkisini göstermiş ve farklı bir boyut kazanmıştır. Günümüzdeki feminist mücadele hareketinde de liberal, radikal ve marksist feminizmin etkisini görmekteyiz. Siyasal iktidar tarafından kadınlara yönelik yürütülen politikalar, feminist hareketler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki özellikle üniversite çevresinde bulunan öğrenci ve akademisyenler tarafından gösterilmiştir. Bu çalışmada Mersin Üniversitesi öğrencilerinin feminist mücadeleleri irdelenecektir. Bu bağlamda öğrencilerin feminist hareket mücadelesi üç feminist kuram (liberal feminist kuram, Marksist feminist kuram ve radikal feminist kuram) doğrultusunda derinlemesine değerlendirilmiştir. Bu kuramlar şunlardır: Birinci kuram olan liberal feministler, hedefinde toplumun her kesiminde kadın-erkek eşitliği, kadınlara oy hakkı verilmesi, özel mülkiyet hakkı, kanun önünde eşitlik vb. isteklere yönelik mücadelelerde bulunmaktadır. Liberal Feminizm kökeni ‘eşitlik’ ilkesine dayanır. Bu bağlamda liberal feministler ataerki toplumsal düzeni değiştirmek yerine kadın ve erkek eşitliğini, çalışma hayatına kadının da girmesini, eşit işe eşit ücret ilkesini topluma yerleştirmeye çalışmışlardır. Liberal düşüncenin etkisi günümüz feminist mücadelesinde hala görülmektedir. Mersin Üniversitesindeki öğrencilerin feminist eylemleri liberal feminist kuramın ön kabulleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. İkinci kuram olan radikal feministler, kadınların toplumda ikincil olmasını biyolojik nedene dayandırarak açıklayıp, temelde kadın erkek arasındaki eşitsizliğin kaynağında aile kurumunun etkisi olduğunu iddia etmektedirler. Aile kurumu, kadınları erkekler karşısında hizmet etmeye zorlamış ve kadını her koşulda ezmiştir, iddiasını öne sürdükleri için aile kurumunu reddetmişlerdir. Radikal feministler ayrıca kürtaj yasası, üreme, şiddet kavramlarıyla da ilgilenmişlerdir. ‘Özel olan politiktir’, ‘bedenimiz bizim emeğimiz bizim’ sloganları ile ideolojilerini sürdürmüşlerdir. Radikal feminist kuramın temel eleştirisi doğrultusunda feminist öğrencilerin tepkileri de bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Feminist öğrencilerin etkilendiği üçüncü ve son kuram, Marksist feminist kuramdır. Marksist feministler, toplumdaki kadınların ezilmesini sınıf farklılığına dayandırarak

açıklamaktadırlar. Marksist feministlerin temel hedefleri kadın haklarını korumak olarak belirlenmiştir. Onlara göre sınıf farklılığı toplumdaki işçi sınıfının sömürülmesinden kaynaklanmaktadır. Marksist feminizmine göre kadınların ezilmesi kapitalist düzenle ilişkilidir. Toplumda tüm azınlıkların kurtuluşu sosyalizmle mümkün olduğu gibi kadınların ezilmekten kurtulmaları da yine sosyalizm sayesinde olacaktır.

Bu çalışmada Mersin Üniversitesi öğrencilerinin feminist hareket içindeki eylemlerinin nedenleri irdelenmiş, Marksist kuram ve onun devamı olan sosyalist feminist kuram bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmadaki bir diğer varsayım da Marksist feminist kuramdaki sınıfsız toplum anlayışının öğrenci hareketlerini de etkilediğini düşünülmesidir.

Feminizm, tarihsel süreç içinde üç dalgaya ayrılmıştır. Bu feminist dalgalarda kadınlar her dönemde farklı problemleri ele almışlardır. Bu problemlerin ortak tarafı mücadelenin kadınların haklarını savunmaları olmaktadır. Bu bölümde birinci dalga feminizm, ikinci dalga feminizm ve üçüncü dalga feminizm akımlarında kadınların hak arama mücadelesi, dönemin özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir.

2.1.1. Birinci Dalga Feminizm (Liberal Feminizm)

Birinci Dalga Feminizm on dokuzuncu yüzyılın sonu yirminci yüzyılın başındaki dönemde kadınların; politik, ekonomik, eğitim vb. her türlü alanda erkekle eşit konumda olma mücadelesini kapsar. Fransız Devrimi Avrupa ve Batı dünyası açısından bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde mutlak monarşinin yerine cumhuriyetin gelmesi, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin yayınlanması önemli bir gelişimdir. Fakat devrim bu dönemde eril güçler tarafından gerçekleştirildiği için kadın hakları yok sayılmıştır (Wollstonecraft, 2012:14). Bu dönemde iyileştirmeler erkeklerin hayatını düzeltmeye yöneliktir. Wollstonecraft, hakların kadınları da kapsamaması gerektiği düşüncesindedir ve bunun mücadelesini veren bir isimdir.

Liberal Feminizm olarak da adlandırılan bu dönemin en güçlü savunucusu Mary Wollstonecraft'dır. Wollstonecraft "Kadın Haklarının Müdafaası" (Vindication of the Rights of Women) adlı eserinde bu döneme ait tüm taleplerini dile getirmiştir. Bu talepler kadınların oy kullanabilmesi, eğitimde kadın erkek eşitliği, kadınların özel mülkiyet edinebilmesi hakkını içermektedir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde, Fransa'nın İnsan Hakları Bildirgesi'nde ve Doğal Haklar teorisyenlerinin eserlerinde kadın haklarına değinilmediğini düşünen feminist gruplar vardır ve bunun üzerine tartışmışlardır. Feminist gruplar kadınların da erkekler gibi doğal haklardan yararlanması gerektiğini savunmuşlardır. Wollstonecraft (2012:3) eserini Fransız Bakanı Talleyrand'a sunarken, eğer kadınlar bu anayasanın dışında tutulursa Fransa'nın hiçbir zaman ileride olamayacağını belirtmiştir. Sadece erkeklerin hak kazandığı doğal haklar bildirgesini 'Declaration of Sentiments (Duygusal Bildirisi) eserinde kadınlara uyarlayan

feminist kuramcılardan biri de Elisabeth Cady Stanton'dur. Stanton, çalışmasında kadın ve erkeğin doğuştan özgür olarak yaratıldığını, kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini, toplumda politik, kültürel, ekonomik anlamda kadınların da var olması gerektiğini söylemiştir (Hooks, 2014).

Bu dönemde kadınların özgürleşmesi adına feministler tarafından birçok eser çıkarılmıştır. Liberal feminizmin kökenini bireyler arası eşitlik mücadelesi oluşturur ve John Stuart Mill'in Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (*The Subjection of Women*) adlı eseri, liberal feminizmin eşitlikçi anlayışını destekler (Dikici, 2016:524).

Özetle liberal feminist dalganın kökeninde eşitlikçi anlayış vardır. Aydınlanmayla birlikte toplumda bir hareketlilik meydana gelmiş ve bu hareketliliğin içine kadınlar da kendini koymuştur. Toplumsal düzen sorgulanmaya başlanmış, erkeklerle eşit konuma geçme mücadelesi verilmiştir. Liberal feminist kuram diğer feminist kuramların öncüsü olmuştur.

2.1.2. İkinci Dalga Feminist Hareket (Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Sosyalist Feminizm)

İkinci dalga feminist hareket 1960'lı yılları kapsayan dönemdir. Bu dönemde teknolojinin gelişmesi ile birlikte kadınların farklı problemleri ortaya çıkmıştır. Nedir bu problemler? İktidar tarafından kadınlara yönelik uygulanan politikaların uygulamaya konulması kadınları zor durumda bırakmıştır. Böylece kadınlar için mücadelenin farklı boyutu ortaya çıkmıştır. İkinci dalga feminist hareket içinde Marksist, radikal ve sosyalist feminist hareket içinde kadının yeni problemleri farklı feminist hareket bağlamında değerlendirilecektir.

Marksist Feminizm

19. yüzyılın sonlarına doğru liberal feminist kuramın ön kabullerine yönelik tartışmalar gerçekleşmiştir. Liberal feminist yaklaşımın temel koşulu kadın erkek eşitliğini mevcut toplumda gerçekleştirmektir. Yani bu yönüyle liberal feminizm burjuva dünya görüşüne bağlanmaktadır. Aynı yıllarda liberal düşünceye karşı işçi sınıfının ideolojisi olan sosyalizmi savunan Marksist hareket ortaya çıkmıştır. Marksizm kadın sorununa tarihsel bir perspektifte bakmış, ilk uygarlıkların ve yerleşik hayatın ortaya çıkışıyla birlikte ilk işbölümünün cinsiyetler arasında olduğunu savunmuştur. Engels tarihsel süreç içinde kadın erkek ilişkisini incelemiştir. "*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökenleri*" adlı eserinde, tarihsel süreç içerisinde cinsler arasındaki işbölümünü, aile ve toplumsal düzen içinde kadının nasıl sömürüldüğünü açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda köleci toplumla birlikte ev içi çalışma kadının, dışarı işi erkeğin görevi olarak tanımlanmış, böylece üretim erkeğin kontrolüne geçmiştir. Üretim araçlarının erkeğin eline geçmesi, onu özel mülkiyet sahibi yapmıştır. Bu durum kadın üzerinde hâkimiyet kurulmasına neden olmuştur. Kadının ev içi emeği ekonomik anlamda hiçbir şey ifade

etmediğinden kadın erkek hegemonyası altına girmiştir. Böylece erkek kadın üzerinde güç oluşturmuştur (İmançer, 2002). Engels'in amacı tarihsel süreçte anaerkil toplumsal düzenin yerine nasıl ataerkil sistemin geçildiğini açıklamaktır (Donovan, 2015:146). Böylece Engels aile içerisinde kadının rolünü çözümlenmeye çalışmıştır. Engels kapitalist sistemde kadınlar ev işinde tutulduğu sürece onların hiçbir zaman erkeklerle eşit konumda olamayacağı düşüncesindedir. Ona göre eşitlik ev işleri ekonomik kazanca dönüştüğünde ya da kadının ev işinden kurtarılması bağlamında kadın özgürleşecektir (Engels, 2003). Marks ve Engels ailenin ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesindedirler. Onlara göre aile burjuva sınıfına destek olmaktır. Ailenin dönüşümü tartışmalarını şu şekilde belirtmişlerdir:

"Ailenin ortadan kaldırılması! En köklü değişiklikleri savunanların bile Komünistlerin bu yüz kızartıcı niyeti karşısında kanı beynine sıcıyor. Bugünkü aile, burjuva ailesi neye dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca. Bu aile tam olarak gelişmiş biçimiyle yalnızca burjuvazi için vardır ama bu durum proleterlere ailesizliğin dayatılmasıyla ve açık fuhuşla tamamlanıyor. Kendisini tamamlayan şey kaybolup gittiği zaman doğal olarak burjuvaların ailesi de kaybolup gidecek ve sermayenin ortadan kaldırılmasıyla birlikte her ikisi de ortadan kalkacaktır" (Brown, 2016:90).

Marksist feminist kuram, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde de etkisini sürdüren Marksizm'in temel kabullerinden yola çıkarak kadın sorununu açıklamaya çalışmıştır. Temelde de Karl Marx ve Fredrich Engels'in düşüncelerinden esinlenmiştir (Yörük, 2009: 67). Marksizm feminizmi liberal feminizmden farklı olarak kadın sorununu bir sınıf sorunu olarak ele almış, kadının kurtuluşunun sosyalist bir düzen içinde gerçekleşeceğini savunmuştur. Marks, toplumu maddeci determinizm düşüncesiyle yorumlar. Yani kültürün ve toplumun şekillenmesinde ekonomik koşulların etkisinin olduğu düşüncesindedir (Engels, 2003, Donovan, 2015). Bu düşüncesi Engels'in Komünist Manifesto'ya yazdığı ön sözle desteklenmektedir: "Her tarihsel dönemde var olan üretim tarzı ve değişim biçimi ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal örgütlenme, o dönemin politik ve düşünsel tarihinin üzerinde yapılandığı ve açıklanabildiği temeli oluşturur (Marx-Engels, 2015:47, Donovan, 2015:134)."

Marksist feministler kadınların her alanda çıkarlarını korumayı hedefledikleri gibi aynı zamanda işçilerin de haklarını korumayı amaç edinmişlerdir. Böylece liberal feminist kuramla Marksist feminist kuram arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Liberal feminist anlayış kadın erkek eşitliğini savururken, Marksist feminist anlayış kadını toplumdaki sınıf bilincine dikkat çekerek değerlendirmiştir. Marksist feministlere göre kadınların ezilmesinin temelinde sınıf bilinci yatar. Bu sınıf farklılığı sonucunda kadınların fırsat eşitliği de olmayacaktır (Dikici, 2016:526). Marksist'lere göre kadınların baskı altında olmasının nedeni kapitalizmdir. Sosyalist düzene geçilmesiyle beraber toplumda sömürülen sınıfların sömürülme durumu ortadan kalkacaktır. Bu nedenle ezilme durumunun ortadan kalkması için sosyalist düzene geçilmelidir.

Sonuç olarak; Marksist feministlerin temel problemi toplumdaki sınıf mücadelesidir. Toplumdaki sınıfın ortadan kalkmasıyla birlikte kadınlar da ezilmekten kurtulacaktır. Sınıfın

ortadan kalkması kapitalist toplumun ortadan kalmasıyla ve kapitalist sistemi destekleyen ailenin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.

Radikal Feminizm

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte radikal feminizm başta liberal feminizm olmak üzere kadın konusundaki yerleşik kabulleri eleştirerek güçlenmiştir. Bu dönemde kadınlar haklarını hukuki boyuta taşımak istemişlerdir. En bilindik söylemleri 'Özel alan politiktir.' söylemidir. Bu sloganla birlikte tarihsel olarak kişisel alana dahil edilen kürtaj, işsizlik, hastalık vb. konuların politikleştirilmesi amaçlanmıştır. Radikal feminizmde "kız kardeşlik" kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Tüm dünya kadınlarını kız kardeş olarak kabul eden bu anlayış, bilinç yükseltme çalışmalarına büyük önem vermiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bu anlayış Batılı olmayan ülkelerdeki feministler arasında çeşitli eleştirilere uğramış, kendi ülkelerinin işgal altında olması -çoğunlukla da Batı işgali- nedeniyle toplum olarak özgür değilken kız kardeşlikten bahsedilemeyeceği yönünde eleştirel bir tutum geliştirmişlerdir (Türkoğlu, 2015: 10).

İkinci dalga feminizmin gelişmesindeki en önemli etken 1968'li yıllarda gelişen yeni sol harekettir. İkinci dalga feminizm hareketinin öncülerinin çoğu yeni sol hareketten etkilenen kadınlardır. Bu kadınların çoğu da eğitilmiş ve üniversiteli kadınlardır. İkinci dalga feminist yeni solun etkisi dışında farklı haklar ve talepler de geliştirmiştir (Sancar, 2011:63). Toplumun gidışatına müdahale konusunda kendilerine erkeklerle eşit fırsatlar verilmesini talep eden feminist kadınlar, ataerkil düzendeki yerleşmiş ilişkileri daha geniş bir biçimde ele almaktadırlar. Kadın erkek ayrımında erkek üstünlüğünü sona erdirmek, sosyal hayatın tüm alanlarında etkin olabilmek, siyasal ve toplumsal alanlardan eşit alanda faydalanmak istemişlerdir. Ancak birtakım yasal kazanımların toplumsal ilişkilerdeki kadının ikincil konumunu değıştirmedeği de bir gerçektir. İkinci dalga feminizm bu farkediş üzerine kurulmuştur. Cinsiyeti erkekleştirme politikası yerini, ikinci dalga feminizmle birlikte kadın bakış açısıyla cinsiyeti güçlendirme politikasına bırakmıştır. 1960'lı yıllarda yüksekokullar, lisansüstü okullar ve vakıflar, burslar ve önemli ölçüde sözlü destek yoluyla kadınları doktora derecesine almaları için teşvik etmeye başladılar (Scott, 2013:110).

Radikal feministler kadının ezilmesinin sebebinin, ataerkil toplumsal yapı olduğunu savunmuşlardır. Ataerkil güç sosyal anlamlara yaslanmaktadır ve ataerkil söylemde kadının sosyal rolü ve doğası yine eril olan normlara göre tanımlanmaktadır (Atan, 2015: 8). Ataerkil düzen denildiğinde yalnızca kadın emeğinin değil aynı zamanda kadın cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlendiği bir toplumsal sistem ifade edilmektedir. Bu sistemde korunan erkek çıkarlarıdır ve ataerkil aile biçimi baba/erkek otoritesine ve soyuna dayalı aynı zamanda mülkiyetin babadan oğula geçmesini güvence altına alan bir aile biçimidir. Böyle bir sistemde kadın bağımsız olabilmek için kendisini kanıtlamak zorundadır. Radikal feministler,

problemlerini sol taraftaki adalet arayışı, eşitlik arama mücadelesi arayışı ile eş değer tutmuşlardır. Problemlerini siyasal alana taşımak için mücadele etmişlerdir. Bu mücadelenin ancak feminist savunmayla mümkün olduğunu savunmuşlardır (Donovan, 2015:266).

19. yüzyılda ortaya çıkan liberal feminist hareketin temel mücadelesi oy hakkı kazanma, siyasal, kamusal alanda vb. toplumun her alanında eşitlik mücadelesini savunurken, 1960'la birlikte ortaya çıkan radikal feminist akımla birlikte mücadele alanı farklılaşmıştır. Radikal feministler kadınları kaç çocuk doğuracağı, çocuk yetiştirme, kürtaj olma vb. özel alanlarda özgür kılmayı hedeflemektedir. Simone Beauvoir'ın Belirttiği gibi 'kadın doğulmaz olunur' fikri çerçevesinde birleşen feministler, kadın ve erkek arasındaki toplumsal ayrımların temelinde biyolojik durumun varlığını savunan ataerkil fikirleri eleştirmişlerdir. Bu doğrultuda kadın kimliği ve cinsiyeti yeniden ele alınmış ve tüm kalıplarıyla birlikte ataerkil sistem sorgulanmıştır.

İkinci dalga feminist akımın eleştirisi, çalışan kadınların hem işte hem de ev içi emek üretimine devam etmeleri nedeniyle oluşan iş yüküne yöneliktir. Bu durum farklı sınıftan olan kadınların bir araya gelerek aynı problem için mücadele etmelerini sağlamıştır. İkinci dalga feminist hareket kadının anne-evlilik-aile üçgeninde kısırlaştırılmasına şiddetle karşı çıkmış ve özel alana müdahaleyi şiddetle eleştirmişlerdir. Bu bağlamda toplumda var olan cinsiyetçi davranışlara güçlü eleştiri her zaman kadın hareketinin odak noktası olmuştur.

Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm, Marksist teoriden ve radikal feminizm ön kabullerinden etkilenerek şekillenmiştir. Karl Marks ve Fredrich Engels'in teorilerinde somutlaşan Marksizm, "maddeci determinizm", "ideoloji", "sınıf bilinci", "emek", "yabancılaşmış emek", "praksis" gibi kavramlarla, feminist teoriye önemli katkılarda bulunmuştur (Çakır, 2014:185). Sosyalist feministler Marksist feministler gibi kadınların ezilmesini sınıf temelli açıklar. Kadının rolünü içinde bulunduğu toplum yapısına ve kültüre göre değerlendirmektedir. Siyasal iktidarın kadınlara yönelik politikalarını eleştirmektedir. Sağlık, konut, iş güvenliği, çocuk bakımı hizmetleri gibi alanların kadın lehine iyileştirilmesi için çabalamaktadır (Kara, 2006: 8).

Sosyalist feministlere göre kadınlar hem özel alan hem kamusal alanda ezilmektedir. Bunun nedeni kapitalist sistemdir. Kadınlar hem ev dışında hem de ev içinde çalıştıklarından dolayı iki taraflı bir ezilmeye maruz kalmaktadır. Özellikle ev içi emek sosyalist feministlerin üzerinde en fazla durdukları konuların başında gelmektedir.

Radikal feminizm iktidarın cinsiyetçi politikalarına eleştirel yaklaşmıştır. Sosyalist feministler radikal feministlerin eleştirilerinden etkilenerek Marksizm temel kavramlarını kadın temelli yorumlamışlardır (Tura, 1998: 58). Sosyalist feministler ataerkil toplumun, sınıfsal temelin kadının ezilmesinde büyük rol oynadığını düşünürken, Marksist perspektiften bakanlar, kadının toplumdaki rollerini sınıf kavramına dayandırarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu

noktada sosyalist feministler Marksizm temelli bakış açısını eleştirmektedirler. Kapitalist sistemin hakim olduğu toplumda burjuva kadınlarının proleter kadınları ezdiği eleştirisinde bulunmaktadır (Vogel, 1990). Burjuva kadının diğer proleter kadınları ezmesi bireysel bilinçlenmenin sonucunda değil kapitalist sistem nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

2.1.3. Üçüncü Dalga Feminizm

Üçüncü dalga feminizm 1990'lı yılların başında ortaya çıkmıştır ve ikinci dalga feminizm ön kabullerine tepki olarak ortaya çıkmıştır. İkinci feminist dalga bu feminist dalgaya göre sınırlı alana hitap etmektedir. İkinci dalga feminist hareket içinde olan kadınlar sadece üst ve orta sınıftaki kadınların hakkını savunup evrensel kadın kitlesinin hakkını savunmamışlardır. Örneğin siyah kadınların problemine yönelik hak savunma gerçekleştirememişlerdir.

Üçüncü dalga feminist hareketin, kadınların problemi olarak gördükleri alanlar; kadına yönelik şiddet, cinsellik, kadının toplum içinde güçlendirilmesi vb. konulardır. Birinci ve ikinci feminist dalgaya göre daha geniş konularla ilgilenmiştir.

Üçüncü feminist dalga etnisite, cinsiyet, sınıf, ırk, cinsellik, milliyetçilik, siyaset, iktisat konuları üzerinde düşünmüş ve çözümler üretmeye çalışmıştır. Josephine Donovan'ın "Feminist Teori" adlı eserinde, ikinci dalga feminist akımının liberal aydınlanmanın öncülleri olarak kabul edildiğini, üçüncü dalga feminist akımın ise, herhangi bir politik kimliği reddeden postmodernist ve sosyalist grup içinde yer aldıklarını dile getirir ve aynı zamanda bu dönemde feministlerin kendi içinde liberal hümanist teori ile kültürel feminist veya kadın merkezli teori arasındaki çarpışmalara sahne olduğunu ileri sürmektedir (Donovan, 2015:351-352).

Üçüncü dalga feminist akımda post yapısalçı kuramın izleri görülmektedir. Bu feminist dalga kadınların genelleşici sorunsallarından ziyade kadınların problemlerini bireyselleştirerek çözümler. Üçüncü dalga feminist kuramcılar kadını hem cinsiyet rolü içerisinde hem de kimlik yönünde değerlendirirler (Taş, 2016:172).

1990'lı yıllarla birlikte muhalif siyaset ekseninde farklı konular irdelenmeye başlanmıştır. Feminist hareket içinde bulunan kadınlarda farklı kimlik ekseninde bulunan kadınların haklarını savunmuşlardır. Üçüncü dalga feminist hareketin ikinci dalga feminist hareketten ayrım noktası da bu yöndedir. İkinci dalga feminist harekette birliktelik söz konusuysen, üçüncü dalga feminist hareket farklılıkların ekseninde gelişme göstermiştir. Üçüncü dalga içerisinde bulunan feministler sadece erkek problemini eleştirmekle kalmayıp aynı zamanda toplumda savaş, çevre sorunları, adaletsizlik gibi toplumsal problemlerle de ilgilenmişlerdir.

3. TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE KADIN SORUNU BAĞLAMINDA TOPLUMSAL DEĞİŞME

Türkiye'de gençlik, toplumsal ve siyasal değişim süreci içerisinde temel aktörlerden birisi olarak kabul edilmiştir. Osmanlı dönemine bakıldığında Batı yönelimli politikalarda aydın kadrolar genç neslinin etkisini görmek mümkündür. İmparatorluğun son yıllarında siyasal değişim sürecinde etkili roller oynayan Jön Türkler'i hatırlamak yeterli olacaktır. Benzer bir biçimde Cumhuriyet kurulduğunda da devletin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün gençliğe hitabe yazması bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Olayın tarihsel süreç içerisinde açıklamasından önce gençliğin toplumsal bir kategori olarak nasıl tanımlandığına bakmak yerinde olacaktır. "Genç" belirli yaş içerisinde olan kişidir. "Gençlik" sözcüğü psikoloji, sosyoloji ve politika vb. değişik alanları tanımlar. Birleşmiş Milletler 15-24 yaş grubunu genç olarak kabul etmiştir(United Nations). UNESCO'nun tanımına göre ise genç: "Öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait bir konutu bulunmayan insan." olarak tanımlanmaktadır(Kulaksızoğlu 1990:134). Türkiye Resmi İstatistikleri 12-24 yaş grubunu, Nüfusbilim de 15-25 yaş grubunu gençlik yılları olarak kabul etmektedir. Dünyada genel olarak kabul gören gençlik yaşı 12-25 yaş arasındadır (1990:134). Gençlik, sosyo-ekonomik yönünden; işçi gençlik, kırsal alan gençliği ve öğrenci gençlik vb. kategorilere ayrılarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde 'öğrenci hareketi' ve feminist perspektif ana konumuz olacaktır.

Öğrenci hareketliliğinin meydana geliş tarihi, eğitim ve öğretim kurumlarının tarihi kadar eskidir. Dünyada meydana gelen öğrenci hareketlerinin ortaya çıkışı kimi zaman yönetim sistemlerine, ekonomiye, sosyal haklara; kimi zaman eğitim sistemine, demokrasi anlayışına ve kültürel baskıya yönelik olmuştur (Bulut, 2011:125). Öğrenci hareketlerinin oluşmasındaki sebep birçok etkene bağlanabilir. Kimi zaman siyasal sisteme, kimi zaman eğitim sistemine kimi zaman da sosyal hak mücadelesine dayanır. 1968 ve 1970'li yılların başında kitlesel mücadeleler için siyasal bir çıkış bulma sorunu; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa gibi ülkelerde gençliğin gündeminde olmuştur (2011:125).

Cumhuriyetin kurucu ideolojisinde bir toplumsal kategori olarak gençlik ve kadın oldukça merkezi bir roledir. Tarihsel anlamda bakıldığında Osmanlı modernleşme döneminde izlenen Batıcı siyaset sonucunda yetiştirilen aydın kadroların gençlerden devşirildiği görülmektedir.

Türkiye'de gençliğin inşası Osmanlı imparatorluğuna kadar dayanır. Tanzimat ile birlikte Osmanlı'nın Avrupa'daki gelişmeleri izlemesi doğrultusunda modern okullar açtığı ve bu okullarda gençleri eğittiği görülmüştür. Böylece imparatorluğu çöküşten kurtarmak amacıyla gençler modern okullarda eğitilmiştir. Burada gençlerin devletin çökmesini kurtarmak için eğitildiği gözlenmiştir. Jön Türk kuşağının devlet tarafından verilen rolleri içselleştirdiği görülmektedir. Görüldüğü gibi Osmanlı imparatorluğun son dönemlerinde amacı devleti

kurtarmak olan ve siyasi iktidarda pay talep eden genç bir kuşağın yetiştiği gözlemlenmektedir (Arai, 2016). Bu kuşağın bir başka özelliği de devletin izlediği siyaseti yetersiz bularak “muhalif” bir tutum izlemesidir. Yetişmesini borçlu olduğu devlet yönetimine karşı -amacı devlet içinde yer almak koşulu ile- çeşitli biçimlerde muhalefet yapmışlar ve hatta çeşitli darbe girişimlerine öncülük eden kadroların içerisinde yer almışlardır. II. Meşrutiyet’in kurucuları, destekçileri olan İttihat ve Terakki üyeleri ilk akla gelen isimlerdir. Devlet kadrolarının içinde yer almak, yönetim için kendini her daim aday olarak görmek, farklı siyasetlerin yürütülmesinde kendisini söz sahibi olarak görmek genç aydın yeni neslin temel eğilimi olmuştur. Bu bağlamda siyasetin öncü kadroları her zaman gençliği dinamik özelliklerinden dolayı kendi yanlarında görmek istemiştir.

Osmanlının son dönemlerinde ortaya çıkan genç neslin siyasi tercihler için öncü olması, siyasi ideolojilerin gençlik üzerinden sürdürülmesi eğilimi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte gençlik Cumhuriyeti korumakla görevlendirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk “Gençliğe Hitabe”sinde gençleri yüceltmıştır ve vatani gençlere emanet etmiştir. Gençler Osmanlı imparatorluğunun son dönemindeki gibi Cumhuriyet döneminde de devlete hizmet etmekle, devleti korumakla görevlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1923-1950 yılları arasında öğrencilerin rolü devleti korumaktı ve devlete hizmet etmekte. Bu yüzden bu dönemde öğrenci hareketliliğine pek rastlanılmamıştır (Köknel, 1979). Ancak devletin izlediği politikalarda farklı eğilimlerin ortaya çıkması, 1950 sonrasında Batı yanlısı politika ekseninin Amerika’ya dönerken toplumsal bağlamda da muhafazakâr eğilimlerin güçlendiği görülmektedir. Değişen siyasi yönelimler ve kurucu Cumhuriyet kadrolarının yerini yeni kadrolar almaya başlayınca siyasi gerilim hızla yükselmiş ve 1960’lı yıllarda askeri bir müdahaleye kadar gelinmiştir. Bu yıllarda gençlik hareketlerinde belirgin bir hareketlenme gözlemlenmiş ve gençler siyasi çekişmelerin içinde yer almıştır.

Kadın sorununa dair ilk tartışmaların Osmanlının son döneminde olduğu bilinmektedir. Batı yanlısı politikaların ürünü olarak ortaya çıkan diğer bir oluşum da hiç kuşkusuz kadın sorunu üzerine sürdürülen yeni söylemdir. Kadınların kamusal alanda erkeklerle birlikte - eğitim, iş yaşamı, siyaset gibi alanlar- yer alması yönündeki ilk talepler bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Kadın sorununun Batı perspektifinden değerlendirilmesi dönemin muhafazakâr tutumlu yönetici ve aydınlarını rahatsız etmiş ve kadınların gündelik yaşamlarına bazı sınırlayıcı uygulamalar getirilmiştir. Örneğin tramvaylarda, kadın ve erkek yolcular arasına perde koyulduğu, aynı şekilde devlet kurumlarında haremlik selamlık kuralına uygun düzenlemeler yapıldığı, kadınların sokakta hangi saatte yürüyüp yürümeyeceğine, hangi kıyafetleri giyip giyinmeyeceğine dair yasal düzenlemeler söz konusu olmuştur. Ancak buna rağmen kadınlar kamusal alandaki yerleri başta olmak üzere gündelik yaşam, evlilik ilişkileri, eş seçimi gibi meseleleri tartışılmaya devam edilmiştir. İlk toplumsal örgütlenmelerini cemiyet-dernek çatısı altında gerçekleştiren Osmanlı kadınları Batı’da kadın üzerine üretilen feminist

söylemi gazete, dergi gibi yayın organlarına taşımışlar ve hak taleplerini bu buralarda dile getirmişlerdir. Bu yıllarda kadın hareketine öncülük yapan isimler Cumhuriyet döneminde etkili olmuşlardır. Cumhuriyet döneminde kadın konusu, hem İslam geleneğinden kopuşun, hem de Batılaşma idealinin aracısı olarak çok daha büyük bir heyecanla ele alınan bir konu olmuştur (Çaha, 2010:137). Osmanlı döneminde devleti kurtarma ideolojisi olarak biçimlenen Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi ideolojilerden en son olarak Türkçülük Cumhuriyet'in kurucu ideolojisi olarak kabul edilmiş, akımın en önemli temsilcisi olan Ziya Gökalp, ulusal kültür kavramı üzerinden kadın sorununa dair bir söylem inşa etmiştir. Gökalp, ulusal kültür anlayışını İslam öncesi Orta Asya Türk tarihine dayandırmış, Osmanlı döneminin kadın kimliğine karşı "Türklerin en esaslı şiarı feminizmdir." ifadesini kullanmıştır.

Gökalp bu ifadesini biraz daha keskinleştirerek feminizm hakkındaki yorumunu "Gelecekte tarafsız tarih, demokrasi ve feminizmin Türklerde doğduğunu itirafa mecbur kalacaktır (Gökalp, 2015:144-145)." şeklinde ifade etmiştir. Söylem düzeyinde dile getirilen bu ifadeler devlet politikalarında da karşılığını bulmuştur. Kemalist devrimin en önemli sacayaklarından birisi olan laiklik politikalarının uzantısı olarak kadınların toplumsal yaşamına ilişkin bir dizi değişiklik gündeme gelmiştir. Modernleşme bağlamında yapılan yenilikler, kadının toplumsal anlamdaki konumlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Kadınların modernleşme bağlamında bu değişimi onların İslami mahremiyet alanından çıkması, kuralların kırılması olarak değerlendirilebilir (Zihnioğlu, 2003:183). Bu değişim Kemalist ideoloji ekseninde gelişmiştir. Kemalist devrimle birlikte kadınların özellikle kamusal alandaki var oluş biçimleri daha da önemlisi özel alan olarak tanımladığımız aile yaşamına ilişkin özel hukukta yeni düzenlemeler yapılmıştır. Kadınlar bu dönemde birçok hak elde etmiştir. 3 Mart 1924 yılında Hilafetin kaldırılmasıyla birlikte 17 Şubat 1926 yılında Türk Medeni Kanunu, İsviçre Medeni kanunundan örnek alınarak yapıldı. Medeni kanunun kabulü ile birlikte aile içerisinde kadın erkek arasında eşitlik, tek eşle evlilik, kadınların peçeden sıyrılıp sosyal hayata ve çalışma hayatına girerek kadın erkek arasındaki eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Medeni Kanun'un ülkede kabul görmesi, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasına girmeye hazır olmasının göstergesidir. Kadınlara siyasi haklar verilmesini destekleyenler içinde Ziya Gökalp 'in de ısrarları bulunmaktadır. Atatürk ile Ziya Gökalp ülkeyi modernleştirme bağlamında kadınların siyasal alana katılımlarını sağlamışlardır. Halide Edip Adivar, Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan yeni Türk devletinde modern bir imaj çizmişlerdir. Kadınların siyasal hayata katılmalarının göstergesi olan Haziran 1923 yılında Nezihe Muhittin'in başkanlığındaki Kadınlar Halk Fırkası kurma girişimi ve bu girişimin sonuçsuz kalmasının ardından Türk Kadınlar Birliğinin kurulması gösterilebilir (Zihnioğlu, 2003:183).

Tüm bu girişimlere rağmen Cumhuriyet ideolojisinin ataerkil sistemi yeniden ürettiği yönünde belli eleştiriler de mevcuttur. Çünkü kadınların kamusal alana çıkmış olması onların

'anne-eş' rolünde hiçbir değişiklik yapmamıştır. Kemalist reformcu babalar kızlarının okumasını, çalışma hayatına girmelerini destekleseler de kızlarında bekledikleri onların iffetli, iyi bir anne, eş olmaları yönündedir. Cumhuriyetin yeni kadın imgesi modern ancak 'mütevazı, sorumlu, tutumlu ve şefkatli' olması yönünde kadınlardan beklentiler mevcuttur. Böylece cumhuriyetin yeni kadını iş ve aile olmak üzere çifte yükünü sırtında taşımaktadır (Kadioğlu, 2001). Kadın bu noktada nesne konumuna getirilmiştir. 'Her ulus devlet yapılanması sürecinde olduğu gibi, annelik görevi ve milliyetçi değerler birbirine eklemlenerek, genç kadınlara kendi namusları ile ulusun namusu arasında doğrudan bir ilişki olduğu fikri benimsetilmeye çalışılmıştır. Kadınların böylece ailenin namusunu koruyan, ulus için nesiller yetiştiren anne, ahlaklı olma adına şekillendirilmeye çalışan bireyler gözüyle bakılmıştır. Bu durumu Kemalist rejimin "devlet feminizmi" diye adlandıran araştırmacılar eleştirirler. Kemalizm ilerlemeci bir ideoloji olmasına rağmen kadınların eğitim ve iş hayatında olmasını desteklemesine rağmen kadınların muhafazakârlığını da koruduğu görüşündedirler (Acun, 2007: 98). Cumhuriyet döneminde kadınlar bir yandan modern kadın imajı gösterirken bir yandan da geleneksel annelik rolüne devam etmiştir. Böylece Osmanlı dönemiyle kıyaslandığında kadınlar cumhuriyet döneminde ileri konumda görünürken birçok geleneksel rol modelleri de kırılmamıştır. Kadının anneliği, eşliliği vazifesi olarak görülmüştür. Devletin milliyetçi tavrı doğrultusunda kadınları otokontrolü altına alması, feminist perspektif tarafından eleştirilmiştir.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Hem gençlik üzerine üretilen söylem hem de kadın sorunu üzerine üretilen söylem, devletin değişen siyasi yönelimlerinin sonucunda gerçekleşmiştir. Hem kadına yönelik söylem hem de gençliğe yüklenen misyon aynı ideolojik eksen doğrultusunda biçimlenmiştir. Cumhuriyetin yeni kurulması, savaştan çıkan bir toplum olması gençliğin milliyetçilik ekseninde oluşum göstermesine neden olmuştur. Gençlik, devleti koruma misyonunu kendinde direkt olarak görmüştür. Bu yüzden bu dönem yeni bir neslin yetiştirilmesi dönemi olmuş, Cumhuriyet açısından da yeni dönemin inşası bağlamında değişim yönünde politikalar izlenmiştir. Cumhuriyet dönemindeki kadın söylemi ve kadın hareketi de benzer bir eksenle inşa edilmiştir. Kemalist devrimle birlikte kadın haklarının iyileştirilmesi anlamında medeni kanunun kabulü, kadınların kamusal alanda görünürlük kazanması, siyasi katılım içerisinde olması önemli adımlardır. Bütün bu gelişmelere rağmen kadın devlet otokontrolünde kalıp, özgürleşememiştir.

3.1. Öğrenci Hareketi ve Kadın Sorunu

Türkiye'de gençlik-Öğrenci hareketi ve kadın sorunu arasında bir bağ kurulabilir mi? Öğrenci hareketi içerisinde kadın sorunu hangi bağlamlarda dile gelmiştir? Gençlik-öğrenci hareketlerinin ideolojisi içinde kadın sorunu temel bir referans konusu olmuş mudur? Bu

soruların yanıtının aranacağı bu bölümde öncelikle belirtilmesi gereken, gerek gençlik hareketlerinde gerekse kadın hareketlerinde bir yönelimin hangi toplumsal koşullarda ortaya çıktığı sorusunun yanıtlanmasıdır. Türkiye’de bir gençlik hareketinden söz edebilmek için 1950’li yılların sonunu beklemek gerekmiş, kadın sorununun belli bir ideolojinin içinde gömülü olarak tartışılmasının gerçekleşmesi için de 1960’lı yıllardaki sol yönelimli öğrenci hareketinin ortaya çıkışı belirleyici olmuştur. Bu bağlamda ilk olarak çok partili döneme geçiş süreci ve toplumsal değişimin özellikleri üzerinde durmak gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin II. Dünya Savaşı’ndan sonra toplumlar arasında kazandığı öncü rolle birlikte, Sosyalist sistemin temsilcisi eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin karşı kutupta yer aldığı siyasal bir sisteme dönüşen yeni dönem, Dünya siyasal tarihinde Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmaktadır. “Hür Dünyanın” temsilcisi olan ABD, kendi sistemi içine alacağı devletlerden belli koşullar talep etmiştir. Faşizmin ve Nazi ideolojisinin yenilgisiyle de beraber demokratik liberal Batı sistemi kendisini çok partili parlamenter sistemle tanımlama yoluna gitmiştir. “Yeni dünya nizamına” katılacak ülkelerin tercihleri bu yönde olmalıydı. Savaş itibarı ile tek partili bir yönetim şekli benimseyen Türkiye de tercihini “hür dünyadan” yana yapmış ve 1945 sonrasında çok partili hayata geçmiştir. Bu yıllarda kurulan Demokrat Parti, 1950 yılına kadar muhalefette kalmış iktidarın değişmesi ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçimleri kaybetmesi 1950 yılında yapılan seçimlerle birlikte gerçekleşmiştir.

14 Mayıs 1950’de seçimleri Demokrat Partinin (DP) kazanmasıyla Türkiye tarihinde yeni bir dönem açıldığı söylenebilir. Demokrat Parti ile birlikte Türkiye’de modernleşme süreci yeni bir evreye girmiştir. Cumhuriyet’in kurucu kadrolarının temsil ettiği radikal modernleşme anlayışının yerine muhafazakâr modernleşme ya da popülist modernleşme diye adlandırılabilen bu yeni dönem, kurucu Cumhuriyet ideolojisinin temel unsurlarından olan laiklik konusunda farklı yönelimlerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Buna dayanarak yeni ideolojinin muhafazakâr anlayış bağlamında şekillendiği söylenebilir. Türkiye’de muhafazakârlığın kökeninin Tanzimat Dönemi’ne kadar gitmesine rağmen bu eğilimin yeniden etkili olması Kemalist devrime olan tepkilerin çok partili yaşama geçişle birlikte dile gelmesiyle gerçekleşmiştir. Muhafazakâr ideolojiyi benimseyenler, Kemalist devrimin özellikle laiklik uygulamalarına karşı duydukları tepkiyi yeni siyasal partinin söylemine taşımıştır. Türkiye DP dönemi ile birlikte muhafazakârlık ideolojisini benimseyen iktidarla buluşmuştur.

DP kuruluşunun ilk yıllarında gücünü tüm toplum kesimlerinden almıştır. Tek Parti Döneminin uygulamalarına karşı toplumsal düzeyde biçimlenen hoşnutsuzluk kendisini DP içerisinde ifade etmesiyle sonuçlanmıştır. Aslında kadro itibarı ile CHP’nin içinden çıkan DP, Tek Partili sisteme yönelik bıkkınlığı kısa bir süre içinde muhalif bir politikaya dönüştürmeyi başarmış, tüm toplumsal grupları memnun edecek siyasi anlayışa sahip olma inancını

yaygınlaştırmıştır. Parti kurulduktan sonra on ay içerisinde üye sayısında ciddi artış olduğu görülmüştür (Karpas, 2017: 241). Bu durum DP'ye güven duygusunun geliştiğinin göstergesidir.

DP iktidarı kendini 'milli iradenin temsilcisi' olarak görmüş, ülkeyi modernleşme ekseninde değiştirmeyi kendine hedef edinmiştir. Bu modernleşme Türkiye'de ancak tarımda değişiklikler yapılmasıyla mümkün olacaktır. Menderes hükümeti çiftçinin çıkarlarını korumayı amaç edinmiştir. Demokrat Parti hükümeti ekonomik ve siyasal anlamda liberalizmi savunmuştur ve DP'nin devletçilik yerine özel sektörü desteklemesi, tarımda makineleşme, hızlı kentleşme gibi olgularla birlikte, toplum bünyesinde de büyük bir değişim yaşanmıştır (Koçer, 2009: 132). Bütün bu gelişmelerden aile yapısı da etkilenmiştir. Özellikle kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte kadının yaşamında farklılıklar olmuştur. Kadın kendini kamusal alanda daha çok bulmasına rağmen aile içi rolünde değişiklik görülmemiştir. Böylece kadın hem dışarda hem ev içinde çalışmaya devam etmiştir. Bu durum kadının yükünün artmasına neden olmuştur.

Demokrat Parti hükümeti iktidarının ilk yıllarında siyasal ve toplumsal özgürlüklerin genişletilmesi yönünde bir politika izlemiş, ekonomik anlamda da pazarın sürekli geliştirilmesine dayanan bir anlayışla hareket etmiştir. Siyaset bilimcilerin "popülist demokrasi" olarak adlandırdıkları bu yeni dönemde ilk yıllarda her şey yolunda gitmiş ancak özellikle ekonomik politikaların açmaza girmesiyle siyasal çekişme de hızlanmıştır. Siyasal çekişmenin hızlanmasıyla birlikte basın başta olmak üzere toplumun farklı kesimleri üzerinde ciddi sansür ve baskı politikaları uygulanmıştır.

Demokrat Partinin dikkat çeken ilk niteliği, sivil ve asker bürokrasisi ile aydınlara karşı olumsuz tutum sergilemesidir (Kabacalı, 2007:109). Özellikle Cumhuriyet'in kurucu kadrolarına karşı siyasi tutumunu sertleştirmiş, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren hükümetle, Cumhuriyet aydınları arasında siyasi gerilim artmış, bu gerilimde üniversite gençliği de bir taraf haline gelmiştir. Cumhuriyet ideolojisi ile yetişen yeni nesil, DP politikalarına karşı çıkan toplumsal kesimlerle birlikte hareket etmiştir. DP'nin bu yıllarda izlediği politikalar Cumhuriyet'in laiklik ilkesine karşı olarak yorumlanmış ve özellikle bu dönemde üniversite gençliği Atatürk'ün kurmuş olduğu siyasi düzeni korumak adına siyasal iktidara karşı muhalif bir tutum ortaya koyarak çeşitli eylemlerin içinde bulunmuştur. Gençliğin birlikte hareket etmeyi seçtiği taraf ise ordu olmuştur. Özellikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin içinde bulunan, kendilerini Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'in devamcısı olarak gören subayların öncülüğünde yürütülen siyasal örgütlenme ve hareketlilik gençliğin en önemli müttefikidir. "Ordu-gençlik El ele" sloganlarıyla dile gelen bu ittifak bir söylem birliğine dönüşmüştür. DP Başkanı ve başbakan olan Adnan Menderes Hükümeti'nin ordu ile kopmalar yaşaması, Cumhuriyet'in kurucu partisi Cumhuriyet Halk Partisi ile girdiği siyasi çatışmalar, izlenen ekonomik politikaların açmaza girmesi toplumdaki sıkıntılar 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin

oluşumuna zemin hazırlamıştır. 27 Mayıs askeri müdahalesi Atatürk ilke ve inkılaplarının özellikle laikliğin zedelendiği gerekçesiyle yapıldığı söyleminden yola çıkmıştır. Bu dönemde genel anlamda gençlik cumhuriyetin bekçiliği rolünü devam ettirmiştir. Balkan Cumhuriyet gazetesinde yazdığı yazıda gençlerin siyasal dönüşümdeki rolü için şunları dile getirmektedir:

“Gençlik, Atatürk’ün gençliği, atasının intikamını almıştır... Genç üniversiteliler, genç harbiyeliler, genç subaylar vurdukları yumrukla ezilen, kahredilen, tahkir edilen bütün bir kitlenin âhını da almışlardır. Evet, 27 Mayıs, gençliğin günüdür, gençliğin zaferidir. Var olsunlar... Onlar olmasaydı?... İstanbul’da, Beyazıt’ta göğüslerini açıp ateşe yürüyen Atatürkçü gençler olmasaydı, Ankara’da yasağa, ölüm emrine rağmen “Hürriyet” diye çırpınan Atatürk üniversiteleri olmasaydı, caddelere inip “İnkılaplar!...” diyen genç harbiyeliler olmasaydı ve nihayet, nihayet komutanlarını harekete geçmeye ikna hatta mecbur eden inkılapçı genç subaylar olmasaydı, 27 Mayıs olmazdı.” (aktaran, Yetenek, 2015:55).

Görüldüğü gibi 1960 darbesinin gerçekleşmesi siyasal iktidarın Atatürk’ün kurmuş olduğu cumhuriyet modelinden uzaklaşarak farklı hareket etmesine bağlanmaktadır. DP yönetimine tepki gösterenler, Cumhuriyetin en önemli özelliği olan laiklikten sürekli taviz verildiği, dinin siyasete karıştığı, irticai söylemlerde bulunduğu, ekonominin dışa bağımlı hale geldiği ifadelerini kullanmışlardır. Kongar’ın (2007) ifadesi bu cümleyi destekler doğrultuda olup darbe olayının gerçekleşmesi durumunu Menderes hükümetinin demokrasiden sapmış olması, bu durumun halk arasında kutuplaşma yaratması, Atatürk devrimlerinden ödün verilmesi olarak değerlendirmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi, siyasal iktidarla halk arasındaki ayrışmanın keskinleştiği noktada siyasal kültürümüzün önemli özelliklerinden olan “muhalafete karşı güvensizlik”, “vizyon sahibi olamama”, “sürekli tehdit algılaması” ve halka karşı güvensizliğin (Kalaycıoğlu, 1998: 39) oluştuğu görülmüştür. 1961 Anayasasında düşünce ve anlatım özgürlüklerinin güvence altına alınması, yıllarca konuşulması suç sayılabilecek ifadeler özgürce kullanılmaya başlanmıştır. Bu anayasa üniversitelere, radyo ve basına özerklik getirmiştir. Siyasal iktidarın üniversitelere baskı kurmasını ve bazı öğretim üyelerinin görevden alınmasını engellemeye dönük olarak bazı düzenlemelere 1961 Anayasasında yer verilmiş ve üniversitelere özerklik tanınmıştır. Özetle darbenin DP hükümetinin ekonomik, siyasal alanda liberal politikalar uygulaması ve bu geleneğe tepki gösteren devletçi, laik geleneğe sahip bürokrat ve aydınların çatışmasından kaynaklandığı söylenebilir.

1960 27 Mayıs askeri müdahalesi Türkiye’de farklı siyasal eğilimlerin önünü açarken daha önce tartışılmayan pek çok konuyu aydın kesimlerin düşünce dünyasına taşımıştır. Batı toplumlarında etkili olmaya başlayan sol eğilimler, Latin Amerika devrimciliği gibi siyasal arayışlar çeşitli entelektüel arayışlarla birleşerek Türkiye’de de farklı arayışları beraberinde getirmiştir. Kaçmazoğlu (1995) 60’lı yıllardaki toplumsal ortamı şu şekilde tasvir etmektedir:

“1960’lı yıllar Türkiye’nin kimlik arama çabalarının yoğunlaştığı bir dönemdir. 27 Mayıs’ın açtığı dönemde, yeni bir politik kültür oluşmuş, pek çok sosyal ve siyasal hareket ortaya çıkmıştır. Oldukça sıcak bir tartışma ortamı gelişmiş ve daha önce tabu olan konular tartışılmaya başlanmıştır. Gündemde ülkenin düzeni, yönetim biçimi, tarihsel özellikleri, birikimleri, sınıfsal durumu, gelecekte başarabileceği hedefleri tartışılmaktadır. Özgür bir fikir ortamı mevcuttur ve daha öncede dile getirilmesi sakıncalı olan sosyal demokrasi, sosyalizm, sendikacılık, işçi hakları,

sosyal güvenlik, grev hakkı gibi konular o günün koşulları doğrultusunda halka kadar inmiş; toplumsal bir dalgalanmaya yol açmıştır (Kaçmazoğlu, 1995:32).”

Bu dönemin en önemli sonuçlarından biri hiç kuşkusuz 1961 Anayasasının hazırlanmasıdır. Siyasal tarihimizde “ en özgürlükçü” anayasa olarak bilinen 1961 Anayasası aslında Batı’da o yıllarda geçerli olan ekonomik politikanın ve düşünsel eğilimlerin izlerini taşımaktadır. O yıllarda yaygınlık kazanan “tam ekonomik ve siyasi bağımsızlık” söylemi bu eğilime karşılık gelmektedir. Aynı zamanda dünyada yükselişe geçen sol rüzgârlar da Kemalist anlayışın yeniden yorumlanmasına neden olmuş, “ Sol Kemalizm” olarak adlandırabileceğimiz eğilim düşünsel ve siyasal yaşamda etkisini hissettirmeye başlamıştır. *Yön* dergisi aynı yıllarda yayımlanmaya başlamış ve dönemin aydınları ve Kemalist kadrolar bu derginin etrafında birleşmiştir. Düşünce dünyasında oldukça etkili olan *Yön* dergisi, müdahale sonrası ülkedeki gelişmeleri tartışarak muhalif bir tavır takınmıştır. Çünkü 1960 darbesi sonucunda hazırlanan 1961 Anayasası temelinde özgürlükçü anlayışı barındırır da 15 Ekim 1961 seçimlerinde CHP her ne kadar daha fazla oy alsada DP geleneğinden gelen Süleyman Demirel önderliğinde Adalet Partisi (AP) ile koalisyon yapmak zorunda kalmıştır. 1965 yılı seçimlerinde ise AP iktidarı tek başına kazanmış, tabanı köylülerden, iş adamlarından ve kentli hizmet sınıfından oluşan AP, dönemin söylemine uygun ekonomik politika izlemesine karşın siyasal yaşamda DP’nin söylemine yakın bir duruş sergilemiştir.

AP döneminde gençlik ve kadın hareketliliğine bakıldığında; gençlerin Cumhuriyet döneminde olduğu gibi ülkeyi koruma, kurtarma misyonunu devam ettirdikleri; özellikle AP iktidarına karşı üniversitelerde öğrenci hareketinin güçlendiği görülmektedir. Fikir Kulüpleri Federasyonu etrafında toplanan genç kuşak 1970’li yılların sonuna kadar etkili olan sol hareketlerin öncüsü olmuştur. Aynı yıllarda sağ ve muhafazakâr gençlik hareketleri de etkisini hissettirmeye başlamış, ağırlıklı olarak üniversite gençliğini kapsayan bu kesimin silahlı çatışmaya varan siyasi gerilimlerin aktörleri olarak ön plana çıktığı görülmüştür.

Kadınların da geniş ölçüde öğrenci hareketinin içinde yer aldıkları hatta siyasi çatışmalarda aktif roller üstlendiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda şunu vurgulamakta yarar var: Batı yanlısı politikaların etkisiyle biçimlenmiş olan kadın söylemi ve hareketinde yeni boyutlar ve tartışmalar ortaya çıkmıştır. Marksizm hem siyasal söylem olarak hem de kadın söyleminde yaygınlık kazanmıştır. Aydın ve okumuş kadınların dışında kalan kadınlar için ise sorunlar pek değişmemiştir. Kadın çalışma hayatındadır, aynı zamanda evde de çalışmaktadır. Bu dönemde kadın, şehirli ve köylü kadın olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Kırsal alanda yaşayan kadın tarlada çalışır, şehirli kadınların evine gündelikçi olarak gider, çocuk bakar, evine ekonomik katkıda bulunur. Yine o dönemde kırsal alanda kızlar okutulmazdı. Okula giden kız çocukları şehir merkezinde yaşayan ailenin çocuklarıydı.

Bu dönemde önemli değişimlerden birisi de İslamcı görüşleri ön plana çıkaran Milli Selamet Partisi'nin (MSP) kadın sorunu bağlamında İslami bir söylemle hareket etmeye başlaması ve Batı referanslı kadın kimliğine yönelik eleştirileri dile getirmesidir. Atatürk reformları ilk kez bu kadar net biçimde eleştirilmeye başlanmıştır. İslami bir söylemle ortaya çıkan bu yeni eğilim, özellikle kadın giyim kuşamı üzerinden “muhafazakâr” tepkiler veriyordu. Bunu, o yılların belli önemli günlerinde asılan pankartlara baktığımızda daha iyi anlayabiliyoruz. İşte o pankartlardan yalnızca iki tanesi şu şekilde yazılıdır: “Kadın hürriyeti sokakta baldır bacak dolaşmak mı?”, “19 Mayıs rezaletine hayır!”, “Kadını reklam aracı yapan kapitalist anlayış yıkılacaktır!” (Demirtürk, 2015:171). Üniversiteli İslami hareketi benimseyen kız öğrenciler 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nda kullanılan kıyafetlere karşı çıkmaktadır. 1960'lı yılların en göze batan özelliği toplumsal değişme sürecinin Batı'dan gelen yeni tanım ve kavramlarla farklı bir evreye geçmesidir. Kemalizm'in yeniden yorumlanması, sol hareketin güçlenmesi gençler ve kadınlar açısından da yeni yönelimlerin başlangıcı olmuştur. Diğer taraftan belli muhafazakâr tepkiler de aynı dönemde biçimlenmeye başlanmıştır.

3.2. Marksist Hareket Bağlamında Öğrenci Hareketi ve Kadın Sorunu

Türkiye'de Marksist yönelimli düşünsel ve siyasal gelişim dünyadaki belli gelişmelere paralel bir şekilde ilerlemiştir. Hem dünyada hem de Türkiye'de öncelikle genç kuşaklar Marksist düşünsel ve siyasal eğilimin önde gelen aktörleri arasındadır. Dünyadaki gelişmelere bakıldığında 1968 yılında dünyada meydana gelen Vietnam savaşı, Martin Luther King'in öldürülmesi, dünya insanı tarafından büyük tepkilere yol açmıştır. Kapitalist ülkelerde; ezilen halkların, kadınların, eşcinsellerin, işçi sınıfının, öğrencilerin ayağa kalkmasına neden olmuştur. Toplum hak arama mücadelesi içerisine girmiştir (Bulut, 2011:127). Bu tepkiyi gösteren ilk grup üniversite gençliği olmuştur. Fransa'da, Amerika'da dünyada yaşanan bu gelişmeler protesto edilmiştir. Bu dönemde kampüslerdeki yasakların kalkması sonucunda öğrenciler sokaklara dökülmüştür. Latin Amerika ülkelerine bakıldığında Küba, Arjantin ve Şili gibi ülkelerde Amerikan etkisine karşı sol hareketin yükselişe geçtiği gözlenmektedir. Bu hareketler işçi hareketinin sisteme meydan okuması, kapitalizmden doğan burjuva kurumlarına karşı duruş, çevre hareketleri, ezilenlerin ayağa kalması olayına varıncaya kadar herkesi bir hak arama mücadelesi içerisine götürmüştür. Bu hareketlerin haricinde en önemli toplumsal hareket kadınının özgürleşmesi adına yaptığı harekettir (Ataman, 2009:3). Bu gelişmelerden kadın hareketi de etkilenmiştir. Gençlik hareketi içerisinde kadın hareketinin özel bir bağlamda yeniden tanımlandığı görülmektedir. Alman Sosyalist Öğrenciler Federasyonu (SDS) kadın haklarını savunmaya yönelik bilgilendirme şöyle yapılmıştır:

“Kadınlara yönelik toplumsal baskı meselesini bireysel yollarla çözemeyiz. Devrim yapılmasını veya devrimin amacına ulaşmasını da bekleyemeyiz, zira sadece ekonomik-siyasî bir devrim özel yaşama yönelik baskıyı ortadan kaldırmaz. Sosyalist ülkeler bunun örnekleriyle doludur.”(1968 yazında SDS Temsilciler Konferansı sırasında Kadın Özgürleşmesi İçin Eylem Konseyi’nin sunduğu bildiri).Bu, bir ayaklanmanın başlangıcıydı. Berlinli kız öğrenciler, kendilerini izleyen pek çok kadının sahip çıkıp devamını getirecekleri bir tespitte bulunmuşlardı: Öne sürülen amaçlara (burjuva eğitiminin dayattığı hiyerarşinin, disiplinin ve bireyci değerlerin reddi), emperyalizme ve burjuva düzenine karşı eylemlerdeki kararlılığa rağmen, bu hareket bünyesinde bile geleneksel kadın-erkek ilişkilerinde bir değişiklik görülüyordu” (Heinen’ aktaran Arıkanlı, 2008).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadın hareketinde klasik Ortodoks Marksizm’den farklı olarak devrimi beklemeden kadınlar için çözüm üretilmesi önerilmektedir. Bu çözüm önerilerinin İkinci Dalga Feminist yaklaşımla da uyumlu olduğu söylenebilir.

Dünyadaki bu gelişmeler Türkiye’deki öğrencileri de hareketlendirmiştir. Sosyalizmin Türkiye’de konuşuluyor olması 1961 Anayasası ile mümkün olmuştur. Her ne kadar Türkiye’de sol hareketlerin kökleri Osmanlı’nın son dönemine kadar gitse de yasal zeminde sosyalizm, Marksizm tartışmaları belli yasal sınırlamalar devam etmesine rağmen örgütlenme düzeyine ancak 1960 sonrasında çıkabilmiştir (Belge, 1985). Marksist hareket Türkiye’de öncelikle aydın ve genç kuşaklar arasında etkili olmuştur. Düzen değişikliği, sosyalizm, sol Kemalizm gibi kavramlar gençlik hareketinin bel kemiğini oluşturmuştur. Kemalist devrimlerin tamamlanmadığı, Demokrat Parti’nin Amerikan yanlısı politikalar izlediği ve Türkiye’yi Batı Bloğuna daha da bağımlı kıldığı savları ülkedeki düşünsel iklimde etkili olmaya başlamıştır. Düzen değişikliğinin öncüsü olarak da gençler önemli bir müttefik hatta öncü-zinde güç olarak düşünülmüştür (Kaçmazoğlu, 1995: 15).

Ülkedeki sol hareketlerin örgütlenme tarzına bakıldığında da belli özelliklere rastlanmaktadır. Bu özelliklere bakıldığında öğrenciler, üniversite çatısı altında ya da Türkiye’de yasal zeminde örgütlenen ilk sol parti Türkiye İşçi Partisi (TİP) içinde yer alarak örgütlenmektedir. TİP, bir grup sendikacılar ve aydınlar bir araya gelerek kurulmuştur. Partinin yapısına bakıldığında farklı düşünsel eğilimleri saptamak mümkün olmaktadır. Batı tipi, yasal bir örgütlenme çerçevesinde sosyalizmi savunan TİP’in bünyesine Marksist-Leninist eğilimli öğrencilerin dâhil olduğu görülmektedir. Bu yüzden TİP’in diğer kurucularıyla aralarında anlaşmazlıklar olmuştur ve zamanla ayrışmalar yaşanmıştır. TİP’den ayrılanların bir kısmı, Leninist olmayanlar, etkilenerek Doğan Avcıoğlu’nun yayınladığı *Yön* dergisi çevresinde toplanmışlardır. TİP bünyesinden ayrılan, TİP’in izlediği politikaları “pasifist” bulan gençlik örgütlenmesi ise çevresini daha da güçlendirerek Milli Demokratik Devrimciler (MDD) ismiyle yeni bir sol örgüt kurmuştur. TİP ile MDD sosyalizmi gerçekleştirme noktasında ayrışma yaşamışlardır. TİP normal demokrat yollarla ve işçi sınıfının önderliğinde sosyalizme ulaşmayı hedeflerken, MDD’ciler, milli sınıflara ayrılarak ve zinde güçlerin yardımı ile önce demokratik devrimlere sonra da sosyalizme ulaşmayı hedeflemişlerdir (Kaçmazoğlu, 1995:108). MDD

hareketinin zinde güçlerden anladığı ise Türk silahlı kuvvetleri içerisinde görev yapan “genç subaylar”dan oluşmaktadır.

Türkiye’de o yıllarda sosyalizme ulaşmayı hedefleyen başka bir parti Türkiye Komünist Partisi’dir (TKP). TKP’nin tarihi Osmanlı dönemine kadar gitmektedir. İlk örgütlenmesi yasal olmayan TKP, ilk olarak TİP’in içinde etkili olmuş ancak yasal bir örgütlenmeye gitmemiştir. TKP’nin öğrenciler ve farklı yasal örgütlenmeler arasında etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Partinin sosyalizm amacına yönelik olarak aldığı devrimci tutuma baktığımızda Marksizm’in sınıfsal bakış açısının esas olduğunu söyleyebiliriz. Fakat parti programına bakıldığında sosyalizmin amacına ulaşmak için gençlik ve kadına özel bir yer verildiği gözlemlenmektedir. TKP programları adlı metin incelendiğinde, parti ana misyon olarak sosyalizmin bir zorunluluk olması gerektiğini savunmuştur. Bu düşünce yapısının altında TKP ortak bir perspektif ve fikirle insanları ortak mücadeleye çağırmaktadır. Bu mücadele kapsamında dil, din, ırk, cinsiyet ayırt etmeksizin insanlığın tamamı harekete geçmeye ve partiye katılmaya davet edilmiştir. TKP’nin kadın haklarının savunulması bakımından önemi büyüktür. Kadınlar adına önemli bir konuşma yapmıştır. İstekleri kadın-erkek eşitliği, eğitimde eşitlik, çok eşliliğin kaldırılması, evlilikte eşitlik, kadınların tüm idari işlere ve yasama organlarına katılımı, tüm şehir ve köylerde kadın haklarını koruma komitelerinin korunmasıdır (<http://tkh.org.tr/icerik/uploads/2015/11/turkiye-komunist-partisiprogrami.pdf>).

Gençlik örgütlenmesi olarak İlerici Gençlik Deneği (İGD) örgütlenmesine giden TKP, ayrı bir kadın örgütlenmesine giden tek sol yapılanmasıdır. TKP’nin uzantısı olan İlerici Kadınlar Derneği (İKD) Türkiye’de Marksist feminist hareketin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Kadınların toplumda ikincil olarak görülmesi, özellikle işçi kadınlarının emeklerinin sömürülmesi, ücretlerinde erkeklerle eşit olmamaları, çalışan kadınların aynı zamanda ev işlerine de mahkûm edilmesi, çocuk bakmakla, yaşlı bakmamakla yükümlü olmaları, kadınların şiddet görmesi gibi bütün problemler birçok kadını bir araya toplayarak derneği kurmaya teşvik etmiştir. İKD’nin tüzüğüne göre; çalışma ile ilgili maddesinde kadınların iş kanunu, sendikalar kanunu, iş sağlığı ve güvenliği tüzüğünde tanımlanmış olan hakların eksiksiz uygulanması amaçlanmıştır(Pervan, 2013:7). İKD tüzüğünün başka bir maddesinde; “Kadınların ve çocukların, tüm çalışanlarla birlikte iş güvenliğine kavuşturulması, onların işsizliğin ilk hedefi olmaktan kurtarılması, kadın emeğinin vasıflandırılması, kadınların mesleki ve teknik eğitim görmesi, tüm sendikal ve sosyal haklardan yararlanması, kadının doğum öncesi ve doğum sonrası ücretli izninin yeniden düzenlenmesi, iş yerlerinde çocuk yuvaları, kreşlerin olması, kadınlar için okuma yazma ve eğitim kursları açmak, ana ve çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalar yapmak, sergiler düzenlemek ve kadını aşağılayan, küçük düşüren, çağdaş olmayan tüm gerici, tutucu görüşlere karşı mücadele eder (Pervan, 2013:8).” Sürekli baskı, ev içinde ev dışında şiddet gören kadının yanında olmuş, kadınların toplumda yaşadığı sıkıntıları düzeltmek için

kendine amaç edinmiştir. Böylece kadın sorunu sınıf çözümüne bağlı görülerek çözümler üretilmeye çalışılmıştır. TKP ve TİP ise kadınlığı annelik anlayışıyla bağdaştırır. Fakat Doğum kontrolü konusunda kadının düşüncesine bağlı olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini bildirirler.

Türkiye’de 1968 olaylarının etkisi altına girmesi ve üniversite gençliğinin bu olaylara tepkisiz kalmayıp hareketlenmesi ve çok sayıda ezilmiş kadının hak arama mücadelesine girmesi, işçi sınıfı ideolojisinin ön plana çıkması ile sendikal örgütlenmelerde de etkisini göstermiştir. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) da bu bağlamda kurulmuş bir örgütlenmedir (Bilmiş, 2006). DİSK, gerek öğrenci gençlik gerekse kadın örgütlenmesine özel bir önem vermiştir. Ancak DİSK’in meseleye dair değerlendirmesi de sosyalizm ve sınıf eksenli bir biçimde olmuştur. 1960-1970’li yıllarda sosyalist örgütlerin kadınlara yönelik iki belirgin görüşü bulunmaktadır. Sol eksenli siyasal partilerden sendikalar ve gençlik örgütlenmeleri incelendiğinde kadın sorununa ilişkin temel eksen Marksist sınıf anlayışı olmuştur. Sosyalizm toplumsal kurtuluşun anahtarını oluşturmaktadır. Toplumsal kurtuluş gerçekleştikten sonra kadının kurtuluşu da gerçekleşecektir. Bu söylemsel özelliklerin dışında Marksist öğrenci ve kadın örgütlenmelerinde Türkiye’ye özgü bazı farklı söylem ve pratikler de söz konusudur. Liberal feminist söylemin cinsiyet eşitliği meselesine sınıfsal açıdan bakan Marksistler, kadınları bu mücadelede erkeklerin yanında “yardımcı” ve “ikincil” bir rolde tutma eğilimde olmuşlar; kadın erkek ilişkileri bağlamında ise kadınlara yönelik ayrımcı ahlak anlayışı içerisinde bulunmuşlardır. Kadınlar sosyalist mücadele esnasında “cinsiyetsizleştirilerek” sadece devrimci mücadelenin “yedek ordusu” olarak görülmüş, kadınların cinsiyet özellikleri kapatılmaya çalışılmıştır. Cinslerin eşitliğinden anlaşılan şey kadınların cinsiyetsiz tutum almaları yönünde teşvik edilmesi olmuştur. Hatta söylemde eşitlik anlayışı vurgulanırken, pratikte kadınlar erkeksi davranmaya, erkek gibi görünmeye yöneltilmektedir. Bu nedenle sosyalist kadınlar sosyalist örgütlerin erkek yöneticileri tarafından dikkate alınmak için kadınsılıklardan uzak durmak zorunda kalmışlardır.

Türk solu içindeki kadına yönelik tutumlarda en bariz olarak karşımıza çıkan, geleneksel kadın rollerinin örgütlenme içerisinde bir söyleme dönüşmesidir. Devrimci mücadele içinde yer alan kadınları ‘bacı, ana’ gibi cinsiyetsiz ifadeler kullanmayı tercih ediyorlardı. Sosyalist örgütler hiçbir biçimde kadın sorununu temel sorun olarak görmeyip, feminizmi “burjuva sapma” olarak kabul etmişlerdir. Sosyalist erkeklerin bu tutumu kadınların hak savunma mücadelesini engellemiştir. Dolayısıyla feminist söylemin, kadınlar tarafından geliştirilmesi Türkiye’de sosyalist örgütleri kapatan 1980 askeri darbesinden sonra gerçekleştirilmiştir. Tekeli’nin (1990) ifadesiyle Türkiye’deki sol örgütlerin kadınların kendi sorunlarını tespit etmelerine, mücadele etmelerine yönelik strateji geliştirmelerine izin verecek kadar demokratik olmadığı görülmüştür. 80 darbesi ile birlikte bütün politik partilerle birlikte sol partilerin de kapatılmasının kadınlar üzerinde özgürleştirici etki yarattığı iddia edilmektedir (Kadioğlu,

1998). Bu özgürleşme ivmesinin 80 sonrası toplumsal gelişmelerle ilişkilendirildiği kadın hareketinin bugüne kadar gelmesinin serüveninin bu bağlamda sıklıkla dile getirildiğini söylemek mümkündür.

3.3. Türkiye’de Feminist Hareketin Yükselişi

12 Eylül askeri müdahalesinin toplumsal arka planına bakıldığında siyasi çatışmaların şiddete dönüştüğü ve farklı toplum kesimlerinin yanı sıra öğrenci gençliğin de bu şiddet hareketinden payını aldıkları görülmektedir. 70’li yıllar sosyalist eğilimli öğrencilerin iktidara karşı eylemliliklerinin yükselmesine yol açtığı bir dönem olmuştur. Türkiye’nin dış politika sorunları, dışa bağımlılığı, sınıflar arası eşitsizlikler; toplumun aydınlarını, öğrencilerini ve işçilerini aynı amaç uğruna hareketlendirmiştir (Öcal, 2009: 35). Ülkedeki siyasal çatışmalar sağ-sol kavgası şeklinde ifade edilmiştir. Bu kavram altında mezhepsel çatışmalar, suikastlar işçi eylemleri, öğrenci eylemleri ve silahlı çatışmalar ülkede ciddi bir kaosa sebep olmuş, hükümet krizleri birbirini izlemiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde ülkenin güvenliği ve huzuru adına 12 Eylül 1980 darbesi Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Askeri müdahale sonrası sol hareket bastırılmış, sendikalar ve siyasal partiler kapatılmış, üniversitelerden hocalar uzaklaştırılmış, siyasete tamamen askeri kadrolar hâkim olmuştur. Üniversitedeki öğrenci gençlik örgütlenmeleri de kısa süre içinde dağıtılmıştır. Tutuklamalar, vatandaşlıktan çıkartmalar, yargılamalar toplumun farklı kesimlerini de etkilemeye başlamıştır.

Sivil siyasete geçiş 1982 Anayasasının kabulünden sonra gerçekleşmiştir (Akal, 2013). Bu yeni anayasa 61 Anayasasının hak ve özgürlükler anlayışından oldukça farklı ilkeler çerçevesinde hazırlanmıştır. Eski siyasi parti liderlerinin siyasi yasaklı olduğu dönemde sivil siyasete geçmek için çeşitli partiler kurulmuştur. Bunun sonucunda merkez sağda kurulan ilk parti Milliyetçi Demokrasi Partisi’dir. Turgut Özal başkanlığında Anavatan Partisi (ANAP) ve bunu İsmet İnönü’nün eski özel kalem müdürü olan Necdet Calp başkanlığındaki sol parti olan Halkçı Partinin (HP) kurulması izlemiştir (2013). Eski siyasilerin seçimlere katılmasına izin verilmemiştir. 1983 seçimleri sonrasında seçimleri kazanan ANAP lideri Turgut Özal olmuştur ve böylece uzun bir dönemi kapsayan Turgut Özal Hükümeti kurulmuştur. Özal, Türkiye’de neo liberal dönüşümün temsilcisi olan bir siyasetçidir. Küresel yeni siyasete ülkeyi eklemleyebilmek için özellikle ekonomik politikalarda radikal değişimlere imza atmıştır (İzmirli, Gökbunar, Özer, 2014). Turgut Özal’ın ideolojisi ekonomide neo-liberal iken siyasette neo-muhafazakârlıktır. Politikalarını bu yönde gerçekleştirmiştir. Liberalizm bu dönemde salt ekonomi politikasıyla değil dünya görüşü olarak da yaşamın her alanında kendisini hissettirmeye başlamıştır. Bu gelişmelerden de en fazla genç kuşak etkilenmiştir. 12 Eylül rejimi ideoloji olarak Türk-İslam sentezine dayansa bile Soğuk Savaş’ın 80’li yılların sonunda gücünü yitirmesi Türk-İslam

sentezini geçersiz kılmış, neo-liberal rüzgârlar öncelikle genç kuşaklarda kendisini hissettirmeye başlamıştır. 1980 sonrası yetişen gençliğe dair yapılan en önemli eleştiri “apolitik” özellikleridir.

Genç kuşağa ilişkin tanımlamalara bakıldığında dönemsel kategorilendirmeler ön plana çıkmaktadır. Örneğin; 68 kuşağı, 80 öncesi gençlik, 88 yuppi kuşağı vb. (Gürbilek, 2016: 22). 1980 sonrası kuşak incelendiğinde dönemin gençlerinin siyasete ilgisiz, yalnızlaşmış, ilgisi tamamen rahat yaşama kaymış konformist bir gençlik ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu dönemdeki gençlik, tüketim kültürünün içerisine girmiştir. Eğlenceyle, modayla, internetle ilgilenen; yabancı dil öğrenip yurt dışına çıkmaya hevesli bir gençlik var olmuştur (Güzel, 2007). 1980 öncesinin aşırı politize olmuş gençliğine karşın inşa edilmeye çalışılan yeni gençlik profili neo-liberal ideolojiden beslenmiştir. Hükümet politikaları da buna uygun şekillenmiştir. 1982 Anayasasının siyasi dernek kurmayı yasakladığı görülmektedir. Daha sonra dini esaslara dayalı dernek oluşumuna yasak kalmış, diğer derneklerin oluşumu hükümet tarafından sıkı denetime alınmıştır (Eştürk, 2006:99). Grev hakkı 1982 Anayasası ile birlikte kısıtlanmıştır. Aynı şekilde geçlerin politik olmasını engellemek adına 1982 Anayasasında açıkça belirtilmiştir: Rejimin ilkeleri doğrultusunda bir gençlik tanımına gidilmiştir:

“Devlet, istiklal ve cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilim ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için tedbirleri alır” (<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere gençlik terbiye edilmeye çalışılmıştır. Anayasa ile bir yandan “muhafazakâr”, “terbiyeli” bir gençlik tanımı yapılırken diğer yandan Özal’ın uyguladığı neo-liberal politikalar toplumun her kesiminde dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Neo-liberal politikaların etkisiyle ekonomi dışı açılmıştır. Yabancı markalar, metropoller, tüketimi tetikleyen bir dizi uyarıcı tüm piyasayı sarmış; özellikle öğrenci gençlik açısından politik hedefler zayıflamıştır. Bu yıllarda Batı düşüncesi ile de farklı bir ilişki kurulmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş’ın bitişi, reel sosyalizmin bitişi, ülkedeki sol hareketin 12 Eylül rejimi tarafından tasfiyesi yeni bir sürecin başlangıcı da olmuştur. Batı’dan yapılan yeni çeviriler aracılığıyla Batı’da ortaya çıkan Marksizm’in eleştirisine dayalı yeni sosyal teori ve ardılları hızlı bir şekilde Türkiye’ye girmeye başlamıştır. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan hareket böyle bir ortamda etkili olmaya başlamıştır.

Dünyada 1960’lı yıllara dayanan ikinci dalga feminist hareket Türkiye’deki kadın hareketine yepyeni bir ivme kazandırmıştır. 1980 sonrası, Türkiye’de kadın hak arama mücadelesinin en doruk noktasına ulaştığı dönemdir. 12 Eylül 1980 darbesinin demokrasiyi yok ettiği dönemde ortaya çıkan feminist oluşumlar, daha önce sol hareketin içinde yer alan

kadınlar, bu hareketin öncülüğünü üstlenmiştir. Feminist hareketi pek çok yazar, sanatçı, akademisyen, gazeteci, siyasetçi desteklemiştir. Feminist hareketlenme kısa süre sonra üniversitelerde de kendini göstermiştir. Batıda yapılan feminist çalışmalar, Simone de Beauvoir, Kate Millet ve Shulamith Firestone gibi yazarların eserleri, Türkçeye çevrilmiştir. Yabancı yazarların yanı sıra Nermin Abadan Unat, Şirin Tekeli gibi akademisyenler çalışmalar ortaya koymuşlardır. Tekeli'nin 1977 yılında Toplum ve Bilim adlı dergide çıkan "Siyasal iktidar Karşısında Kadın" adlı makalesi Marksist bir çerçevede yazılmış olmasına rağmen daha çok feminist bakış açısına sahip olduğu görülmektedir (Çaha, 2010:180). Özellikle bu döneme damgasını vuran Duygu Asena'nın "Kadının Adı Yok", "Orada Kadınlar Var mı?" "Aslında Özgür Değilsin" gibi eserleridir. Asena ayrıca "Kadınca" dergisini (1978) çıkarmıştır.

Batı'da Marksizm'in eleştirisinden işe başlayan ikinci dalga feminist hareketin argümanları, Türkiye'de de benzer bir biçimde Marksist hareketin, kadın sorununa dair ön kabullerinin sorgulanması ile işe başladığı görülmektedir. Öncelikle akademik anlamda yapılan çalışmalarda Türk solunun soruna bakış açısı masaya yatırılmıştır. Özellikle 1970'li yıllarda kadınların sınıfsal sorun içinde değerlendirilmesi, kadının kurtuluşunun sosyalizme bağlantılı olarak düşünülmesi, Marksizm'in "anti-feminist" tahlillerine bakılarak çözümleme yapılması eleştirilmeye başlanmıştır (Tekeli, 2015:30). Eleştiriler sadece bununla sınırlı kalmamış, bugüne kadar "devlet eksenli bir biçimde" kadın haklarının savunulması da kadın mücadelesini engelleyen bir unsur olarak değerlendirilmiştir. İkinci dalga feminizmin liberal feminizme karşı yönelttiği eleştirilerden yola çıkılarak "kişisel olan politiktir" sloganı ivme kazanan feminist hareketin şiarı haline gelmiştir. Batı'da 1960'lı yıllarda kullanılmaya başlanan bu slogan bizde ancak yeni koşullar sonucunda yaygınlık kazanmıştır.

Kadın hareketine dayanak olacak ilk girişimler bu bağlamda şekillenmiştir. İlk olarak feminist bilinçlendirme, güçlendirme, dayanışma çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Özellikle feminist kadınlar Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde çalışmalarını yürütmüşlerdir. Feminist kadınların ilk girişimleri, kendi aralarında yaptıkları "bilinç yükseltme toplantıları" ile başlamış, bu düşüncelerini kamuoyuna 1981 yılında YAZKO çatısı altında düzenledikleri sempozyumda dile getirmişlerdir. Fransız Feminist Giselle Halimi İstanbul'a çağırılmış ve burada konuşma yapmıştır (Tekeli, 2015:15). Bu toplantı kadınlık bilincini güçlendirme toplantısı olarak adlandırılmıştır. YAZKO "somut" ismiyle çıkardığı dergide bir sayfasını feminist kadınlara ayırmış ve düşüncelerini yaymalarını kolaylaştırmıştır. Dergi bu yönüyle kadın sorunu ile ilgilenen tarafların en çok takip ettiği yayın haline gelmiştir.

Feminist hareketin öncüleri, birbirini tanımayan kadınların bir araya gelerek kadın sorunu üzerinde düşünmek, fikir üretmek üzere gelen kadınlardan oluşmaktaydı. Bu toplantılara katılan kadınların büyük bir kısmı akademisyen, yüksek lisans ya da doktora yapan öğrencilerdi (Timisi, Gevrek, 2014:15). Toplantının temel amacı "kişisel olan politiktir"

sloganını yaygınlaştırmak, kadınların özel alan dahilinde gördükleri pek çok sorunun iktidar ve siyasi söylemle olan bağına kadınlara gösterebilmektir. Bu toplantılarda kadınlar kendi hayatları üzerinden değerlendirme yaparak bilinç yükseltmişlerdir. Buna örnek olarak Müzeyyen Aytaç'ın 03.01.2001 tarihli söyleşisine bakabiliriz.

“İlk toplantıyı Nüket'in(Sirman) evinde yaptık. Sanıyorum 1982-83 yılları... Daha çok ODTÜ öğrencileri ve öğretim elemanları vardı. Bir tek ben ev kadınıydım. Ama diğerlerinden farkım İstanbul'da başlamış olan ev toplantılarına katılıyor olmamdı. Kızım Şule İstanbul'da toplantıları başlatan grup içindeydi ve ben İstanbul gezilerimi hep bu toplantı tarihlerine denk getiriyordum. O toplantılarda sadece dinliyordum. Ama biliyordum ki kafamdakilerle onların söyledikleri birebir oturuyor. Kadınlar Ankara'da toplanmaya başlayınca buna dahil olmamak imkansızdı. Zaten toplantılar da çoğunlukla benim evde oluyordu. Kadınlık durumu ile ilgili bizi rahatsız eden her şeyi tartıştık. Erkek egemen toplum, bununla nasıl baş edebileceğimiz, annelik, evlilik, aile, kadınlar arası dayanışma, çocuklarımızla ilişkiler....”(Timisi, Gevrek, 2014:16)

Kadınlar ilk defa kendi sorunlarını farklı platformlarda dile getirmeye başlamışlardır. Yapılan toplantılarda feminizm üzerine yazılmış kitapları okuyarak tartışmışlardır. Ankara'da evlerde başlayan toplantılar zamanla kamusal alana taşınmıştır. Fatma Gül Berktaş 8 Mart 1985 tarihinde Dönüşüm Kitap Evi'nde 'Kadın Hakları ve Medeni Kanun' konulu bir konuşma yapmış, bu konuşmanın ardından 8 Mart Dünya Kadınları Günü'nü anma gerçekleşmiştir. Bu kutlama sonrasında kadınların toplantılarının kamusal mekânda yapılacağı müjdesi verildi. 1980 darbesiyle birlikte derneklerin de kapatılması sonucunda yeni arayışlar içerisine giren ve bu süreçte *Somut* dergisi çevresinde toplanan kadınlar daha sonra etkinliklerini farklı alanlara da taşımıştır. Özellikle 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, eylemlilikler için iyi bir vesile olmuştur. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Türkiye'de kadının sadece emekçi olarak değil, toplumda farklı sorunlarla ezilen bütün kadınları kapsayacak şekilde anılmıştır (Öztürk, 1988). Önemli bir girişim de Feminist grupların başlattığı "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW)" hayata geçmesi için bir imza kampanyasıdır. Ankara'da ve İstanbul'da başlayan bu kampanya sonuçsuz kalmamış ve dönemin iktidarı kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı önleme sözleşmesini 1987 yılında imzalamıştır.

Feminist hareket geliştikçe farklı eğilimler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Yine ikinci dalga feminist hareketin içerisinde biçimlenen sosyalist feminist hareket de kendi örgütlenmesini gerçekleştirmiş hatta kendi düşüncelerini yaydıkları bir dergi etrafında toplanmışlardır. 1987'de çıkarılan Sosyalist Feminist Kaktüs(1987) dergisi bağımsız kadın hareketinden yana çeşitli gruplar içerisinde olan kadınların bir araya gelerek "dayağa karşı dayanışma kampanyası"nı başlatmıştır (Berktaş, 1988:55). Kaktüs dergisi kapatıldıktan sonra aynı kadınlar bu kez Kadın Postası dergisini çıkarmışlardır. Derginin kadrosu Marksist gelenekten gelen ve sosyalist perspektiften bakan kadınları bir araya toplamıştır.

Türkiye'deki sosyalist feministler kadın sorununu öncelikle ataerkil toplum düzeni içinde görmüşler ve bu bağlamda "annelik" rolünü sorgulamışlardır. Sosyalistlerden farklı olarak radikal feministler gibi kamusal alan/özel alan ayırımının yarattığı sorunları tartışma

gündemine taşımışlardır. Kadının erkeğe göre ikincil konumda oluşunu bu ayırım içerisinde sorgulamışlar, kadının ezilmişliğinin sebebini radikal feministlerde olduğu gibi sadece ataerkil toplum düzenine değil kapitalizm temeline de bağlamışlardır (Savran, 1989: 12). Bu feministlere göre kadın özel alan erkek ise kamusal alana yerleştirilmiştir. Endüstri devriminden sonra kadınların da çalışma hayatına katılması onların ezilmesi problemini ortadan kaldırmamıştır. Aksine kapitalist sitem kadınların daha da ezilmesine neden olmuştur (Savran, 1990: 11). Savran(1990), makalesinde kadınların kurtuluşunun sosyalist düzene geçilmesiyle mümkün olacağını dile getirmiştir: Sosyalist düzen 'ihtiyaç' üzerine kurulmuştur. Yani insanların ihtiyaçları doğrultusunda üretim yapan bir toplum modelidir. Kadınlar böyle bir toplum düzeninde, evde çocuk ve yaşlı bakmaktan, ev işlerinden kurtulabilecektir.

Sosyalist feministler "özel alan politiktir" sloganını kullanırlar. Bu kavram kadınların özel alanını özgürleştirme düşüncesine dayanıyordu. İktidarın uyguladığı baskıcı uygulamaları konuşabilmek, kamu davası konumuna getirebilmek temel amaçtır (Collin, Kaufer aktaran Savran, 2016). Özel alanının politikliği kadına yönelik baskıların ve onu düzenleyen yasaların asıl burada geçerli olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyalist feministler buradan yola çıkarak aile içinde kadının konumunu tartışırlar. Aile, kadının en fazla ezildiği alandır. Sosyalist feministler; aile içerisinde kadının bedenine, emeğine ve kimliğine el koyulan alan olduğunu iddia etmektedirler (Savran, 1989: 28).

Sosyalist feministler kadınların kamusal alana girmelerini desteklemektedir çünkü kadınların kurtuluşunun kamusal alana açılmakla mümkün olacağını savunmuşlardır. Kadınların bu alana girmiş olması kapitalist sitem ve siyasal iktidar için tehlike oluşturmaktadır(Çaha, 2010:212). Devlet, kadınları namus kavramı üzerinde ikiye ayırmakta, namusunu korumakla yükümlü kadınları kamusal alandan soyutlayarak özel alana sıkıştırmak istemektedir (Savran, 1990: 11). Yasalarda bu ayrımı ortadan kaldırmak üzere Türk Ceza Kanununun 438. Maddesine karşı gelerek itiraz eden feministler ceza hukukunda değişikliğe gidilmesini sağlamışlardır.

1990'lı yıllar da feminist dönemin kurumsallaştığı dönemdir. Kamusal alanda feminist eylemlerin yolunu sosyalist feministler açmıştır. Bu eylemliliklerde farklı kadın grupları ile birleşme yoluna gidilmiştir (Tekeli, 2015). Örneğin Sosyalist Feministler İslamcı gelenekten gelen ve kendilerini "Müslüman feminist" olarak adlandıran grupların görüşlerini de dikkate alarak hareket etmişlerdir. Ankara'da, cinsel tacizi protesto etmek adına "bedenimiz bizimdir" kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanya daha sonra "Mor iğne kampanyası" olarak anılmıştır (Kara, 2006: 25). 1990'lı yıllarda belediyelerin kadın sığınma evleri açtıkları ve bu evlerin açılmasında sosyalist feministlerin etkili olduğu görülmüştür. İstanbul'da 1990'da Mor Çatı Kadın Sığınağı ve Kadın Dayanışma Merkezi ve sığınma evi kurulmuştur. Altındağ Kadın Dayanışma Merkezi hem vakıftan hem belediyeden destek görerek kurulumunu sürdürmüştür.

Bu sığınma evleri 27 Mart 1994 yerel seçimlerden sonra Refah Partisinin kazanmasıyla kapatılmış (Kara, 2006:8) kadın sığınma evlerinden sadece Küçük Çekmece Belediyesinin bünyesinde bulunan kadın sığınma evi kalmıştır. Sığınma evlerinin amacı şiddete uğramış kadınlara destek olmak ve kadınların kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlamaktır. Bu dönemde kadın örgütlenmesinde yeni kurumların ortaya çıktığı görülmektedir. Kadın sorununa daha sistematik yaklaşmak amacıyla Uçan Süpürge (1996) kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı kadın sorununa ve kadın hareketine duyarlı kadınları bulmak ve onları buluşturmak, kadınlar arasında bağ kurulmasını sağlamaktır (Kardam ve Ecevit, 2014: 94).

1980'li yıllardaki eylemsel kadın hareketleri yerini 1990'lı yıllarda örgütü kadın hareketi almıştır. Kadın örgütleri 1985 yılında Pekin'de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı'nda ve İstanbul'da düzenlenen dünyanın her tarafından gelen kadınlar Habitat II. İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda bir araya geldiler ve birbirlerinin örgütlenme modellerini yakından izleme olanağı elde ettiler (Kardam, Ecevit, 2014: 91).

1990 yılında kadın statüsünü yükseltmek amacıyla uluslararası sözleşmelerin etkisiyle devlete bağlı bakanlıkta Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu gelişme kadın hareketinin devlet tarafından da dikkate alındığı ve kadınların resmi düzeyde kazandıkları önemli bir başarı olarak kabul edilebilir. Yine aynı dönemde kadın hareketinin kendi içinde farklılaştığı; radikal feminist, sosyalist feminist, İslamcı feminist gibi isimler altında kendi mücadelelerini sürdürdükleri görülmüştür. Belli eylemliliklerde bir araya gelen kadınlar farklı ideolojik tercihlerine rağmen, ataerkil sistemin sorgulanması hepsinin ortak özelliği olmuştur.

Bu yeni dönüşüm toplumda yaşayan her kesimin hayatında büyük değişimlere neden olmuştur. Neo-liberal politikalar ülkede bir yandan kadın hareketine yeni bir ivme kazandırırken diğer yandan da muhafazakâr politikaların zeminini hazırlamıştır. Turgut Özal döneminde başlayan bu değişim ve politikalar ülke içinde muhafazakâr toplum güçlerinin örgütlenmesinin de önünü açmıştır. Bilindiği gibi ekonomik temelde pazar ekonomisinin genişletilmesine dayanan neo-liberal politikalar siyasette muhafazakâr bir yönelim içerisinde olmuştur. Türkiye'nin iç dinamikleriyle de birleşen bu eğilim ülkedeki muhafazakâr toplum güçlerinin yeni ilişkiler içinde güçlenmesini sağlamıştır. Türkiye'nin izlediği Batı yanlısı politikaların sonucunda siyaset dışı bırakılmış belli çevrelerin de eklemlendiği bu eğilim, hem küresel dünya güçleriyle ekonomik anlamda uyum içerisinde olmuş hem de toplumsal bağlamda dini değerleri söylem düzeyinde kullanarak eğitim gibi alanlar başta olmak üzere sağ-muhafazakâr bir toplum projesinin adımlarını atmaya çalışmıştır. Kadın sorunu da bu bağlamda yeniden tanımlanmıştır.

3.4. Türkiye'deki Muhafazakâr Politikalar

Türk siyasi tarihinde muhafazakârlık çeşitli kavramları karşılamaktadır. Muhafazakârlık bir yönüyle statükoyu korumak, değişimi reddetme bağlamında düşünülmekte; diğer taraftan sosyal, siyasal alana giren her konuda dinsel referanslı siyasi tutum sergileme olarak görülmektedir. Bu durumun Tanzimat'tan günümüze toplumu radikal olarak dönüştürme projeleriyle ilgili olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2004:144). Osmanlıda ilk olarak Tanzimat döneminde görülen muhafazakâr eğilimler erken Kemalist dönemde baskılanmıştır. Tek Parti döneminin sonunda Demokrat Parti iktidara gelmiş ve bu değişim muhafazakâr eğilimlerin tekrar oluşmasına olanak sağlamıştır. Demokrat Partiden sonra Adalet Partisi, Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Anavatan Partisi, Fazilet Partisi, Refah Partisi muhafazakâr eğilimleri bünyelerinde barındırmıştır. Son olarak da 17 yıldır iktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisinin bu eğilimleri bünyesinde taşıdığını söyleyebiliriz.

Türkiye'de merkez sağ olarak ifade edilen liberal-muhafazakâr siyasetin temelini muhafazakârlık, din, milliyetçilik ve liberalizm kavramları oluşturmaktadır. Sağı oluşturan bu kavramlara siyasi bir kimlik kazandıran 1950 döneminde başa gelen Demokrat Partidir. Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) dine ve geleneksel değerlere karşı oluşturduğu tavır, halkın büyük kitlesini DP'ye yöneltmiştir (Uluç, 2014:113). Bu yönelim tek parti döneminde sistem dışına itilen dinsel değerleri referans alan tarikat ve cemaatlerin iktidarla yeniden barışmaları ve hatta kendi siyasal örgütlenmeleri için zemin hazırlamıştır. Merkez sağ ideoloji her dönemde siyasal iktidarı da sürdürmek pahasına popülist bir söylem benimseyerek sözü edilen toplum güçleriyle bağlarını sürdürmüştür. DP kendi siyasetlerini "Yeter Söz Millet'in" Adalet Partisi (AP) "Büyük Türkiye" ve (ANAP) "Çağ Atlamak" sloganı ile dile getirmiştir (Uluç, 2014:113). Sağ ideolojideki partiler temellerini, dini değerlere ve ekonomik gelişmeye dayandırmışlardır. Sağ merkez partilerinin özellikle muhafazakâr tutumu, kadını ataerkil roller çerçevesinde düşünüşünün kamusal/özel alandaki görünürlüğüne etkilemiştir (Gençkaya, 2011: 11).

Milli Nizam Partisinden (MNP) Refah Partisine (RP) kadar "Milli Görüş" hareketindeki partilerin programlarına bakıldığında, kadınların toplumsal rolleri konusunda gelenekçi bir tutum aldıklarını söyleyebiliriz. MNP'nin programında aileyi milli gelişmenin temeli olarak gördüğü "aile planlaması, nüfus siyaseti, doğum kontrolü, gebeliği önleme, istedikleri kadar çocuk sahibi olma özgürlüğü" altında yürütülen politikalara karşı çıktıkları görülmektedir. MNP'nin muhafazakârlık anlayışını gençlik tanımında da görmekteyiz. "Yeni nesillerin inançlı, çalışkan, milli nizama ve aile disiplinine bağlı, kültürümüze ve tarih şuurumuza sahip, bütün insanlığa ışık tutacak seviyede olması" (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970:12) şeklinde sıralanan maddesi doğrultusunda gençlerin devlet denetimine alınmak istendiği görülmektedir. MNP kapatıldıktan sonra onunla aynı mantığa sahip olan Refah Partisi (RP)

kurulmuştur. RP, MNP' den farklı olarak özellikle siyasal yaşamda kadınları ön plana çıkartmışlar ve parti lehine olacak şekilde seçim çalışmalarında onlara önemli roller vermeye başlamışlardır. Bu durumu da belli İslami kurallar çerçevesine dayandırarak uygulamışlardır. Sözü edilen İslami kuralların başında da örtünme gelmektedir. İslamcı söylemi benimseyen kadınların siyasallaşması aslında 12 Eylül Askeri Müdahalesi sonrasında, Yüksek Öğretim Kurumunun (YÖK) kurulmasının ardından başlamıştır. Kadının kamusal alanda görünürlüğünün temeli olarak örtünme, siyasal bir direniş hareketine dönüşmüştür. Yüksek Öğretim Kurumunun üniversitelere başörtüsüyle girilmesini yasaklaması geniş çaplı protestolara neden olmuştur. Turgut Özal hükümeti sırasında gevşeyen bu yasak 28 Şubat müdahalesinin ardından yeniden uygulamaya koyulmuş, özellikle devlet kurumlarının hemen hiçbir yerinde yer almayacak şekilde "başörtüsü" yasaklanmıştır. Sorunun çözülmesi ancak Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesinden sonra mümkün olmuştur. RP bir yandan kadınların başörtüsüyle üniversitelere gitmesine öncülük etmekte bir yandan da kadınların siyasi parti içinde yer almalarının önünü açmaktadır. Kadınların kamusal alana, siyasi partilerin içine girmesi ancak erkek denetiminde gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelerin İslam'ın siyasallaşması doğrultusunda olduğu söylenebilir. Erbakan: "Kadın bir aracın motoruyken, erkekler aracın direksiyonunda olmalıdır." yorumunu yapmıştır. Bu görüşe dayanarak kadınların davaya hizmet etme modelinde var oldukları gözlenmektedir.

Muhafazakâr bağlamda tartışılan önemli konulardan birisi de ailedir. Aile topluma hazırlanma sürecinin ilk ve en etkili biçimde gerçekleştiği, cinsel ilişkinin düzenlendiği, anne baba ve çocuklar arasında güven verici ilişkilerin kurulduğu bir kurumdur. Türkiye'de muhafazakâr yönelimli partiler, kadınların siyasal yaşama katılmalarını teşvik etmelerine rağmen yine de onları aile içindeki geleneksel rolleriyle tanımlamaya devam etmişlerdir. Bu bağlamda 22 Haziran 2001 yılında kapatılan FP'nin ardından kurulan SP programında kadınlara yönelik söylemler de aynı ekseninde biçimlenmiştir. Parti programında kadınlar için çalışma hayatında özel tedbirler alınacağı dile getirilmiştir. Bu tedbirlerin kadının çalışma yaşamında olmasının ailede yaratacağı "bozulmayı" ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz (Özdemir ve Demirkanoğlu, 2015:236).

28 Şubat sürecinin sonucunda yenilikçiler olarak doğan AK Partinin programında kadınlarla ilgili maddelere bakıldığında SP ve FP programlarından farklı olarak kadın için yenilikçi maddelerin var olduğu görülmektedir. AK Partinin programında kadınlar, neslin devamı olarak nitelendirilerek kadın problemine daha titiz yaklaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Kadının kamusal alana girişinin özendirilmesi, kadınların partiye üye olması, kadınlarla ilgili derneklerin kurulmasını sağlamak ve STK'lere destek, kadınlara yönelik şiddet, istismar olaylarının önlenmesi, kadın intiharlarının töre ve namus cinayetlerinin sık görüldüğü yerlerde kadınları korumak amaçlı önleyici çalışmalar yapılması, ev kadınlarına sosyal güvence

sağlamak amacıyla ev içi emeği dikkate alınması gibi çalışmalar yapılmıştır. Kadınların çocukları, aile hayatı dikkate alınarak çalışma hayatında iyileştirmeler yapılacağı ile ilgili çalışmalar yürütüleceği görülmektedir (AK Parti Kalkınma ve Demokratikleşme Programı, 2002: 87-89). AK Partinin sürekli diğer partilerden farklı olduğunu dile getirmesi, kadınların ataerkil kategoride değerlendirilmesini engellememiştir. Parti programında kadınların kamusal hayata teşvik edilmesi maddesi bulunurken toplumdaki kadın erkek eşitsizliğine değinilmemiştir. Kadın geleneksel değerler çerçevesinde görülmeye devam edilmektedir. AK Partinin kadına yönelik bu tutumu eşitsizlik anlayışını belirginleştirmekte ve liberal anlayıştan uzaklaşmaktadır (Kahraman ve Evre, 2008: 70). AK Partinin programında liberal bir tutum sergilemesi ilk başta kadının özerk olduğu izlenimini vermektedir. Ancak programda eşitlik kavramının görülmemesi kadının geleneksel rol çerçevesinde görüldüğünün kanıtıdır:

“Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için partimizin öncelik verdiği bir konudur”, “Kadınların çalışma hayatı, çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alınarak sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılacaktır.” (AKP Programı, 2002: 87).

AK Partinin programında kadınları kamusal alana özendirmek, onların siyasette etkin olabilmelerini sağlamak gibi maddeler bulunmaktadır fakat diğer yandan kadının özel alanını denetleyecek, özel alandaki rollerinin devamını sağlayacak politikaların da hayata geçirilmeye çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle üreme, cinsellik ve aile politikaları muhafazakâr yönelimli olmaya devam etmektedir. Aslında AK Partinin kadına yönelik politikalarında biraz da konjonktürel bağlamda dış dünya ile ilişkilerin gelişimi etkili olmuştur. İktidarının ilk yıllarında Avrupa Birliği'ne üyelik hedefine uygun biçimde bir dizi politikaya imza atan AK Parti, zaman içerisinde Batı dünyası ile ilişkiler bozuldukça kadına yönelik politikaları da muhafazakâr çizgiye doğru çekmeye başlamıştır (Azman, 2013: 55). Partinin yasal düzenlemeleri kısaca gözden geçirilirse bu açıkça görülecektir.

9 Ocak 2003 yılında kabul edilen “Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” a göre aile içinde gerçekleşen problemlere bakmak için 30 yaşını doldurmuş evli, çocuklu, yüksek lisansını yapmış hâkimler görevlendirilmiştir (Gökçimen, 2008:34). 2007 yılında aile içinde kadına yönelik şiddeti önleme adına, ailenin korunmasına yönelik 4320 sayılı kanun çıkarılmıştır. AB uyum süreci doğrultusunda iş hayatında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla “4857 İş Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanuna göre kadın-erkek arasındaki cinsiyete dair ayrımcılık yasaklanmıştır. Ayrıca bu yasaya göre “Gebe ve Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”, kadın işçi çalıştıran işyerlerinde kadınların rahat bir şekilde çalışması için okul öncesi çağındaki çocuklar için kreşleri öngören hükümler de içermektedir (Özdemir ve Demirkanoglu, 2015:238).

7 Mayıs 2004 yılında anayasanın 10. maddesinde kadın erkek haklarına yönelik değişiklik yapılmıştır. Anayasanın 10. maddesine göre, “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür.” cümlesi eklenmiş ve 90. maddesine CEDAW (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi) sözleşmesi ile temel hak ve özgürlüklerin uluslararası anlamda kanunların üzerine çıkarılması esas alınmıştır (Kuyaksil, 2009: 238).

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacı ile Türkiye’de aile içi şiddet kavramının ilk kez hukuksal bir metinde tanımlanmasını sağlayan 1998 tarihli 4320 sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun”da 2007 yılında değişikliğe gidilerek, kanunun kapsamı genişletilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014: 6).

Kadına yönelik şiddetle mücadelede sığınma evlerinin sayısının artması AK Parti döneminde olmuştur. 2012 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde şiddetle mücadele kapsamında Alo 183 hattı kurulmuştur. Bu hizmetle birlikte kadına yönelik her türlü şiddetin, istismarın, namus ve töre cinayetlerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, 2014).

12 Eylül 2010 yılında anayasanın bazı maddesinde önemli değişiklikler yapılmıştır. “Kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir.”, “Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” şeklindeki 10. maddesinin ikinci fıkrasının sonuna, “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” (5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, madde:1) değişikliği eklenerek kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık anayasada önemli ölçüde gerçekleşmiştir.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi, her türlü şiddetin önüne geçilmesi çalışmaları AK Parti hükümeti döneminde olmuştur. AK Parti, iktidarı döneminde kadınlara yönelik çalışmalarında önemli gelişme kaydetmiştir. Siyasal iktidar 2008 yılında katıldığı bir toplantıda doğumların teşviki için maddi destek sağlanacağı ifadesini kullanmıştır (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 34). İktidarın bu tutumu Cumhuriyet Halk Partisi ve feminist cephe tarafından olumsuz karşılanmıştır. CHP pro-natalist bir tutum sergilendiğini ve sistemde değişikliğe gidileceğini iddia etmiştir. Siyasal iktidar bu tutumun sergilenmesindeki amacı, genç nüfusun azalmasına bağlamıştır.

24.05.1983 tarihinde kabul edilen “2827 Nüfus Planlamasındaki Kanun”a göre fertler istedikleri kadar istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmektedir. Kürtaj isteğe bağlı olarak on haftadan önce yapılabilir ve onuncu haftadan sonra anne sağlığını tehlikeye soktuğu düşünülüyorsa ya da çocuk sağlıklı değilse yapılabilir (2827 Kanun, 1983). AK Parti hükümeti ise 2012 yılında yaptığı açıklamalarda kürtaj yasasına karşı çıkanlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış, kürtajın hem anneye hem çocuğa zararlı olduğu fikrini savunmuştur. Ayrıca bu durumun bilimsel açıdan doğru olmadığını ifade etmiştir (Hürriyet, 30 Mayıs 2012).

Türkiye'nin neo-liberalizmle tanışmasının 1987 yılındaki seçimle başa gelen Turgut Özal döneminde olduğunu belirtmiştik. Turgut Özal döneminde zemin bulan neo-liberal politikalar 2000'li yıllardan sonra Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının güçlenmesiyle sadece ekonomik alanda değil toplumun her alanını kapsayacak şekilde neo-muhafazakârlık ile birleştirilmiştir. AK Parti kendini muhafazakâr demokrat olarak tanımlamış bir siyasal oluşumdur. AK Parti hükümetinin neo-liberal programı yürütmeye başlaması, dini referansları dikkate alan tutumu, kadınların hayatını da etkilemiştir (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 33). Neo-muhafazakâr politikaların önemli ölçüde AB ile ilişkilerin çıkmaza girdiği dönemlerde hız kazandığını görmekteyiz. Feminist perspektife göre ise; Siyasal iktidarı bir yandan gücünü sağlamlaştırırken diğer taraftan istediği toplum projesine yönelik uygulamaları öncelikle kadın kimliği ve kadın bedenini kontrol altına alacak şekilde hayata geçirmeye çalışmıştır.

Sonuç olarak 2002 yılında görevi devralan AK Parti hükümeti, kadın hareketi açısından bir dönüşümü gerçekleştirmiştir. AK Parti hükümeti kendi içinde kadına yönelik politikalarda farklı tutum izlemiştir. İktidarının ilk yıllarında kadın haklarını geliştiren, dış dünyanın beklentilerine uygun liberal bir tutum gözlenirken, zaman içerisinde bu tutum değişmiş, daha İslami referanslı, muhafazakâr ve popülist bir tutum izlemiştir (Sancar, 2011).

3.5. Öğrenci Hareketinde Yeni Yönelimler ve Kadın Hareketine Etkisi

Gerek dünyadaki kadın hareketi gerekse 60'lı yıllarda Batı'da ortaya çıkan öğrenci hareketinin niteliğine bakıldığında bunların 19. yüzyılın başında ortaya çıkan toplumsal hareketlerden farklı olduğu kabul edilmektedir (Çayır, 1999: 11). Yeni toplumsal hareketler (YTH) olarak adlandırılan gelişmelere bakıldığında bunların belli toplumsal değişim süreçleriyle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Tarihsel perspektiften bakıldığında toplumdaki dönüşüme paralel olarak sosyal hareketlerin de şekil değiştirdiği görülmektedir. Eski tip toplumsal hareketler işçi ve kamu çalışanları hareketleri olarak görülürken yeni tip toplumsal hareketler (YTH) çevreci, eşcinsel, kadın hareketleri vb. konular üzerinden daha spesifik hareket etmişlerdir (Coşkun, 2006:71). YTH'de katılımcılar tarih adına değil de daha çok kendi özgürlüklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır.

Dünyanın köklü değişim ve dönüşüm yaşadığı, ekonomik, politik ve sosyal yapıların hızla değiştiği bir döneme tanıklık ediyoruz. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren hızlanan sanayileşme, kentleşme, modernleşme gibi süreçlere küreselleşmenin de eklenmesiyle toplumlardaki değişimler hem ortaya çıktığı coğrafyada etkisini göstermekte hem de yaygın iletişim kanalları ile kıtalar ötesine etki edebilmektedir. Bütün bu değişim ve dönüşüm içerisinde toplumsal olanın ve toplumsal aktörlerin konumu ve rolü yeniden gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren dünyada açıkça gözlenen derin ve hızlı dönüşüm

ile birlikte sistem karşıtı hareketlerin de dönüşüm geçirdiği söylenebilir. 1960'lı yılların öğrenci, yeni sol ve sivil haklar hareketleri; 1970 ve 1980'li yılların LGBT, çevre, kadın, barış ve insan hakları hareketleri; 1990'lı yılların ve 2000'li yılların 'küresel adalet hareketi' birbirinin ardı sıra ortaya çıkmış ve gittikçe genişlemiştir (Demiroğlu, 2014:134). Toplumsal düzlemde yaşanan bu değişimler toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerini, katılımcılarının özelliklerini, hedeflerini ve hareket biçimlerini de değişikliğe uğratmıştır. Böylece kimliğe dayalı yaklaşımların yoğunluk kazandığı, meselelerin çeşitlendiği ve ilk bakışta sınıf temelli olmadığı izlenimini yaratan toplumsal hareket türleri ortaya çıkmıştır. Yeni orta sınıfların belirgin olarak katılımının arttığı, iktidarı ele geçirerek dönüştürmeyi hedeflemeyen, özellikle kültürel alanın değişimini hedef olarak alan ve kimlik yöneliminin ağır bastığı bu 'yeni' toplumsal hareketlerle beraber, bunları inceleyen toplumsal hareketler teorilerinde de yenilikler meydana gelmiştir.

Genel olarak yaşanan bu değişimler bireylerin hedeflerini ve eylemliliklerini de değişime uğratmıştır. YTH'in devleti ele geçirme gibi düşünceleri yoktur. Toplumsal aktörler, içinde buldukları toplumda eşitsizliklerin giderilmesi yönünde atılımlarda bulunur. Genel olarak YTH içinde bulunduğu toplumu sorgular ve kalabalık içinde kaybolmak istemez; varlığını gösterme amacı güder. Eski toplumsal hareketlerden ayrılmasının nedenlerinden biri de dünyanın dönüşüm içinde olması ve küreselleşmenin etkisi olduğu söylenebilir (Melucci, 1985). "Laclau ve Mouffe'a göre bu hareketler, İkinci Dünya Savaşından sonra gelişen yeni "hegemonik formasyon"a karşılık olarak yükselmiştir. Bu süreç üç gelişim aşaması izler: Birincisi, ekonomik düzeyde "yaygın birikim rejiminden yoğun birikim rejimine geçiş" ile ortaya çıkan toplumsal ilişkilerin metalaşması olgusudur. Bu birikim rejiminin temeli, kapitalist üretim ilişkilerinde işleyen mantığın tüm toplumsal ilişkilere yayılmasıdır. İkincisi, "refah devletinin müdahaleci karakterinin bizzat kendisidir"(Coşkun, 2006: 71). Devletin, zenginlikleri ve kaynakları paylaşmayan anlayışından sermayenin serbest dolaşımının esas alındığı küresel dünya düzenine geçilmiştir. Küreselleşen kuşkusuz sadece sermaye olmamış, belli merkezlerde üretilen tüketim ürünleri de tüm dünyanın kullanımına sunulmuştur. Teknolojik ürünlerin de hızlı bir şekilde yayılması iletişim ağlarını geliştirmiş, dünyanın herhangi bir yerindeki gelişmelerden en uzak bölgedeki toplumlar bile anında haberdar olmaya başlamıştır. 1980 öncesi, savaş sonrasında sosyal devlet anlayışı yerini İngiltere'de Thatcher, ABD'de Reagan yöntemlerinin etkisi altında yeni sağ ya da neo-liberal politikalara bırakmıştır.

Yeni toplumsal hareketlerin güçlendiği ve biçimlendiği bu dönem aynı zamanda küreselleşme sürecinin de hızlandığı bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşme olgusunun bütün dünyayı kuşattığı bir dönemde teknolojinin gelişmesi ile birlikte yeni iletişim alanları açılmıştır. Bu durum devlet dışında gelişen, sivil örgütlenme olarak adlandırılan yeni örgütlenme modellerini de beraberinde getirmiştir. Böylece dünyada açıkça gözlenebilen değişim söz konusu olmuştur. Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal paylaşım ağları

milyonlarca insanı bir araya getirerek dayanışma içerisinde olmalarını sağlamıştır. 70'li yılların sokak eylemliliklerinin yerini dijital aktivizm almıştır. 2000'li yıllar, çoğul gençlik kimlikleriyle şekillenmiştir. Sosyal medyayı kullanan, küresel ağlarda yerini alan gençliğin temel aktörü olan toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır.

Küreselleşen dünyaya Türkiye 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra eklemlenmiştir. Soğuk Savaş'ın bitişi, Berlin Duvarı'nın yıkılışı, Doğu Bloku Ülkeleri'nin - Polonya, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya- sosyalist rejimlerinin çöküşü Türk solu üzerinde derin bir etki bırakmış, sol örgütlenmelerin ideolojik desteği tamamıyla çökmüştür. Bu dönemde ekonomik anlamda neo-liberal politikalar etkisini her alanda hissettirmiştir. Özellikle Turgut Özal'ın iktidara gelmesi bu politikaların uygulanmasını ve yayılmasını kolaylaştırmıştır (Azman, 2013: 45). Bu durum bir yandan neo-muhafazakâr siyasetin güçlenmesi sonucunu getirirken, diğer taraftan da YTH'lerin etkisini hissettirmesiyle sonuçlanmıştır. Bu etki öncelikle Türk solu üzerinde görülmüştür. Neo-muhafazakâr ideoloji ile uyumlu olmayan bu yeni "muhalif" taraflar dünyada olduğu gibi Türkiye'de de örgütlenme olanağına kavuşmuştur.

Türkiye'de sosyal medyaya ulaşımın hızla yükselmesi farklı sınıfsal kökenden gelen gençler arasında iletişimi kolaylaştırmıştır. Etkin oldukları mücadelede iletişim ağı aracılığıyla gençlerin dayanışmasını mümkün kılmıştır. Neo-liberal düzenin gençlik miti, tüketim toplumunun gençlik miti, küreselleşmenin gençlik miti ile siyasi projelerin gençlik mitleri aynı anda aynı toplumun içinde gözlemlenebilmektedir (Yücel ve Lüküslü, 2013:9). 1980 sonrası genç kuşağına yönelik en önemli eleştiri olan "apolitiktik" suçlaması aslında Marksist dünya görüşü bağlamına anlam kazandırmaktadır. Gerçekten dünyada 68, Türkiye'de 78 kuşağı düşünüldüğünde ve 2000'li kuşakla kıyaslama yapıldığında gençliğin politizasyonu yeni bir görünümle karşımıza çıkmaktadır.

Yeni toplumsal hareketler bağlamında oluşan gençliğin son derece heterojen olduğu söylenebilir. Gençliğin farklı sorunlarla ve yeni taleplerle ortaya çıktığı söylenebilir. 1980'li yıllardan sonra genç olmanın zorlaştığı, gençliğe yönelik "depolitizasyon" eleştirisi belli noktalarda geçerliliğini yitirmektedir. 12 Eylül rejiminin gençlerin siyasal, ekonomik ve sosyal hayata katılımı yönünde çeşitli engeller çıkardığı bilinmektedir. Bu bağlamda gençliği dünyadaki ve Türkiye'deki dönüşümler bağlamında incelemek gerekir. 1980 sonrasında oluşan genç kuşakların politik tercihlerinin farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu politik tercihler farklı siyasi yelpazede yer almalarına rağmen dünyada YTH'nin dinamikleriyle anlaşılabilir. Nitekim Türkiye'deki kadın hareketinin öncülerine baktığımızda gerek örgütlenme gerekse söylem biçimlerinde bu etkiyi görmek mümkündür. Türkiye'deki kadın hareketi, özellikle kendi örgütlenmesini tarif ederken de "eski tip Marksist örgütlenme" biçiminden kendisini ayırarak tanımlamaktadır (Çaha, 2010). Söylem biçimi olarak da "herhangi bir devrim" stratejisi ve hedefi içermeyen hareket, sivil toplumculuk ve sivil itaatsizlik gibi yeni kavramsal araçlarla yola

devam etmektedir. Burada özellikle belirtilmesi gereken nokta ise şudur: Belki de öğrenci hareketi olarak feminist hareketi anlayabilmenin yolu 1980 öncesindeki belli örgütlenme eğilimlerinin hali hazırda öğrenci gençlik arasında devam etmesi ve kadın hareketinin özellikle üniversite gençliği içindeki örgütlenme ve söyleminde bu izlerin hâlâ canlılığını korumasıdır. 1960 ve 1980 arasında sol eğilimli öğrenci hareketinin önemli ölçüde üniversite çevrelerinde etkili olduğu bilinmektedir. Fikir Kulüpleri Federasyonu burada ilk akla gelen örnektir. Türkiye’de öğrenci gençlik hareketinin söylemi belli ölçüde değişmiş olsa bile örgütlenme alanlarındaki devamlılık aşikârdır. Nitekim öğrenciler arasında yaygınlık kazanan feminist hareketin örgütlenme alanı da üniversiteler olmuştur. Öğrenciler özellikle neo-liberal politikalar bağlamına şekillenmiş hükümet politikalarına karşı muhalif bir tavır sergilemeye başlamıştır. Sol bir eğilim gibi görünmesine karşın öğrenci hareketi eski Marksist devrimci tutumu benimsemek yerine hükümet politikalarına karşın “düzenleyici” bir tutum içerisinde olmuştur. Kadın hareketine bakıldığında da farklı siyasal yapıların içerisinde yer alan ya da kendi bağımsız kadın örgütlerini oluşturan öğrenci kadınların eylemliliklerinde ve söylemlerinde YTH’nin tutumunu benimsediklerini görmek mümkündür. Aslında her ikisi de neo-liberal politikaların eseri olan muhafazakâr eğilimler ve düzen içi değişimi hedefleyen toplumsal hareketler, öğrenci gençler ve kadınlar arasında siyaset yapmanın da tarzı haline gelmiştir. İşte bu çalışmada değerlendirilecek olan öğrenci ve kadın hareketi bu bağlamda taleplerini ve eleştirilerini dile getiren toplum kesimleridir.

4. LİTERATÜR ANALİZİ

Feminist literatüre bakıldığında feminizm ve öğrenci hareketi arasındaki ilişki üzerine düzenli çalışmalara rastlanılmadığı görülmektedir. Benzer çalışmalara bakıldığında;

Ünlü'nün (2000) hazırlamış olduğu "Türk Toplumunda Feminizm: Üniversiteli gençler üzerinde bir araştırma" yüksek lisans tezinde feminizm kavramının Türk toplumunda nasıl algılandığı, benimsendiğini öğrenmek adına üniversiteli öğrenciler üzerine araştırma yapılmıştır. Bu araştırma nicel araştırma olup araştırmanın sonucunda üniversite öğrencilerinin kavramsal boyutuyla feminizmi benimsemedikleri görülmüştür. Üniversite içerisindeki tüm öğrencileri kapsayan ve öğrencilerin feminizme bakış açılarının öğrenilmesini sağlayan akademik bir çalışmadır.

Şahin'in (2014) "12 Mart'tan 12 Eylül'e Öğrenci Hareketleri" çalışmasında 68 kuşağı öğrenci hareketinin 12 Mart muhtırasından 12 Eylül darbesine kadar geçen sürede Öğrenci hareketleri 1968 yılında tüm dünyada aynı anda başlamasına rağmen hareketin niteliği her ülkede farklı özellikler göstermiştir. Bu çalışmada dünyada ve Türkiye 'deki gençlik hareketi arası ilişkiler birlikte değerlendirilmiştir. 1968 ve 78 kuşağı öğrenci hareketini tarihsel açıdan inceleyen teorik bir çalışmadır.

Bulut'un (2009) "68 Kuşağı Düşünce Yapısında Atatürk ve Atatürkçülük" çalışması 68 kuşağının Atatürk ve Atatürkçülük anlayışına bakış açısını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, Gençliğin 1919'la başlayan bağımsızlığı Atatürk'ten sonra devam ettirilmediğine inanmış ve alınan siyasi kararlarda Atatürkçü düşünceden uzaklaşarak ülkenin bağımlı hale geldiğine, siyasal iktidarın uygulamış olduğu politika ülke içinde sıkıntılara neden olduğuna değinilmiştir. Buna dayanarak çalışma gençliğin, Atatürk'ün Cumhuriyeti gençliğe emanet etmesini borç olarak gördüğünü ve bu durumu üzerinde bir görev olarak bildiğini, bir yandan rejime yönelik ayaklanmalar bir yandan Atatürk'e yönelik saldırılara karşı sessiz kalmayıp protestolarla bu durumu kınadığını ortaya koymuştur.

Taylak'ın (1997) 'Öğrenci Hareketleri' adlı çalışmasında; gençliği iyi anlayabilmek adına tarih içindeki olayları ve hareketleri öğrenmek konu edinmiştir. Çalışmada öğrenci hareketlerinin yanı sıra birçok tarihi olaya yer verilmesiyle de konu daha geniş bir açıdan incelenmiştir.

Gürses'in (1979) hazırladığı 'Dünyada ve Türkiye'de Gençlik' çalışmasında dünyada ve Türkiye'deki gençlik hareketleri, gençlerin problemleri ve genel anlamda gençlik, sınıflandırılarak açıklanmıştır. Kitapta gençliğin önemi vurgulanarak bilimsel bir çalışma ortaya konmuştur.

Gökçe'in (1971) hazırlamış olduğu 'Gecekondu Gençliği' adlı akademik çalışma da şehirleşmenin genç kuşak üzerindeki toplumsal etkileri, problemlerin saptanması ve bu

sorunların çözülmesinde gerekli önlemleri belirleyebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu araştırma teorik ve uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. 1971 yılında Ankara gecekondularının %1'ini kapsayan bir örneklem planıyla gerçekleştirilmiştir.

Saran'ın (1975) 'Üniversite Gençliği' adlı çalışmasında öğrenci hareketleri bilimsel yönden sosyolojik analizle incelenmiştir. Dünyada 1968 yılında başlayan öğrenci hareketlerinin Türkiye'deki üniversitelerde (İstanbul Üniversitesi) çeşitli fakülte'deki öğrenciler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha çok öğrencilerin şiddet eğilimleri üzerinde durulmuştur ve Anomie Teorisi ile ilişkisi incelenmiştir. Nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanıldığı bir çalışmadır.

Kaçmazoğlu'un (1995) 'Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri' çalışmasında 27 Mayıs 1960-12 Mart 1971 tarihleri arasındaki dönemde, Türkiye'de egemen olan siyasal fikir hareketlerinin ortak ve farklı yanlarını ele alınmıştır. Çalışmanın içeriğini 12 Mart 1971 darbesine kadar varlığını sürdüren, Batı tipi toplumsa sisteme ulaşmayı hedefleyen fikirlerin incelenmesini oluşturmaktadır. Çalışmanın odak noktasını seçilen döneme egemen olan Türkiye gündemini belirleyen fikirler oluşturmaktadır. 1960-1971 döneminde tartışmaya açılan önemli konular şu noktada toplanmaktadır: Düzenin sorgulanması ve değiştirilmesi, sosyalizm ve ortanın solu, Osmanlı toplum yapısı, az gelişmişlik, planlama ya da devletçi bir politika ile kalkınma, sanayileşme, ulusal bağımsızlık, toprak sorunu, sosyal adalet, Batılı anlamda hür ve demokratik bir rejime kavuşmak ve batı ile olan farklılıkların belirlenmesidir. Çalışmada incelenen fikir hareketleri şu gruptan oluşmaktadır:

- Yön Devrim Grubu ve Zinde Güçler Teorisi
- Ortodoks Marksistler
- Milli Demokratik Devrimciler
- Asya Tipi Üretim Tarzı Yanlıları
- Sosyalizm ve İslamiyet Tartışmaları
- Ortanın Solu Modeli
- Hareket Okulu ve Nurettin Topçu
- Milliyetçi-Toplumcu Doktorin
- Liberalizm Tartışmaları ve Ahmet Hamdi Başar

Kışlalı'nın (1974) 'Öğrenci Ayaklanmaları' adlı kitabında dünyadaki öğrenci ayaklanmaları teorilere dayandırılarak açıklanmıştır ve Türkiye'deki gençlik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Örneklem olarak Atatürk ve Hacettepe üniversitesi öğrencileri seçilmiştir. Buna dayanarak bu çalışmada makro analiz ve sentezin mikro bağlamda ne kadar etkili olabileceği gösterilmiştir. Yine bu çalışmada öğrencilerin şiddet eğilimlerinin nerden, neden kaynaklandığını bulmak hedef konusudur.

Kabacalı'nın (2007) 'Türkiye'de Gençlik Hareketleri' adlı çalışmasında Türkiye'deki gençlik hareketinin geçmişten günümüze tarihçesini ortaya koymuştur. Çalışmada gençlik

hareketinin arka planı, başlıca toplumsal-ekonomik nedenleri ana çizgileriyle, tarafsız bakış açısıyla anlatılmıştır.

Lüküslü'nün (2015) 'Türkiye'de 'Gençlik Miti' 1980 Sonrası Türkiye Gençliği' adlı çalışmasında 1980 sonrasında yeni neslin zaaflarının, tarihsel ve toplumsal sorumluluktan ne kadar uzak olduğunun tespiti yapılmıştır. Lüküslü (2015) çalışmasında askeri darbe ve yeni iktisadi düzende yetişmiş gençlerin, kendilerini, toplumu ve dünyayı nasıl gördüğünü hesaba katıp kapsamlı bir tartışma yaratarak anlatımını yapmıştır.

Lüküslü ve Yücel'in (2013) '2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak' adlı çalışmasında sınıf, kimlik, kültür, siyaset eksenini bağlamında gençlik çalışmaları yorumlanmıştır. Bu kitapta yer alan makaleler farklı açılardan 2000'li yıllardaki gençlik hallerine odaklanırken farklı gençlik mitlerini de araştırmaktadır.

Şeşen'in (2015) 'Öğrenci Hareketleri ve Medya: Geçmişten Günümüze Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Örneğinde Medyanın Öğrenci Hareketlerine Bakışı' çalışmasında yazılı basındaki haber ve köşe yazıları üzerinden Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi örneğinde medyanın öğrenci hareketlerini temsiline yönelik haber söylemi dönemsel olarak incelenmiştir. Bu çalışmada gazetelerde haber olarak sunulan öğrenci eylemlerinde içerik olarak öğrencilerin şiddete başvurduğu vurgulanmaktadır. DTCF örneğinde öğrenci hareketlerinin medyada temsiline yönelik bir çalışma olmuştur. Bu çalışmada üç farklı ideolojide gazete incelenmiştir. Bu gazeteler popüler kültürü etkileyen Hürriyet gazetesi, sosyal demokrat yönelimli cumhuriyet, sağ temsil etmek üzere incelenen Vatan, Tercüman Türkiye olmuştur. Sağ perspektifte üç gazete tercih edilmesinin nedeni gazetelerin düzenli yayın yapılmamasıdır. 3 ana dönemi temsil etmek üzere seçilen 5 gazetede haber ve köşe yazıları, nitel içerik çözümlemesi ile eleştirel söylem çözümlemesi olmak üzere iki aşamalı şekilde analiz edilmiştir. Nitel içerik çözümlemesine tabi tutulan haberler, DTCF'nin kurulduğu tarihten bugüne kadarki öğrenci hareketleri ve eylemlerini 3 ana dönemi kapsayacak şekilde örnek olaylar seçilerek belirlenmiştir.

Pirli'nin (1995) '1960-1970 Döneminde Gerçekleşen Türkiye'deki Sol Öğrenci Hareketinin Eleştirel Analizi' adlı çalışmasında 1960-1971 dönemindeki öğrenci hareketlerini kapsayan ve öğrenci hareketlerine eleştirel gözle ele alan bir çalışmadır. Bu çalışmanın temel özelliğini sol görüşlü öğrenci hareketlerinin eleştirel analizini oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşanan öğrenci hareketlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Fransa da gelişen öğrenci hareketleri ile karşılaştırma yapılmıştır.

Olgun'ın (2017) 'Türk Demokrasisi Üzerindeki Pozitif ve Negatif Etkileri Açısından 1960-1980 Dönemi Öğrenci Hareketleri' isimli çalışmasında öğrenci hareketlerinin Türk demokrasisi açısından olumlu olumsuz nasıl etkilendiği ele alınmıştır. Çalışmada öğrenci hareketlerinin dünyada ve Türkiye'de nasıl ortaya çıktığı ayrıntısıyla anlatılmıştır.

Öztürk'ın (2016) '1960 ve 1971 yılları Arasında Türkiye'de Öğrenci Hareketleri' çalışmasında Türkiye'deki öğrenci hareketleri siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyolojik gelişmeleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin aşaması tarihsel yöntem tekniği kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak yazılı belgelerden yararlanılmıştır. Öğrenci hareketleri, öğrenci örgütleri ve dergilerin kadrolarında yer alan önemli kişiler ve öğrenci liderleri ile dönemin önemli fikir ve siyaset insanlarının yazıları, hatıraları, söyleşileri temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Savun'un (2014) '1980-2000 dönemi Türkiye'de öğrenci hareketleri: Öğrenci dernekler ve öğrenci koordinasyonu Deneyimleri' çalışmasında 1980'lerdeki ve 1990'lardaki sol-sosyalist öğrenci örgütlenmeleri olan İstanbul Öğrenci Dernekleri ve İstanbul Üniversite Öğrencileri Koordinasyonu deneyimleri konu edilmiştir. Bu noktada derneklerin örgütlenme modelleri, eylem repertuvarları, mekân inşaları, algıları ve ilişkilermeleri üzerinden örgüt kültürü kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin desenlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. İstanbul Öğrenci Dernekleri sürecinde bulunan katılımcıların 10 erkek 5 kadın olmak üzere toplam 15 kişiyle görüşülmüştür. Çalışmanın yapılmasındaki temel amaç 1980 sonrasında 2000'lere kadar olan süreçte sol-sosyalist öğrenci hareketinin varlığına dair araştırma yapılması ihtiyacıdır.

Asar'ın (2013) 'Füruzan'ın Kırk Yedili'ler ve Emine İşinsu'nun Sancı Romanlarında Öğrenci Hareketleri: Karşılaştırmalı Edebiyat Sosyolojisi' çalışmasında birbirine zıt iki Türk romanının 1960-1980 dönemine damgasını vuran öğrenci hareketleri incelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan yöntem Lucien Goldmann'ın Olumsuzsal Yapısalcı Yöntemdir. Bu yöntemi kullanırken yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik kuramları açıklanmıştır. Edebiyat Sosyolojisi roman ve öğrenci hareketleri kavramları hem kavramsal hem tarihsel gelişimleri açısından ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Füruzan'ın Kırk Yedili'ler Romanı ile Emine İşinsu'nun Sancı romanındaki öğrenci olayları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. İki farklı bakış açısına sahip bu romanlarda öğrenci olaylarına yaklaşma biçimleri analiz edilmiştir.

Aydın'ın (2011) Milli Mücadele Dönemi İstanbul Öğrenci Hareketleri (1918-1922) çalışmasında Türk siyasi tarihinde büyük çaplı olay olarak bilinen Darü'l Fünun öğrenci hareketi veya Darü'l Fünun Grevi anlatılmıştır. Darül Funun o yıllarda Türkiye'de var olan tek üniversitedir. Edebiyat Fakültesinde okuyan öğrenciler milli mücadele hareketine karşı olumsuz tutum içinde bulunan ve Türklük üzerine konuşmaları yazdıkları ile tepki çeken beş müderrisin Darül Fünundan uzaklaştırılmasını istemişlerdir. Bunlar Avrupa ve Osmanlı Devleti İlişkileri dersi okutan Ali Kemal, Türk Edebiyat Tarihi dersi okutan Cenap Şahabettin, Metafizik Müderrisi Feylosof Rıza Tevfik, İran Tarihi ve Edebiyatı müderrisi Hüseyin Daniş ve İngiliz Edebiyatı müderrisi Barsamyan Efendidir. Bu müderrislerin milli mücadeleyi olumsuz etkileyici

konuşmaları öğrenciler tarafından boykot edilmiş ve üniversiteden uzaklaştırılmasını istemiştir. Boykot müderrislerin okuldan ilişkisi kesilince son bulmuştur.

Alper'in (2009) Küresel Perspektiften Türkiye'de Öğrenci Hareketi, 1960-1971 çalışmasında 1960'lı yıllar gelişen öğrenci hareketinin arkasında yatan sosyal, siyasal dinamikleri anlama amacını taşımaktadır. Altmışlı yıllarda yaşanan öğrenci hareketinin küreselleşme etrafından şekillendiği göz önüne alınarak analiz edilmiştir. Çalışma genel olarak öğrencilerin kolektif kimliklerini ve onların örgütsel yapılarını güçlendiren siyasal süreçlerini öne çıkarmaktır. Bu çalışma öğrenci hareketlerini küreselleşmeden bağımsız düşünülemediği savunmaktadır. Türkiye örneği ve gelişmiş ülkede meydana gelen öğrenci hareketleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Oruç'un (2004) 'Bir Öğrenci Hareketi Olarak Türk Talebe Birliği' isimli çalışmasında 1916 yılında açılan 1980 yılında kapatılan Türk Talebe Birliğini ele almaktadır. MTTB öğrenci birliğinin yanı sıra sağ Türkiye'deki sağ siyasetin önemli kurumlarından biridir. Bu çalışmada MTTB tarihi genel olarak Türkiye'deki siyaset ve sağ kesimdeki değişimler bağlamında incelenmiştir. MTTB'nin Türk Milliyetçiliği içindeki yeri tanımlanmaya çalışılmıştır. 1965-1980 dönemi içerisinde MTTB'nin ideolojisi İslamlaşmaya geçmiştir. Bu öğrenci birliğinin İslamlaşma süreci devlet, din, batılşma, milli iktisat ve sanayi, din ve kültür, dış politika gibi başlıklar altında incelenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmada MTTB'nin solcu gençliğe bakış açısı da ele alınmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; anlamaya, yorumlamaya dayalı araştırma modelini oluşturur. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül (holistik) bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım, Şimşek, 2013: 45). Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmanın içeriğinde nasıl ve niçin sorularına yanıt aranır. Tümevarım yöntemi kullanılarak sonuca ulaşılmaya çalışılır. Bu çalışmada nitel araştırmanın farklı desenlerinden derinlemesine görüşme, doküman incelemesi ve katılımlı gözlemden yararlanılarak çalışmada bütüncül bir yapı oluşturulmuştur.

5.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Mersin Üniversitesinde farklı lisans programlarında okuyan ve feminist hareket içinde bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Mersin Üniversitesinde 2016-2017 yılında farklı lisans programlarında okuyan feminist hareket içinde bulunan 20 kız öğrenci oluşturmaktadır.

5.2. Veri Kaynakları

Araştırmada Mersin Üniversitesinde feminist hareket içinde bulunan 20 kız öğrencilerinin aile yapısı, kampüs içindeki feminist mücadelesi, politikayla ilişkisini anlamak için nitel araştırmada sıklıkla kullanılan derinlemesine görüşme (yüz yüze görüşme) tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasındaki amaç yanıt oranının yüksek oranda doğru olması, araştırılan konuyla ilgili derinlemesine bilgi sahibi olma olanağını arttırmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği katılımcıların duygu, düşünce, inançlarını ortaya çıkarmakta kaynaklık etmektedir. Araştırma soruları göz önünde bulundurularak araştırma ile ilgili kaynak taraması yapılarak bir görüşme formu oluşturulmuştur. Bu araştırmada başka veri toplama tekniklerinden de yararlanılmıştır: Katılımlı gözlem ve doküman incelemesidir.

Katılımlı gözlem: Gözlem; Herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacı ile kullanılan bir yöntemdir. Bir araştırmada ayrıntılı, kapsamlı bilgi toplanmak isteniyorsa gözlem yöntemi kullanılabilir (Yıldırım, Şimşek, 2013:200). Gözlemin birçok çeşidi vardır. Bu çalışmada yapılandırılmamış gözlem tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımlı gözlemden araştırmacı kimliğini gizler veya kendisini o grubun üyesi olarak kabul ettirir. Katılımlı gözlem, bireylerin gözlemden etkilenmesini en aza indiren,

araştırmacının gözlem yaptığı grubu içerden tanımasını sağlayan önemli bir tekniktir (Bal, 2014:209). Bu çalışmada katılımlı gözlem tekniği kullanılmıştır. Kullanılmasındaki amaç katılımcıların doğal ortamında yaptıkları çalışmaları, eylemliliklerini gözlem yaparak incelemek ve daha kesin bilgiye ulaşmaktır. Doküman İncelemesi: Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım, Şimşek, 2013:2017). Doküman incelemesi yazılı olabileceği gibi görsel malzemeler (film, video, fotoğraf)olarak da kullanılabilir. Nitel araştırmalarda doküman incelenmesi tek başına veri toplama yöntemi olacağı gibi diğer veri yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir. Örneğin bu çalışmada doküman incelemesinin beraberinde, yapılandırılmamış gözlem, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada Mersin Üniversitesi feminist hareket içinde bulunan katılımcıların 2012-2017 yılları arasında olan dergileri (Mor Kampüs, Yeryüzü Kadınları, Kampüs Cadıları ve Kadın Kolektifi/Karın Ağrısı) eylemlerinde kullandıkları posterler, pankartlar doküman incelemesinin esasları doğrultusunda analiz edilmiştir.

5.3. Verilerin Toplanması

2016-2017 yılında Mersin Üniversitesinde farklı fakültelerde okuyan feminist hareket içinde bulunan 20 kız öğrenci ile uygun zaman ayarlanıp görüşme gerçekleşmiştir. Görüşmeler katılımcıların dışarıdaki seslerden etkilenecekleri düşünülerek birebir sadece katılımcının olduğu odada gerçekleşmiştir. Katılımcının izni olmadığı için ses kaydı alınmamıştır. Bu yüzden dikkatli bir şekilde katılımcının ağzından çıkan her kelime not edilmiştir. Görüşme 2-3 saat sürmüştür. Katılımcılardan edinilen bilgilerin doğruluğunu desteklemek için 2012-2017 yılları arasındaki dergiler incelenmiştir. Katılımcıları doğal ortamında yakından gözlemlemek için araştırmacı katılımcıların çalışmalarına (feminist atölyeleri, toplantıları, etkinlikleri vb.) katılmış ve gözlem notu yazmıştır. Böylece çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için üç teknik yarı-yapılandırılmış gözlem, doküman incelemesi, katılımlı gözlem birlikte kullanılmıştır. Veri toplama süreci 5 ay sürmüştür.

5.4. Verilerin Analizi

Analiz için öncelikle görüşme sonucunda elde edilen verilerdeki kavramlar tespit edilerek kodlanmış ve kodlamalar kendi aralarındaki benzerliklere göre sınıflandırılmıştır. Kodlardan kategorilere ulaşılmış, sonrasında kategorilerin de kendi aralarında sınıflandırılmasıyla daha üst kategorilere ulaşılmıştır. Bu işlem tümevarım şeklinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte yarı yapılandırılmış görüşme sorularının genel başlıkları olan

'feminist hareket içinde olan öğrencilerin aile yapısı ve çocukluğunu geçirdiği çevre, öğrencilerin kampüs içindeki feminist mücadelesi, feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin politikayla ilişkisi' başlıkları göz önünde bulundurularak tümden gelim yönteminin de kullanıldığı görülmektedir. Araştırma soruları ve görüşme sorular dikkate alınarak analizi yapılan veriler 10 başlıkta toplanmıştır.

Çalışmanın kodlaması ilk önce araştırmacı tarafından kodlanmış sonrasında danışman tarafından kontrol edilmiştir. Çalışma üzerinde farklı kodlamalar yapılmış ve sonra bu kodlamalar sınıflandırılmıştır. Verilerin kodlanması sürecinde çalışmanın bulgularını oluşturan temel temalar, ana kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşme sonucunda elde edilen verileri desteklemek için katılımcıların dergilerinde yazmış oldukları yazılarla güvenilirlik artırılmıştır. Ayrıca 5 aylık veri toplama sürecinde katımlı gözlem yoluyla elde edilen notlar aracılığıyla görüşme sonunda elde edilen verilerin güvenilirliği artırılmıştır.

5.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma Mersin Üniversitesi örneği üzerinden yürütülmüştür. Çalışma Mersin Üniversitesi bünyesinde örnekleme dahil edilen çeşitli fakültelerde 2016-2017 yılında eğitim öğretim gören, feminist hareket içinde olan 20 kız öğrenciyi kapsamaktadır. Doküman incelemesinde feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin 2012-2017 yılları arasında çıkardıkları dergiler (Kampüs Cadısı, Yeryüzü Kadınları, Kadın Emeği Kolektifi) incelenmiştir.

5.6. Güvenilirlik-Geçerlilik

Bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini kontrol etmektir. Bu çalışmada veri analizinin geçerliliğini ve güvenilirliğini test etmek için nitel araştırmanın stratejilerinden olan çeşitleme tekniğine başvurulmuştur. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini daha da arttırmak için nitel araştırma yönteminin desenlerinden katımlı gözlem ve doküman incelemesi tekniğinden de yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin doğruluğu katımlı gözlem notları ve dokümanlarla desteklenmiştir. Bu çalışmada araştırmacı çeşitlemesi kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak adına farklı uzmanlık alanında bulunan 4 bağımsız kodlayıcı seçilmiştir. Bu kodlayıcıların çalışma hakkında bir fikri bulunmamaktadır. Çeşitleme yapılması adına tesadüfi seçilen 3 görüşme dökümü 4 araştırmacı tarafından yeniden kodlanmıştır. Bu işlem sonrasında tez danışmanı ve araştırmacının kendisi bağımsız araştırmacılar tarafından kodlanan görüşme metinlerini kodlamanın benzerliği açısından karşılaştırmışlardır. Bu

karşılaştırmalar doğrultusunda benzer kodlamaların yapıldığı görülmüştür. Araştırmacılar tarafından bağımsız olarak yapılan kodlamaların çatısını oluşturan başlıklara benzer olduğu görülmüştür.

Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak adına derinlemesine görüşmenin yanı sıra nitel araştırmanın farklı desenlerinden doküman incelemesi ve katılımlı gözlem metodundan yararlanılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin güvenilirliğini arttırmak adına araştırmacı katılımcıların çalışmalarına katılmıştır. Böylece feminist grubu kendi doğal ortamında hiçbir müdahalede bulunmadan çalışmaları yakından izleme olanağı bulunulmuştur.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde 'Bir Öğrenci Hareketi Olarak Kampüs İçi Feminizm' isimli çalışmada araştırmacı tarafından yürütülen görüşme metinlerinin kodlanması sonucu elde edilen bulgular incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırma sorularının sırası izlenerek yorumlanmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan 20 kız öğrencinin 4'si Mühendislik, 7'si Fen-Edebiyat, 3 ü Turizm, 5'i İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde, 1'i Tıp Fakültesinde okumaktadır. Bu bölüm 3 ana başlıktan oluşmaktadır: Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Aile Yapısı ve Çocukluğunu geçirdiği Çevre, Öğrencilerin Kampüs İçindeki Feminist Mücadelesi ve bu başlığın alt başlığı Üniversitedeki Feminist Hareketin Kökeni, Kampüste Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Talepleri-Hedefleri, Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Kampüs içi Çalışmaları ve Kampüs Dışı Çalışmaları, Kampüsteki Feminist Mücadelede Olumsuz Yönler, Feminist Hareket İçindeki Kız Öğrencilerin Erkek Öğrencilere Bakışları, Kampüste Feminist Mücadelede Destek Kaynakları, üçüncü ana başlık Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Politikayla İlişkisi ve alt başlığı Siyasal İktidarın kadınlara yönelik uygulamış olduğu politikalara Öğrencilerin Tepkisi(Özel Alan -Kamusal Alan)'dır.

6.1. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Aile Yapısı ve Çocukluğunu Geçirdiği Çevre

Katılımcıların aile yapılarıyla ilgili verdikleri cevapta ataerkil/geniş aile ve modern/çekirdek aile yapılarına sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların çoğunun verdiği cevapta aile yapılarını ataerkil aile olarak tanımladıkları görülmüştür. Aile, kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişki halinde olan ve genellikle ortak mekânı paylaşan toplumsal birimdir (Bozkurt, 2009: 260). Aile toplumun gelenek ve göreneklerini yansıtan ve bunu devam ettirmekle görevli bir kurumdur. Ataerkil aile, yetkinin babada ya da aile içerisinde başka bir erkekte bulunduğu, kadın ve çocukların ise astlık durumunda bulunduğu bir aile tipidir (Ozankaya, 1995: 12). Bir katılımcının verdiği cevapta,

'Geniş bir ailede büyüdüm, ataerkil kodları dibine kadar hissettiğim bir aile. Babaanne ve halalar ile birlikte yaşıyoruz. Kuzen sayım fazlaydı. Aile bağları, gelenekleri kuvvetliydi bizim ailede. Bizim ailede de kadınlar baskı altındaydı ama bu baskı zamanla kırıldı. Kadınların okumaması, örtünmesi konusunda bir baskı vardı. Toplumdaki baskı zamanla kırılınca, imkânlar artınca bu durum değişti, en küçük halam okutuldu, sıra bana gelinceye kadar baskı biraz daha hafifletildi.'(K3) şeklinde ifade ederken başka bir katılıcı da 'feodal bağları kuvvetli, sosyo-ekonomik düzeyi orta, geleneksel bağlara bağlı bir ailede büyüdüm. Erkek çocuklarının birinci planda tutulduğu, kız çocuklarının eğitiminin çok önemsenmediği bir aile yapım vardı.'(K7).

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda aile yapılarının geleneksel olduğu görülmüştür. Bunun aksine bazı katılımcılar aile yapılarının modern olduğunu söylemiştir. Örneğin bir katılımcı modern aile içinde büyüdüğünü şöyle belirtmiştir:

“Yaşadığım şehre göre daha aydın görüşe sahip bir ailede büyüdüm. Babam yapabildiği her türlü etkinliği sahip olabildiği şeyleri bizimde yapabileceğimizi söylerdi. Annem, maddi manevi elinden gelen her şeyle bize destek oldu. Geniş bir ailem yok. Akrabalarımızla görüş farklılıkları nedeniyle görüşmüyoruz. Bizim ailede genelde ‘evin direği’ rolünü üstlenen kişi annemdir. İzinlerin alındığı, aile bütçesini dengeleyen kişi bir sorun olduğunda söylemekten korktuğumuz kişidir. Babam daha çok rahat bir hayat yaşamak felsefesi ile hareket eder. Buna rağmen tüm sorumluluğu annem üstlendiği için ya da ona kaldığı için hayatı boyunca annem çalışmak ve fedakarlık etmek zorunda kalmıştır. Bir erkek kardeşe sahip değilim ancak eğer bir erkek kardeşim olsaydı ailemin farklı davranacağı tek şeyin (başıma bir sorun gelmemesi için) tehlikeli (kötü niyetli insanlar nedeni ile) gördükleri saatler ve yerler olduğunu düşünüyorum.”(K18) şeklinde ifade etmiştir. Görüldüğü gibi katılımcının ifadesine dayanarak aile yapısının ataerkil sistemden uzak olduğu ailenin modern bir aile tablosu içerisinde olduğu, bireyler arasında eşitliğin hakim olduğu, babanın özellikle kızlarına kısıtlama getirmediği tespit edilmiştir. Başka bir katılımcının ailesini şöyle tanımlamıştır: “Aydın/hür fikirli sayılabilecek bir aile de büyüdüm. Aile çok baskıcı değil. Hatta pozitif cinsiyetçilik var bizim ailede. Kadınların her zaman hür olması gerektiğini savunurlar. Genel anlamda evde kadın-erkek eşitliği var, ama kadınların yine de korunması gerektiğini savunmaktadırlar.” (K 16).

Özetle görüşülen bütün katılımcıların aile yapısı tam anlamıyla geleneksel değildir. Geleneksel aile içerisinde büyüyen katılımcılar da feminist hareket içerisinde olmayı tercih ederken; modern ailede büyüyen katılımcıda feminist hareket içerisinde olmak istemiştir.

6.2. Öğrencilerin Kampüs İçindeki Feminist Mücadelesi

Bu bölümde öğrencilerin kampüs içindeki feminist mücadelesi başlığının alt başlığını; üniversitede feminist hareketin kökeni, kampüste feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin talepleri- hedefleri, feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin kampüs içi ve dışı çalışmaları, kampüs içinde feminist mücadelede olumsuz yönler, feminist hareket içindeki kız öğrencilerin erkek öğrencilere bakışları, kampüste feminist mücadelede destek kaynakları oluşturmaktadır.

6.2.1. Üniversitedeki Feminist Hareketin Kökeni

Üniversitede feminist hareketin oluşum tarihi 2012 ‘dir. Kampüs Cadıları, Yeryüzü Kadınları, Kadın Emegi Kolektifi olmak üzere bütün feminist gruplar bu tarihte kurulmuştur. Feminist hareket içinde olan öğrenciler ataerkil toplumda kadınların ne kadar zorluk yaşadığının farkındadır. Kampüs içinde-dışında kadınların ezilmesi öğrencilerin problematiği olmuştur. Amaç kadını ikincil konumdan kurtarmak ve toplumda kadınları bilinçlendirmek adına farkındalık oluşturmaktır. Bu farkındalık kampüs içinde feminist yapılanmayı doğurmuştur. Üniversitede feminist yapılanma ne zaman başladı, feminist hareket içinde olan öğrencilerin neden bu hareket içinde olduğunu anlama adına katılımcılarla görüşülmüştür ve bu görüşmeler doğrultusunda ataerkil toplum, siyasal iktidarın kadınlara yönelik politikaları, kadına yönelik şiddet, çalışma hayatında kadınlara mobing uygulanması, kadının toplumda

ikincil görülmesi, kadının gücünün küçümsenmesi, kampüs içinde taciz, sevgiliden ayrılma, sevgiliden şiddet görme, hocaların eril tutumu, cinsiyetçi konuşmalar bilgilerine ulaşılmıştır.

Kadınlar tarihte ilk defa sesini Fransız Devrimi döneminde duyurmuştur. Kadın erkek eşitsizliğine tepki, kadınların oy kullanma mücadelesi, eşit işe eşit ücret talebi vb. bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Kadınların devrim niteliğindeki oluşumu iktisadi ve siyasi niteliğin olduğu aşamada meydana gelmiştir (Ataman, 2009). Tarihin ilerleyen dönemlerinde feminist mücadelenin alanı daha da genişledi ve farklı feminist perspektifli mücadele alanları ortaya çıkmıştır. Bu feminist oluşumları, birinci dalga feminist hareket, ikinci dalga feminist hareket ve üçüncü dalga feminist hareket olarak sıralayabiliriz. Feminist oluşum dünyadaki diğer ülkeleri farklı zamanlarda etkisi altına almıştır. Örneğin Avrupa'da ikinci dalga feminist hareketin oluşumu 1960'lara rastlanırken Türkiye'de 1980'li dönemlere denk gelir. 80'li yıllar feminist hareketliliğin yoğunlaştığı, sokak eylemliliklerinin arttığı, akademinin, öğrencilerinde feminist eylemlilik içerisine girdiği döneme rastlanır. İkinci dalga feminist hareketin ön kabullerini oluşturan, ataerkil yapı, iktidarın özel alana müdahalesi, kürtaj yasası, kaç çocuk doğurulacağı gibi konular öğrenciler arasında da tartışma konusu oluşturmuştur. Katılımcılardan birinin verdiği cevap şöyledir: “

Sevgilimden ayrıldığım dönemlerde kendimi çok güçsüz, değersiz, çirkin hissettim ve bir gün kampüste otururken feminist örgüt içerisinde bulunan bir arkadaşla tanıştım. Derdimi anlattım. Bana yalnız olmadığımı kendi örgütlerine katılarak daha güçlü olacağımı söyledi. Benim feminist mücadelem böyle başladı. İyi ki de feminist hareket içindeyim, kendimi çok güçlü hissediyorum.”(K1).

Katılımcının ifadesine göre sevgiliden ayrıldıktan sonra kendini çirkin, güçsüz hissetmesi ataerkil kodlamaların katılımcı üzerinde etkisinin var olduğunu göstermektedir. Kadınlara yönelik toplum tarafından yüklenen güzellik algısının katılımcıyı da etkilediği görülmektedir. Bireysel düzlemde bir katılım söz konusudur. Feminist harekete katılımı burada politik bilinçten çok öznel bir tutumla gerçekleşmiştir. Kadınlık ve erkeklik kültürel olarak inşa edilmiştir. Katılımcı öğrenilmiş kalıplar doğrultusunda kendine karşı yargıda bulunmaktadır. Görüşülen kişilerin anlatılarında ataerkil sistemin kodlamalarına yönelik vurgular sıkça dile getirilmiştir. Başka bir katılımcının verdiği cevap şöyledir:

“Ataerkil, erkek egemen sistemin kendisini kadınlar üzerinde daha fazla göstermesiyle feminist hareket başlamıştır. Bu hareketin kampüslerde buluşması kadınların kampüs içinde zorluklar yaşamasından kaynaklanmaktadır. Kadın öğrenciler kampüste erkekler tarafından tacize uğramakta, sevgili tarafından şiddete uğramakta ve cinsiyetçi söylemlere maruz kalmaktadır. Kampüste feminist mücadele böyle başlamıştır.”(K3).

Katılımcının ilk ifadesinden anlaşıldığı üzere ataerkil sistemin kadınları baskı altına alması, ikincil göstermesi kampüs içindeki kız öğrencileri de etkilemiştir. Toplumdaki kadına yönelik

olumsuz tutumların kampüs içinde kendini göstermiş olmasıyla feminist mücadele başlamıştır. Katılımcın ifadesinde sevgiliden şiddet görme, kadınların tacize uğramaları ve cinsiyetçi söylemleri eleştirmeleri radikal feminist kuramın etkisi altında olduğunun göstergesidir. Ayrıca doğrudan kadın erkek ilişkileri bir problem alanı olarak tanımlanmış ve bu problemin farkındalığı ile harekete katılım söz konusu olmuştur. "Vakit Tamam! Kampüsleri Mora Boyuyoruz!" başlıklı yazılarında yukardaki görüşmeleri destekleyici ifadelere ulaşılmıştır:

Her güne başka bir olayla, yasakla, katliamla, uyanmaya alıştık! İktidarın, kadınlar, gençler, farklı inançlar ve halklar üzerinde gerici, baskıcı ve rantçı politikalarına maruz kalıyoruz. Ülkenin dört bir yanından canlı bombalar fırlıyor... Kimsenin yarının güvence altına alınmadığı zamanları yaşıyoruz. En çok da kadınların yaşamlarının tehdit altında olduğu zamanları... Şort giyen kadınlar, sokakta kahkaha atan kadınlar, gece minibüsle eve gitmeye çalışan kadınlar... Biz sevgili kadınlar... Yaşamlarımızı bütünüyle tehdit olduğu bir ortamda, özgür hissettiğimiz ama aslında aynı tehditleri içeren bu okulları kazandık, şimdi buradayız. Cinsiyetçi eğitim politikaları bize değil erkeklere hoş geldin diyor. Namus bekçisi olan, kuytu köşelerde inşa edilmiş yurtlar karşılıyor bizleri... Işıklılandırılmamış kampüslerin, yurtların sokaklarında yalnızca biz biliriz nasıl korkarak yürüdüğümüzü.... Yalnız Değilsin, değiliz... İşte tamda bu yüzden kaptık süpürgelerimizi, aldık elimize kampüsleri mora boyamak için mor boyalarımızı ve kattık yolumuza kadınların öfkesini... Diyoruz ki, yalnız değilsin, yalnız değilsiniz aslında... Şimdi yan yana durmak, isyanı büyütme, kampüsleri mora boyamak zamanı... Sende kuşan isyanını, büyütelim kadın dayanışmasını...(Cadı Kazanı, 1, 2016).

Yukarıdaki yazı feminist öğrencilerin neden feminist hareket içinde olduğunu göstermektedir. Yazının ilk cümlelerinde iktidara yönelik tepki söz konusudur. Bu tepki aynı zamanda feminist harekete katılımı politik bilincin etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcılar keskin bir dil kullanarak kendi haklarını, düşüncelerini amaçlarını kamuoyuna taşımak istemiştir. Bu noktada yeni ve eski toplumsal hareketlerin bazı noktalarda birbirine benzerlik gösterdiği söylenebilir. Buradan hareketle toplumsal hareketlerin çoğunlukla kültürel ve politik bir çatışma bağlamında ortaya çıktığı söylenebilir. Bunlar kişinin kendi hayat tarzına sahip olma hakkı, kimliğini kabul ettirme çabası, risklere karşı kendini savunma hakkı gibi özelliklerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Yeni Toplumsal Hareketler tarafından açıkça belirtilen iddialar hem savunma amaçlı hem de önleyici amaçlıdır. Katılımcıların çalışmalarından hem hücumu hem savunmaya yönelik ifadeler kullandığı görülmüştür. Bu hareket içinde oluşan ortak kimlik, inançla toplumda istenilen değişim talepleri gerçekleşmektedir (Kılıç, 2002: 94). Katılımcıların yukarıdaki yazısında aynı durum gözlenmektedir. Yazıdan da anlaşılacağı gibi katılımcıların kampüs içi-dışı çalışmalarında asıl amaç feminist yapılanmayı büyütme, buna dayanarak feminist hareket içinde olamayan öğrenciler grubu çağırılmaktadır. Yazıda aynı zamanda iktidarın ataerkil toplumsal düzeni destekleyici tutumu ve kadına yönelik politikaları feminist öğrenciler tarafından eleştirilmiştir. Katılımcıların görüşüne göre devlet genel olarak kapitalist olmanın yanında muhafazakar, ataerkindir. Devletin kadınlara yönelik korumacı mevzuatları, doğum kontrol yöntemlerinin yasadışı hale getirilmesi, örneğin kimi zamanlarda kürtajın ve gebeliğin sonlandırılması, evlilik kurumuna ilişkin düzenlemelerin desteklenmesi, kadınların ücretli emek gücüne katılımının

sınırlandırılması (Ersöz, 2005) katılımcılar tarafından tepkilere neden olmuştur. Katılımcıların anlatılarında kampüs içi-dışı çalışmalarında bütün kadınlara çağırısı, onlarla birlik olma düşüncesi, ve radikal feminist kuramın ön kabulü olan “kız kardeşlik” (Yörük, 2009:70) kavramından söz ettikleri görülmektedir. Katılımcılar, dergilerinde yazdıkları makalelerinde ‘kız kardeşlik’ kavramını sıkça vurgulamaktadır. Kız kardeşlik kavramına bağlılıkları radikal feminist kuramın etkisi altında olduklarının göstergesidir. Alper’in (2009) “Küresel Perspektiften Türkiye’de Öğrenci Hareketi, 1960-1971” çalışması genel olarak öğrencilerin kolektif kimliklerini ve onların örgütsel yapılarını güçlendiren siyasal süreçlerini öne çıkarmaktadır. Katılımcıların çalışmalarında “örgütlüyüz güçlüyüz”, “birlikte güçlüyüz” ifadelerini kullanması 80 öncesi gençlik hareketi ile davranışsal olarak benzerlik taşıdığına göstergesidir. Katılımcının vermiş olduğu ifade bu durum görülmektedir. Feminist öğrencilerin “Kampüs Cadıları” isimli gazetesinde “Güçlüyüz, Örgütlüyüz!” adlı yazısında;

“...Bizler erkek egemenliğine karşı kendi öz örgütünü kurma cüretini gösteren, savaş açılan bedenlerimize karşı öz savunma hattını oluşturup “erkeğin camını çerçevesini indirmeye” kararlı kadınlarız...Bir prene değil “cadılığa” bağlıyoruz tüm umutlarımızı!... (Kampüs Cadıları, 2017).

Sonuç olarak katılımcıların anlatıları, yazıları, neden feminist hareket içinde olduğunu anlatmaktadır. Temel etken toplumda kadının ikincil konumda olması, ataerkil düzen, siyasal iktidarın kadınlara yönelik politikası, kadına yönelik şiddetin ve kampüs içinde kız öğrencilerin erkek zorbalığıyla karşı karşıya kalması feminist hareketliliği başlamıştır.

6.2.2. Kampüste Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Talepleri, Hedefleri

Kampüs içinde katılımcıların hedefleri, talepleri değerlendirilirken kadınları bilinçlendirmek, daha çok kadına ulaşmak, feminist hareket içinde olmayan kadınlar tarafından desteklenmek, toplumsal cinsiyet dersleri, kampüs içinde kadınların özgürleşmesini istemek, kadın-erkek eşitliği başlıklarına ulaşılmıştır. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Kadınları güçlendirmek, birey olduğunun farkına vardırarak. Toplum tarafından biçilen rollerin dışında kadın olduklarını hissettirmek. Toplumda kadınlara yapılan haksızlıkları göstermek. Feminist mücadeleye bu yönde dikkat çekmek istiyoruz.” (K19). Bu cümlelerden anlaşılacağı gibi katılımcılar kadına özgün kimlik kazandırmayı hedeflemişlerdir. “Tam anlamıyla eşitlik. Aslında tek talebimiz bu. Üzerimizdeki tahakküm yıkılmalı. Dikkat edilmesi gereken noktaysa bu tahakkümün herkesçe benimsenmesi. İşte biz feministlerin görevi burada başlıyor. Kampüsteki bütün kadınlara ulaşmak ve onları erkek egemenliğine karşı uyandırmak” (K11).

“Toplumsal cinsiyet derslerinin verilmesini özellikle Mühendislik fakültelerine bu derslerin verilmesini istiyoruz. Mühendislikte okuyorum ve tam bir erkek egemen kitlenin varlığı söz konusu. Ben makine mühendisliğinde okuyorum ve bölümdeki erkekler tarafından eleştiriliyorum. Kızlara uygun bir meslek seçmeliymişim. Kampüs içindeki erkek egemen kitleyi benimsemiş kadınları uyandırmak, onları bilinçlendirmek. Diğer kadınları grup dışında olan diğer kadın öğrencileri uyandırmayı deniyoruz. Çay toplantılarımıza, etkinliklerimize onları da davet ediyoruz. Aynı zamanda kampüs dışındaki emekçi kadınlara da ulaşmayı da hedefliyoruz. Hatta birçok kadına ulaştık bile. Bu kadınlara sağlıklı ilgili seminerler, kadına yönelik şiddet, toplumsal

cinsiyet ilgili konu doğrultusunda seminerler düzenliyoruz. Kampüs dışındaki kadınlardan oldukça ilgi var.” (K5)

Katılımcı toplumsal cinsiyet derslerine dikkati çekmektedir. Kendi okuduğu bölümden dolayı cinsiyetçi tavırlara maruz kalmaktadır. Toplumda mesleklere farklı anlamlar yüklenmektedir. Meslekler ataerkil sistemin kalıp yargılarına uygun olarak şekillenmektedir. Dünyanın her tarafında bu sıkıntılara rastlanılmıştır. 1970’lerde kadınlara ait mesleği tanımlamak amacıyla “pembe yaka” kavramı kullanılmıştır (Kahraman ve Tunçdemir ve Özcan, 2015: 108). Aynı şekilde erkekler içinde seçebilecekleri meslekler “erkek mesleği” olarak ayrı kategorileştirilmektedir. Scott (2013)’un ifadesiyle toplumsal cinsiyet kadın ve erkeklere biçilen rolleri toplumda var olan kültürün bir sonucu olduğu söylenebilir. Katılımcılar cinsiyetçi tutumları değiştirmek kararıyla hareket etmektedir. Diğer yandan örgütlenme eğilim yaygın bir biçimde hissedilmektedir. Oysa 1980 sonrasında yükselişe geçen feminist hareket daha önceki toplumsal hareketlerin örgütlenme biçiminde karşı çıkıyordu. Zaman içerisinde devralınan toplumsal miras öğrencileri örgütlenme eğilimi ile hareket etmelerine neden olmaktadır.

Başka bir katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Üniversiteli kadınlar olarak istediğimiz gibi giyinmek ve her ne giymiş olursak olalım tacizin ve tecavüzün meşru görülmemesini... Cinsiyetçi eğitim sisteminin son bulması, kadını ikincil görülmesine son verip, Kendi ayakları üzerinde duran, kendi sözünü erkekler ne söyler diye düşünmeden söyleyebilmesini istiyoruz. Yaptığımız çalışmalarda flört şiddetine, ekonomik şiddete, fiziksel şiddete dikkat çekip farkındalık ve dayanışma yaratmak istiyoruz. Kampüs içinde kafeteryalarda kadınları toplamaya çalışıyoruz, onun dışında etkinlikler düzenleyerek kadınları kampüs dışında da toplamaya çalışıyoruz. Hedeflerimizi bu şekilde gerçekleştirmeye çalışıyoruz”(K17).*

Katılımcı toplumda var olan ataerkil kodlamaların sebebini cinsiyetçi eğitim sistemine bağlamıştır ve bu noktada eğitim sisteminin değiştirilmesini ve okullarda toplumsal cinsiyet derslerinin verilmesini talep etmiştir. Eğitim de toplumsal cinsiyet eşitliği sorunu önemli bir problematik alandır. Ataerkil kodlamalar eğitim sisteminde de etkisini göstermektedir. Bu durum katılımcıların ifadesine göre eğitim sisteminin ataerkil yapı içerisinde olmasını siyasal iktidar pekiştirmiştir. Savran’ın (2012) dediği gibi eğitim giderek ticari bir model haline gelmiştir ve okullardaki cinsiyet eşitsizliğini ekonomik, politik, kültürel bağlamda düşünmek gerekir. Bu durumun neo-liberal politikaların sonucu olduğunu söylenebilir. Kandiyoti’nin (2013) de belirttiği gibi kadınların nasıl eğitileceği konusu Batılılaşma, modernleşme, ilericilik, laiklik ile muhafazakârlık, İslam ve gelenekçilik arasında süren ideolojik düşünceler içerisinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların da belirttiği gibi kadın birey olamamıştır. Kadın aile içinde babanın otoritesi altında, dışarıda siyasal iktidarın denetiminde kalarak okuluna, hayatına

devam etmek zorunda kalmıştır Bu doğrultuda feminist hareket içinde olan öğrenciler kadına kendi değerini göstermek, özgür olduğunun farkına vardırmayı hedeflemiştir.

Katılımcıların ifadelerine göre kadınlar kampüs içinde ve dışında kadınların cinsiyetinden dolayı sıkıntılar yaşamaktadır. Bireyin özgürlüğünü rahat sergileyebileceği bir ortam alması beklenen akademide de ataerkil kodlamaların kadın öğrenciler üzerinde etkisinin devam etmesi feminist öğrencileri harekete geçirmiştir. Katılımcılar kampüslerde yaşanan kadına yönelik her türlü şiddete karşı farkındalık oluşturma çabası içine girmişlerdir. Katılımcıların gazetelerinde yayınlamış olduğu "Kadına Yönelik Şiddet ve Öz savunma" isimli yazıları bu durumu destekler niteliktedir.

"Ataerkil Kapitalist Sistem bizi yaşamımızın her yönünden ve her anından kuşatır. Adalet mekanizması, medya, eğitim sistemi ve günlük yaşamımızın tümü, biz kadınlara yerimizi, ikincil konumuzu ve toplumsal cinsiyet rollerimizi öğretirken; erkeği ve onun egemenliğini korumak üzere şekilleniyor. Bu kuşatma aynı zamanda topyekûn saldırıya, kadın bedeni üzerinde cins kıyımına varan bir erkek şiddetine dönüşüyor; kadınlar sokaklarda, işyerlerinde kampüslerde ve evlerinde yaşam savaşı veriyor. Şiddeti cinsel, ekonomik, fiziksel ve psikolojik olarak uygulayan ve kadın bedenini özel mülkü haline getiren erkekler, sistem tarafından korunuyor ve uyguladıkları şiddet hoş görülüp meşrulaştırılıyor. Kadın bedenini metalaştıran ve kadın bedeni üzerinden sürekli yeni sektörler geliştiren kapitalist ekonomi, kadın cinayetleri, taciz ve tecavüz vakalarında sürekli iyi hal indirimleri uygulayan adalet sistemi; kadın bedenini aşağılayan haber dili, filimler ve programlarıyla medya; bütün bu toplumsal organizasyon şeması, ders içerikleri, fakülteleri, öğretim görevlileri ve yönetimleriyle eğitim sistemi, vb. Bu yüzden mücadelemiz topyekûn bütün kurumlara, onların bir sistem olarak karşımıza dikilmesine ve doğrudan bunlar tarafından kışkırtılan her çeşit şiddete karşıdır. Erkeği yücelten, koruyan ve kadın bedenini özel mülkiyete hapseden bu kurumlara karşı, kadınlar olarak kendi öz savunma araçlarımızı geliştirmemiz meşrudur."(Kampüs Cadıları)

Yukarıdaki yazıda görüldüğü gibi katılımcılar sistemin kadınları ezdiğinin farkındadır ve bu problemlerini hem sözlü olarak dile getirip, hem de çıkardıkları dergilerde belirtmişlerdir. Katılımcılar toplumda yaşanan problemler doğrultusunda hedeflerini belirlemişlerdir. Bu hedefleri grup olarak kabul edip kampüs içindeki diğer kadın öğrencileri bilinçlendirmeyi, farkındalık oluşturmaya amaçlamışlardır. Bu farkındalık aslında makro politik bir tutuma da işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet meselesi salt bir kadın sorunu olma anlamında değil, siyasal sistem içinde anlamlandırılmaktadır.

Feminist mücadelede bazı katılımcılar mücadelenin amaca ulaştığını, bazıları ise amaca ulaşmadığını ifade etmiştir. Feminist mücadelenin amaca ulaştığını düşünen katılımcının görüşleri şöyledir:

"Tabi ki amaca ulaşıyor bu durumda beni çok mutlu ediyor. Bilinçlendirme ve kadınların kendinin farkında olması açısından amaca ulaştı ve kadınlar erkekler olamadan da bir mücadele yürüteceğinin farkına vardı. Tabi ki amaca ulaşmadığı noktalarda var, örneğin Toplumsal cinsiyet derslerin hala fakültelerde verilmesini sağlayamadık. Aslında ilkokuldan başlaması gerekiyor. Feminist mücadele amaca ulaştı, çok kadına ulaştığımı düşünüyorum, bu durum bir kadın da olsa değişmezdi."(K1)

Yukarıda katılımcı ulaştığı her kadının hayatında farkındalık yarattığı için kendini hedefine ulaştığını hissetmektedir. Umutla bakmaktadır. Temel düşüncesi toplumsal cinsiyet

derslerinin fakültelerde, okullarda verilmesiyle birlikte toplumda kadınlara verilen rollerinde değişeceği yönündedir. Başka bir katılımcı amaca ulaşmadığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Feminist mücadelenin tam olarak amaca ulaştığını düşünmüyorum. Evet, bir kadınla bile görüşmek, onu etkilemek önemli ama çalışmaları tam gerçekleştiremeyince insanın umudu kırılıyor. Birde kadınların daha çok dayanışma içerisinde olması gerekiyor. Sesimizi duyurduk kampüs cadılarının varlığını biliyorlar artık. Amaca ulaşmanın sebebi; kadınların birlik olamaması okul yönetimi tarafından, hocalar tarafından desteklenmemek. Bazı öğrenciler bizim gruba gelmek istiyorlar sonrasında eylemliklerimizde polis müdahalesini görünce gruptan ayrılıyorlar. Aileleri de bu durumu gördüklerinde korkuyor ve bizimle görüşmemizi engelliyorlar. Hakkımızı aramak suç mu? Boyun mu eğlim ataerkil sisteme. Cesur olmak şart.” (K4)

Katılımcının ifadesine göre feminist mücadelenin ciddi bir şekilde ilerlemesi için okul yönetimi tarafından tam destekli olması gerekmektedir. Katılımcı çalışmalarının kısıtlandığını polis müdahalesi ve okul yönetimiyle karşı karşıya geldiklerini ifade etmektedir. Kampüsteki tüm kadınlar tarafından destek istemekte; fakat bu gerçekleşemediği için feminist mücadelenin tam anlamıyla amaca ulaşamadığını düşünmektedir.

Özetle katılımcıların genel olarak verdiği ifadelerle göre; katılımcıların feminist mücadele doğrultusunda en temel istekleri tüm okullarda toplumsal cinsiyet derslerinin verilmesidir. Genel olarak katılımcıların temel hedefi, kadınları bilinçlendirme, kampüs içinde daha çok kadınla birlik olmak, kampüs içinde kadınların özgürleşmesini sağlamak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.2.3. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Kampüs İçi ve Kampüs Dışı Çalışmaları

Katılımcıların kampüs içi ve kampüs dışı çalışmalarında kadınları bilinçlendirme, stant açma, toplumda ortaya çıkan kadın problemlerine yönelik eylemlilik gösterme, feminist atölyeler oluşturma başlıklarına ulaşılmıştır. Katılımcılar genel olarak kadınları bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Çevremizde ne kadar kadın varsa birleşiyoruz. Kadın meclislerinde toplanıyoruz. Oradan karar çıkıyor. Kadın okuma grupları, öz savunma dersleri, piknik, paneller düzenliyoruz. Örneğin geçenlerde Karaduvardaki kadınları bilinçlendirmek adına meme kanseri ile panel düzenledik. Her türlü toplumsal problemlerde toplanıp nasıl bir çalışma gerçekleştireceğimizi planlayıp ona göre hareket ediyoruz” (K4).

Görüldüğü gibi katılımcılar çalışmalarını geniş alana yaymak istemektedir. Kampüs içi çalışmalarını kampüs dışında devam ettirmişlerdir.

Kolektif bir şekilde karar aldıktan sonra çalışmalara başlıyoruz. Kampüs içinde farkındalık oluşturmak adına stant açıyoruz ve broşür dağıtıyoruz. Dergilerimizi tanıtıyoruz. Üyelerimizi çoğaltmaya çalışıyoruz. Facebook üzerinden hesabımız var. Orda Türkiye’de ve Dünyadaki diğer kadınlarla birleşme olanağımız oluyor. Toplumda kadınlara yönelik bir problem olduğunda

sosyal medya üzerinden örgütlenip Türkiye genelinde eylemlilik gerçekleştiriyoruz. Tepkimizi bütün kadınlar bir araya gelerek ortaya koyuyoruz. (K1).

Kitap okumaları ve film gösterileri yapıyoruz. Yaşadığımız sıkıntılarda bir araya geliyoruz. Stant açıyor bildiriler dağıtıyoruz. Yalnız kampüsteki kadınları bilinçlendirmiyoruz. Kampüs dışındaki eşinin şiddetine uğramış, erkek tarafından ezilmiş, kendi değerinin farkında olmayan kadınlara da ulaşıyoruz ve onlara yönelik de etkinlik düzenliyoruz (K20).

Atölyeler yapılıyor. Stant açarak bildiriler dağıtıyor ve her türlü sözlü veya davranışsal tacize karşı eylem yapıyoruz. Sosyal medyada aracılığıyla Türkiye'deki, hatta dünyadaki tüm kadınlarla iletişim halinde oluyoruz. Eylemliliklerimizi aynı zamanda yapmış oluyoruz böylece. Dergilerimizde, broşürlerimizde farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Dergilerimizdeki yazılarımızda kadınlara güç vermek istiyoruz. Kadınlara mücadele ruhu kazandırmaya çalışıyoruz (K15).

Katılımcılar genel olarak birbirlerine benzer ifade kullanmışlardır. Çalışmalarında birlik olma inancı vardır. Sistemik hareket ederek, kolektif kararlar alarak çalışmalarını ortaya koymaktadırlar. Okul içerisindeki çalışmaları daha çok stant açma, kadınları bilinçlendirme adına broşür dağıtma, okulda tuvaletlerde pet kutuları koyma, okuldaki kadınları birebir yanına giderek feminist mücadeleye ikna etmeye çalışmak vb. çalışmaları mevcuttur. Kampüs dışı çalışmalarında kenar mahallelerde feminist ruhtan habersiz toplum seçip oradaki kadınlara ulaşmayı hedeflemektedirler. Örneğin Mersin Karaduvar, kazanlı semtlerinde düzenli olarak kadınları bilinçlendirmek adına panel, seminer düzenlenmektedir. Bir seminere ben de katıldım. Ben toplumsal cinsiyet adına konuştum, gruptan tıp fakültesinde okuyan katılımcı sağlık üzerine sunum yapmıştır. Salondaki kadınların ilgiyle dinlediğini fark ettim. Kadınların gözlerinde tükenmişlik vardı; sanki birinin onları ayağa kaldırmasını ister gibiydi. Sunum sonrası kadınlarla görüştüğümde içlerinde güç oluştuğunu hissettim. Çünkü bizden yaptığımız çalışmanın devamını istediler. Sürekli feminizm adına soru sormaları, çalışmanın devamını istemeleri, eylemlilik yapacağınız zaman bizi de çağırmayı unutmayın demeleri vb. ifadeler feminist mücadelede çalışmaların nitekim hedefe ulaşıldığının göstergesidir.

Katılımcıların grubu özellikle üniversite öğrencilerden oluşması bilinç düzeyinin gelişmiş olmasıdır. Katılımcılar kampüsteki bütün kız öğrencilerle birlik olmak amacıyla ve bunun doğrultusunda kampüs dışındaki tüm kadınlara ulaşmak, başta Türkiye'deki sonra Dünyadaki kadınlara ulaşmak düşüncesi bulunmaktadır.

Katılımcılar aylık olarak feminist toplantılar yapmaktadır. Toplantı yeri olarak sürekli gittikleri kafeler, feminist çalışmalarını daha ciddi gerçekleştirmek adına kiraladıkları evlerde toplantı gerçekleştirilmektedir. Bu evi katılımcılar feminist atölye olarak kullanmaktadır. Katılımcılar feminist atölyelerde kendi bilinçlerini, algılarını gerçekleştirmek adına kitap okuma, film, resim, öz savunmayı gerçekleştirme adına uzak doğu sporlarını öğrenme üzerine çalışmalar yapmaktadır. Katıldığım ilk toplantı kafede gerçekleşmiştir. Bu grupta farklı

fakülteden öğrencilerin olduğunu gözlemledim. Fen edebiyat, mühendislik, tıp fakültesi vb. farklı bölümlerden gelen öğrenciler bulunmaktadır. Herkesin şikâyeti kendi bölümüyle ilgiliydi. Mühendislikte okuyan katılımcı mühendislik mesleğinden dolayı eleştirildiğini, cinsiyetçi yaklaşıldığını, hocaların bile kadın mesleği erkek mesleği olarak meslekleri ayırdığından yakındı. Tıp okuyan mühendislikte okuyan katılımcı ile aynı şikayetlerde bulundu. Feminizm üzerine konuşmak katılımcıları heyecanlandığını gözlemledim. Bu toplantı dönemin ilk toplantısı olduğu için yeni katılanlar için tanışma olarak geçti. Grup lideri kampüs içi, kampüs dışı çalışmalarını anlattı. Gündemden konuşuldu. Kadın cinayetleri, iktidarın kadınlara yönelik uygulamış olduğu politikalarından bahsedildi. Herkesin fikri tek tek soruldu. Ortamda mücadeleci, azimli bir hava vardı. Grup lideri özellikle herkesin bu dava için çok çalışması gerektiğini, ve kadınlar arasında ayırım yapılmayacağını, yani belli ideolojideki kadınlara değil tüm kadınlara ulaşılması gerektiğini sık sık vurguladı. 'Kız kardeş' kavramı sık sık vurgulanan kavramlardan oldu. Bu durum Radikal Feminizmden etkilenildiğinin göstergesidir. Ayrıca katılımcıların feminist bilinç yükseltme toplantıları yapmaları da Radikal Feminist kuramın ön kabullerinden etkilendiklerinin göstergesidir. Kampüs Cadıları kuran sol görüşlü öğrencilerdi; fakat bu gruba üye olan sağ görüşlü öğrencilerin de olduğunu öğrendim. Böylece kız kardeş kavramı amacına ulaşıyordu. Grubun pozitif bir dili vardı. Belli ideolojide olmalarına rağmen siyasete girilmedi, hiçbir kadının yaşam biçimi, eleştirilmedi. Amaç iktidara karşı olmak değil kadın varlığını kabul ettirmektir.

Katılımcılar grubu dinamik tutmak adına sürekli etkinlik düzenlemektedir. Kahvaltı, piknik, konsere, tiyatroya gitmek gibi. Çalışmalar böylece daha eğlenceli hale getirilmektedir. Etkinliklere bende katıldım. Kahvaltı etkinliğinde gruba üye olan öğrenciler dışında dışarıdan gelen öğrenciler de bulunmaktadır. Ayrıca kampüs dışından yaş ortalaması 50-60 olan kadınlarda katılmıştır. Kahvaltı yapılırken feminist mücadelenin gerekliliği, tarihteki kadın mücadelesinden, siyasal iktidarın kadınlara yönelik politikasından konuşuldu. Toplumda kadını görünür kılmak için yeryüzündeki bütün kadınların dayanışma içinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcıların günceli yakından takip etmek, düzenli olarak haberleri izlemek gibi görevleri de vardır. Her yeni olayda grup toplantısı yapılır, o gün Mersin içinde neler yapılacağı kararlaştırılmaktadır. Türkiye genelinde başka üniversitelerde okuyan feminist hareket içinde öğrencilerle sosyal medya üzerinden organize olunmakta ve ona göre hareket edilmektedir. Eylem gösterilmeden önce pankartlar hazırlanmakta, sosyal medya üzerinden herkes tepkisini yazmakta ve böylece tepki büyütülmeye çalışılmaktadır. Katılımcıların sosyal paylaşım ağını(facebook, twitter, youtube) etkin kullandığı 'yeni medya' aracılığı ile seslerini duyurdukları görülmüştür (Karagöz, 2013:132).

Sonuç olarak katılımcıların çalışmaları kampüs içi ve dışı olarak ayrılmaktadır. Amaçları kampüsteki tüm kadınlarla birlik oluşturup güçlenmek, kampüs dışındaki ezilen, emekçi kadınların yanında olmak ve onları güçlendirmek ve bunun adına çalışmalar yapmaktır. Katılımcılar kampüs içi çalışmalarında kız öğrencilerle birebir konuşmak, stant açarak dergilerini tanıtmak, broşür dağıtmak gibi yollar izleyerek çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca katılımcıların sosyal medya üzerinden hesapları bulunmakta ve bu yolla Mersin ve Türkiye'deki feminist hareket içinde olan diğer öğrencilerle organize olmaktadır. Bu bağlamda feminist öğrenci kadınların bir yanları ile 1980 öncesi öğrenci hareketinin yöntemlerini benimsediklerini söyleyebiliriz. Marksist hareket içerisinde bulunan öğrencilerde bilinç yükseltme toplantıları ve etkinliklerini örgütlenme yöntemi olarak kullanmaktaydı. Diğer yandan ilgili öğrencilerin facebook, twitter, youtube gibi etkinlikleri kullanmaları yeni sosyal hareketlerin örgütlenme yöntemlerini de benimsediklerini göstermektedir.

6.2.4.Kampüsteki Feminist Mücadelede Olumsuz Yönler

Katılımcıların kampüs içinde feminist mücadeleye yönelik çalışmalarının olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde mücadelenin ciddi görülmemesi, okul yönetimi tarafından desteklenmemek, hocalar tarafından desteklenmemek, erkek düşmanı olarak algılanmak, sevgilisi olan kadınlar tarafından desteklenmemek, feminist örgütten korkmak, eylemliliklerine polis müdahalesinin olması, erkekler tarafından dalga geçilmek gibi başlıklara ulaşılmıştır. Katılımcılar genel olarak okulda çalışmalarını rahatlıkla yürütemediklerini ifade etmişlerdir. Stant açmada, dergilerini, gazetelerini dağıtmada sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar ifadelerini şu şekilde belirtmişlerdir:

"Erkeklerin dalga geçme konusu oluyor, laf atıp kadınları ciddiye almıyorlar. Aynı zamanda yönetimden baskı görüyoruz ve çalışmalarımız engellenmeye çalışılıyor. Örneğin hazırladığımız pet hijyen kutuları hemen kaldırılıyor. 8 Martta, 25 Kasım'da yaptığımız çalışmalar engelleniyor. Bu problemlerle baş etmek biraz zor olmakta. Yine de umudumuzu kaybetmeden çalışmalara devam ediyoruz." (K12).

"Etkinliklerimiz siyasi bir görüş gibi duruyor genel de de engelleniyor. Engelleniyor olmasının nedeninin propaganda olduğunu düşünüyorum. Ve ben erkeğim yaparım sizin çalışmanıza izin vermem görüşü içinde insanlar var. Bizim çalışmamıza zarar vermeye çalışmaktadırlar." (K 18).

"Ciddi kısıtlamalar, tehdit edilmeler vb. durumlar yaşıyoruz. Sadece okul yönetimi değil okuldaki sağcı öğrenciler tarafından da çalışma yapmamız engellenmeye çalışılıyor. Bu durumu yine de atlatıyoruz. Kadınlarla bir araya gelerek güçleniyoruz." (K19).

"Erkeklerin dalga geçme konusu oluyor, laf atıp kadınları ciddiye almıyorlar. Aynı zamanda yönetimden de baskı görüyoruz. Örneğin hazırladığımız pet hijyen kutularını hemen kaldırıyorlar. Okul yönetiminden baskı görüyoruz. Polis çalışmalarımıza müdahale ediyor. Her an tehdit halindeyiz Sivil polis tarafından takip halindeyiz. Feminist mücadelemize saygı duyulmuyor. Erkek egemenliğine her şeye rağmen boyun eğmeyeceğiz. Şiddet gören, baskı gören, ayrımcılık yaşayan kadının yanında olacağız ve savunmaya devam edeceğiz. Çalışmalarımız çok zor şartlar altında gerçekleşiyor, eskiden de bu böyleydi, şimdide böyle. Sistemin kölesi olmayacağız." (K4)

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde katılımcıların görüşlerinin birbirine benzer doğrultuda olduğu görülmektedir. Feminist hareket içinde bulunan öğrenciler çalışmalarını gerçekleştirmek isterken birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Katılımcılar okul yönetiminden, farklı ideolojideki öğrencilerden, emniyet gerekçesiyle polis tarafından müdahalelere uğradıklarını ve çalışmalarını tam anlamıyla gerçekleştirmediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar erkek egemen toplumda ezilmiş kadını, baskıya uğramış kadını, her türlü şiddete maruz kalan kadını savunmayı amaç edinmiştir. Aynı zamanda katılımcılar tarafından ataerkil sistemi pekiştirdiği düşünülen siyasal iktidarın kadınlara yönelik politikaları, söylemleri eleştirilmiştir. Siyasal iktidarın kadına yönelik politikalara karşı bir eylemlilik gösterildiğinde bu durum güvenlik gerekçesiyle müdahaleye uğramıştır. Tarihte öğrenci hareketlerine bakıldığında bugünkü durumla benzer tablo içerisinde olduğu görülmektedir. Dünya’da Latin Amerika’da öğrencilerin özerklik mücadelesi, öğrenci hareketinde dönüm noktası olan Fransa’da meydana gelmiş 1968 olayları, Türkiye’de 68 ve 78’liler kuşağı bu duruma örnek olarak verilebilir. Tüm ülkelerde meydana gelen sosyal bilinçlilik yaş oranı olarak en genç kesimi özellikle üniversite öğrencileri içinde olmuştur (Abadan, 1971). Öğrenciler toplumda var olan rejimi sorgulamaya çalışmıştır. Öğrenci hareketleri, dönemin toplumsal problemine göre farklı gerekçelerle ortaya çıkmıştır. Mersin Üniversitesinde feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin tepkileri de sistem odaklıdır.

6.2.5. Feminist Hareket İçindeki Kız Öğrencilerin Erkek Öğrencilere Bakışları

Feminist hareket içinde bulunan öğrenciler kampüs içinde erkekler tarafından “erkek düşmanı” olarak nitelendirilmektedir. Bir katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Erkeklerin feminist mücadeleyle genel olarak bakış açısı biz kadınları erkek düşmanı olarak görüyorlar. Çünkü ataerkil kodlamalarla büyüdüğü için, kadınların toplumda susmalarına alışkın oldukları için, bizde hakkımızı sorguladığımız için bu durumu hazmedemiyorlar. Bize yanlış bir şey yapıyor musunuz gibi davranıyorlar. Bizimle dalga geçiyorlar. Bu çalışmalarla bir yere varamayacağımızı söylüyorlar.” (K1).

Katılımcının ilk cümlesinden anlaşıldığı üzere erkekler feminist hareket içinde bulunan kadınları kalıp yargılara dayandırarak erkek düşmanı olarak nitelendirmiştir. Katılımcının ikinci cümlesi her şeyi anlatmaktadır. Katılımcı erkeklerin feminist mücadeleye ilişkin görüşlerini ataerkil kodlamalarla bağdaştırmıştır. Bu katılımcıya göre erkek öğrenciler toplumun kadın ve erkeklerle yüklediği rollerle bağlantılı olarak geleneksel çerçevede düşüncelerini dile getirmişlerdir ve feminist mücadelenin gereksiz olduğunu savunmuşlardır. Başka katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Bir kadın saçmalığı olarak görüyorlar. Genel olarak feminizm söz konusu oldu mu bana; ‘feminist ayakları çekme bize ‘ diye cevap veriyorlar.” (K2)

“Erkek öğrenciler genel olarak dalga geçmeyi tercih ediyorlar. Ataerkil toplum yapısı öylesine kafalarına işlenmiş ki; oldukça zor onlara bu durumu anlatmak.”(K5)

Katılımcıların ifadeleri benzerdir. Genel olarak erkeklerin feminist mücadeleyi desteklemedikleri, basite aldıkları görülmüştür. Ataerkil toplumda kadın erkek tahakkümü altındadır. Kadının söz hakkı sınırlıdır. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda erkek öğrencilerin feminist çalışmalara yabancı kaldığı, kadınları geleneksel rol modelleri çerçevesinde değerlendirdiği, katılımcıların kampüs içerisindeki çalışmalarını desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır.

6.2.6. Kampüste Feminist Mücadelede Destek Kaynakları

Kampüste feminist mücadele içinde bulunan katılımcıların bazıları öğrencilerden destek gördüklerini ve kampüs dışında eylemliliklerine destek verildiğini ifade ederken, bazı katılımcılar çalışmalarını rahat bir şekilde yürütemediklerini, kampüs içinde yönetim ve öğrenciler tarafından hiçbir şekilde destek alamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılarda birinin verdiği cevap şöyledir:

“Evet destekleniyoruz. Kadın öğrencilere ulaşıyoruz ve gruba dahil oluyorlar onlarda. Çalışmalarımızda tecrübeli arkadaşlar sunum yaparken bizi destekliyorlar. Yaptığımız bilinç yükseltme etkinliklerinde bu alana hakim olan arkadaşların sunumlarıyla bize destek oluyor. Diğer kadın kurumlarından destek alıyoruz”.(K1).

Bu katılımcının ifadesinde katılımcı kız öğrenciler tarafından desteklendiklerini belirtmektedir. Katılımcılar içinde farklı fakültelerde okuyan öğrenciler kadınları bilinçlendirme adına bir konu seçip sunum yapmaktadır. Katılımcılar çalışmalarında grup içi destek almaktadır. Katılımcının üçüncü cümlesi “bilinç yükseltme” ifadesi ikinci dalga feminist döneme ait kavramın katılımcıların literatürüne eklendiği gözlenmektedir. Aynı zamanda katılımcıların kampüs içi çalışmalarını kampüs dışında feminist eylemliliği savunan başka kadınlarca desteklenmektedir. Başka bir katılımcı ise destek kaynağını ve nasıl desteklendiklerini şu şekilde anlatmıştır:

“Destekleniyor. Özel günlerde 8 Mart 25 Mart gibi özel günlerde dayanışma içerisinde oluyoruz. Tüm kadın grupları olarak birleşiyoruz. Kampüs Cadıları, Yeryüzü Kadınları, Kadın Emegi Kolektifi vb. hep birlikte alana iniyoruz çalışmayı gerçekleştiriyoruz. Posterlerin hazırlanmasında kampüs dışındaki kadınlardan, grup dışındaki bazı kadın öğrencilerden çok az da olsa erkek arkadaşlardan da yardım alıyoruz. Özellikle maddi desteğimizi grup içinde herkes belli bir miktar koyuyor. Bizi destekleyen grup dışındaki öğrencilerden de maddi destek alıyoruz” (K19).

“Feminist çalışmalarda genel anlamda bize şaşırarak bakıyorlar. Bazı kadın öğrenciler destekliyor, bazıları benim sevgilim var deyip uzaklaşıyor. Açıkçası Kampüs Cadıları tarafından destek görüyorum yani grup arkadaşlarım tarafından. Destek veren arkadaşlar çok iyi yoldasınız, size imreniyorum diyerek bu şekilde bizi destekliyorlar. Feminist mücadele içerisinde arkadaşlarım tarafından maddi manevi destek görüyorum. Örneğin paraya ihtiyacım olduğunda grup kendi arasında toplar verir” (K2).

Öğrenciler içerisinde destek genelde uzaktan el çırpma, alkışlamak şeklinde oluyor. Çalışmaları içerisine dahil olmak bu düşünce olan kişileri korkutuyor. Daha çok karşıt görüşlü kişilerin verecekleri tepkiler korkutuyor. Ama yapılan etkinliklere etrafta gururla bakan hatta ağlayan insanları kadınları gördükçe onların sorunları savunduğunu anlıyorum”(K18).

Bazı öğrenciler tarafından destekleniyoruz, bazıları tarafından desteklenmiyoruz. Genel olarak kampüs içerisinde eylemliliklerde bulunduğumuzda çalışmalarımızı küçümsüyorlar, gereksiz buluyorlar. Bizim grupta olmak isteyenler var; fakat korktukları için destekleyemiyorlar. Daha çok manevi destek alıyoruz. Arkanızdayız gibi.” (K4).

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda katılımcılar 8 Mart, 25 Kasım gibi günlerde diğer kadın örgütleriyle bir araya gelerek eylemlilik göstermektedir. Amaç çok olmak ve bütün olmaktır. Grubun maddi ihtiyacı hem katılımcılar hem de feminist hareketi destekleyen kişiler tarafından karşılanmaktadır. Eylemliliğe hazırlık aşmasında katılımcılar erkeklerden yardım aldıklarını ifade etmektedir. Bu durum kampüsteki bazı erkeklerin feminist mücadeleyi kabul ettiğinin göstergesidir. Katılımcılar eylemliliklerinde yönetim tarafından sıkıntı yaşadıkları için çalışmalarını rahat bir şekilde gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir. Bu sebepten dolayı birçok öğrenci feminist hareket içinde olmaktan çekinmektedir. Bu yüzden feminist hareket içinde olan öğrenciler kadınlar arasında birlik olunamamasından yakınmaktadır.

6.3. Feminist Hareket İçinde Bulunan Öğrencilerin Politikayla İlişkisi

Siyasetin özünde insanların hakkını savunmak, refah seviyesini yükseltmek, eşitliği sağlamak gibi kavramlar yatar. Tarihsel olarak bakıldığında öğrencilerin siyasetle ilişkisi her zaman olmuştur. Bu durum dönemin özelliklerine göre farklı amaç çerçevesinde gerçekleşmiştir. Kimi zaman devletin denetiminde devlete hizmet eden gençlik kimi zaman iktidarın politikalarını yanlış bulan ve bu duruma tepki gösteren gençlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlik; özellikle üniversite gençliği kendi içlerinde örgütlenerek siyasetin bir parçası olmuşlardır (Savcı, 1965).

Lüküslü çalışmasında 80 sonrası gençliğin siyasete ilgisini incelemiştir ve sonuç olarak sivil toplum kuruluşlarında çalışma gösteren gençlerin siyasetten uzak durdukları, yozlaşma yaşadıklarını tespit etmiştir (Lüküslü, 2015: 23). Buna rağmen gençlerin siyasete katılımı düşük olsa bile kimlik arama mücadelesi içerisine girerek siyaseti sürdürdükleri tespit edilmiştir.

Bu bölümde feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin siyasetle ilgili görüşleri alınmıştır. Buna dayanarak katılımcıların siyasi fikirlerinin ilk oluşum gösterdiği yerin aile

olduğu ve bu durumu sosyal çevrenin pekiştirdiği tespit edilmiştir. Genel olarak katılımcıların görüşlerinde 'kadınların ezilmesi' ifadesine sıkça rastlanılmıştır. Katılımcılar politikayla ilişkilerini kadınların ezilmesine bağlamışlardır. Feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin genel olarak politikayla ilgilerinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılar politik algılarının gelişmesinde ailenin, sosyal çevrenin etkisi olduğunu ifade etmiştir. Bir katılımcının ifadesi şu şekildedir:

"Politikaya ilgin fazlasıyla var. Siyasetle ilgilenmek zorundasın, çünkü toplumdaki eşitsizlikle mücadele ancak siyasetle olur. İlk siyasi şekillenme ailede gerçekleşti. Ailem de siyasetle ilgili. Sonra lisede arkadaşlarım politikti. Onlardan da etkilendim, ama daha çok etkilenme üniversitede oldu. Çevrede kadınların ezildiğini, şiddete uğradığını, zorla evlendirilen kadınlar, sevgili şiddeti, erkek terörü bunları görünce evet siyasetin içinde olmalısın dedim. Çünkü mücadele ancak siyasetle oluyor." (K1).

Ailesi katılımcının düşüncesini, siyasi algısını şekillendirmiştir. Katılımcı politik olmasındaki etken olarak ailesini göstermiştir. Katılımcı üniversitede benzer görüşte insanlarla bir araya gelerek siyasi düşüncelerini daha da derinleştirdiğini ifade etmiştir. Siyasetin kökeninde toplumdaki problemlere duyarsız kalmamak, haksızlıklara karşı direnmek, eşitliği sağlamak, ezilenin yanında olmak vardır. Katılımcı da çevredeki kadınların ezildiğini, baskıya uğradığını görünce bu duruma duyarsız kalmaması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcı sesini duyurabileceği yerin siyasetten geçtiğini düşünmektedir.

Başka bir katılımcı siyasete ilgisini şu şekilde açıklamıştır: "Politik bir insanım. Çünkü hakkımı arayabileceğim yer orası. Politik kimliğinin oluşmasında en çok kim etkili oldu? Bizim evde siyasi sohbetler çok yapılırdı. Babam devamlı haber izlerdi. Annem çok sessizdi; ama oda siyasetle ilgilenirdi. Ağabeyim, kardeşlerim herkes siyasi sohbetler ederdi. Sol görüşlü bir ailenin çocuğuyum. Sonra üniversitede yine siyasetin içinde olmayı tercih ettim. Bana heyecanlı geliyor. Çevremde kedime ya da başkasına bir haksızlık yapıldığını gördüğümde sessiz kalamıyorum. Ataerkil düzende nasıl sessiz kalınabilir ki"(K8).

Görüldüğü gibi ailenin kimlik gelişiminde önemli katkısı bulunmaktadır. İlk sosyalleşilen yer ailedir. Katılımcının ailede yapılan siyasi sohbetlerin etkisi altında kalması siyasi kimliğinin şekillenmesinde ilk adım olduğu söylenebilir.

Genel olarak katılımcıların ifadeleri birbirine benzer doğrultudadır. Siyasi kimliklerinin oluşumunda ilk olarak aileyi rol model aldıkları ve daha sonra çevrede politik görüşlerini destekleyici bireylerle birlikte olarak politik yanlarını pekiştirdikleri görülmüştür. Katılımcıların ifadelerinde neden politiksiniz sorusuna verilen cevapta kadınların toplumda ezilmesi, iktidarın kadına yönelik politikaları, ataerkil sistem ifadelerine sıkça rastlanılmıştır. Bozan (2013) yaptığı çalışmada gençlerin siyasi düşüncesinin oluşumunda ailenin rol model olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bulgularında gençlerin aile içinde yapılan siyasi sohbetlerden etkilendikleri ve bu durumun düşüncelerine aktarımları görülmüştür. Aynı şekilde dini kimliğin siyasi kimliğin

oluşumunda da ailenin etkisinden söz edilebilir. Avcı da(2018) İstanbul'da yaşayan dindar üniversite gençliği üzerine araştırmasında dinin ve siyasi kimliğin ailede şekillendiğine dair bulgulara ulaşılmıştır.

Kollektif kimliği "bir grubun kimliğini tanımlayan değerler sistemi" şeklinde tanımlayan Michel Wieviorka, kimliğin dışarıdan gelen bir tehdit algısında direniş biçiminde ve savunmayı yönelimle kendini ifade ettiğine işaret eder (aktaran Bozan, 2013:162). Gençlerin politik kimliklerinin gelişiminde ailenin etkisi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda politikleşme sürecinin sosyal çevreyle pekiştiği söylenebilir.

6.3.1. Siyasal İktidarın Kadınlara Yönelik Uygulamış Olduğu Politikalara Öğrencilerin Tepkisi (Özel Alan-Kamusal Alan)

Toplumda kadınların beden konusu daima tartışma konusu olmuştur. Kadının bedenini kontrol altına almak, kadının kaç çocuk yapacağına karar vermek ya da yasaklamak kadının devlet denetimi altına girmesinin göstergesidir. Kadınların bedenlerinin denetim altına alınmak istenmesi aileyi koruyan, ailenin devamlılığını sağlayan kişiler olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada siyasal iktidar ataerkil kodlamalar çerçevesinde düşünüp kadını eve kapatmak istemiştir (Ersöz, 2015). 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hükümeti kadınların kamusal alana girmesi noktasında birçok karar almıştır. Siyasal iktidar kadınları ataerkil sistemin kodlamaları çerçevesinde düşünmekte ve yapmış olduğu politikalarda muhafazakâr söylemleri sıkça kullanmaktadır. Siyasal iktidar tarafından kadınlardan en az üç çocuk, kürtaj yasağı, erken emeklilik gibi isteklerle kadının özel alanına müdahalede bulunulmuştur. Bu durum feminist perspektiften tepkiye neden olmuştur. Bir katılımcının ifadesi şu şekildedir:

"Kadınların hayatına dair kararlar, kadınlar dışında herkesin ağzında maalesef. Patriarkal' ın beslediği siyasi iktidarın övdüğü kararların hiç biri kabul edilemez; çünkü hepsi kendi düşüncelerine göre karar alıyorlar ve bu kararlar onların iktidarını sarsmayacak şekilde oluyor. Bir kadın istediği zaman çocuk doğurabilir ya da doğurmak istemeyebilir. Kadınlar için kürtaj bir güvence. Kürtaj kadınların en doğal hakkıdır ve durum siyasi iktidarla belirlenemez. Çocuk sayısına gelince kadınların bunu düşünmesi gerekiyor. Hiçbir şekilde kişinin çocuğu nasıl doğuracağına, kaç tane doğuracağına, kürtaj yapmaması gerektiğine kimse karışamaz, karışmamalı." (K1).

Katılımcı ifadelerinde siyasal iktidarın ataerkil kodlamaları desteklediğini ifade etmektedir. Kadının özel alanına müdahalede bulunulmasına tepki göstermektedir. Başka katılımcıların ifadesi şu şekildedir:

"Kadın bedeni üzerinde söz sahibi olmak iktidarın haddi değil. Kadın kürtaj olmak isterse olmalı, bu kadının kararına bırakılmalı. Aynı şekilde çocuk doğurmak isterse doğurur. İstemezse

doğurmaz. Aslında bu durum eşler arasında karar verilmesi gereken bir konular. Örneğin çocuk bakımı sadece kadınların sorumluluğunda olamamalıdır”. (K2)

“Biz kuluçka makinesi değiliz. İçine spermi koy doğursun baksın büyütsün. Eğer makine olsaydık bizden çıkacak çocuk sayısı da devlet ya da başka birey tarafından belirlenebilirdi. Biz kendi kararımızı verebilmeliyiz. Tam olarak eşitlik kavramının engellenmesi durumudur bu”. (K18).

Görüldüğü gibi katılımcılar arasında siyasal iktidarın özel alana yapmış olduğu müdahaleler tepkiye neden olmuştur. Katılımcıların ifadeleri benzer doğrultudadır ve genel olarak katılımcılar siyasal iktidarın özel alana müdahalesine eleştirel yaklaşmıştır. Katılımcının ‘biz kuluçka değiliz’ ifadesi ile anlatmak istediği kadınların nesne değil özne olduğunun farkına varıdır. Başka bir katılımcı siyasal iktidarın özel alana müdahalesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim bedenimiz, bizim kararımız. Bir kadın istediği kadar çocuk doğurabilir ya da hiç doğurmayabilir. Bu kendi kararıdır. Devletin alanı bizim rahmimiz değildir. Tecavüzcülerle uğraşmaya davet ediyoruz devleti. Daha önemli üzerinde durulması gereken problemler var. Kadınlarla uğraşmayı bıraksın artık. Çocuk sayısı bakımı eşlerin arasında halledeceği bir konudur. Ayrıca kadınlar daha çok çalışma hayatında olmalı. Kadın evde oturup sadece çocuğuna bakmamalı. Bunun önüne geçilmesi gerekmektedir. Kadını evden kurtarmak şarttır. Çocuklara bakama aşamasında devlet tarafından kreşler çoğaltılmıdır.” (K17).

Katılımcıların genel olarak ifadeleri birbirine benzerdir. Siyasal iktidara tepkileri aynı doğrultudadır. Siyasal iktidarın özel alana müdahalesine katılımcılar karşı çıkmaktadır. Kadın bedeninin devlet tarafından politika haline getirilmesi, kadının özel alanına sürekli müdahale edilmesi kürtaj yasağı, çocuk sayısına devletin karar vermesi durumunu katılımcılar onaylamamaktadır. Başka bir katılımcı tepkisini şöyle açıklamaktadır:

“Siyasal iktidarın kadınların özel alanına girmeye hakkı olduğunu düşünmüyorum. Dönüp kendi işlerine baksınlar. Kadın bedeni hakkında söz söylemek onlara düşmez. Kürtajın iyi bir şey olduğunu düşünmüyorum. Canın alınmasına karşıyım, sonuçta kürtaja gelmeden başka yollarda var. Ama kürtajın yasaklanmaması gerek. Sonuçta kadının kendi bedeni kendi kararı. Bakabilecekleri kadar çocuk doğurmaları, bir sayısı olmaz bunun. Maddi-manevi bakacak güç varsa bunun bir önemi yok.(K16).

Yukarıdaki ifadelerle göre katılımcı kadınların kürtaj olmasını onaylamamakta ve aynı zamanda kürtaja eleştirel yaklaşmaktadır. Bunun yanında kürtaj hakkı, çocuk sayısı kadının özgürlüğüne bırakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Kubilay'ın(2014) “İslami Muhafazakâr Kadın Yazarların perspektifinden kürtaj tartışması” isimli çalışmasında katılımcının ifadesiyle benzer bulgulara rastlanılmıştır. Bu çalışmada İslami-muhafazakâr kadınlar iki kutuplu tartışma yürütmektedir. Bununla birlikte kadınlar bir yandan kürtaja mesafeli davranmakta bir yandan kadınların kürtaj olmaması noktasında çektiği sıkıntılardan dolayı eleştirel tutum sergilemektedir.

Katılımcıların dokümanları incelendiğinde yazdıkları makalelerde, broşürlerde siyasi iktidara karşı eleştirileri görülmektedir. Katılımcıların “Yeni AK Parti İktidarında Kadınları Neler Bekliyor” isimli yazısında siyasal iktidara karşı tepkilerini göstermektedir.

“AK Parti 2002 yılından bu yana en çok kadınlarla ilgili politikalar gerçekleştirdi ve uyguladı. Bu politikadaki temel hedef, kadını kamusal yaşamdan soyutlayarak aile içinde erkekten sonra gelen birey olarak konumlandırarak ve istihdamda ucuz işgücü yedekleyerek sermayenin hizmetine sunmaktı. Bunlardan bir kısmı da gerçekleşti. Kadının çok çocuk yapmasını, ailede erkeğin sözünden çıkmamasını, toplumsal yaşamda çok görünmemesini toplumsal kabul olarak gerçekleştirirken bir taraftan da işten ilk kadınların çıkarılmasını teşvik etti. Siyasal yaşamda daha az kadın temsilini yaşama geçirirken, bu kadınların erkeklere bağlı olarak iş yapmalarını zorunlu kıldı... Çok çocuk yapma söylemlerinin hayata daha fazla geçirilmesi için doğum izni bahanesiyle yarı zamanlı ve evden çalışmanın teşvik edilmesi de kadınlara cazip olarak sunulan AK Parti programlarındandır. İlk bakışta kadınları rahatlatan ve çocuklarıyla birlikte yaşamlarını kolaylaştıran bir sistem gibi görünse de uzun erimli olarak, kadını iş yaşamından uzaklaştıracağı, işinde ilerlemesini ve geliştirmesini engelleyeceği için bir müddet sonra işten çıkarılmasının da bir gerekçesi durumuna dönüşecektir. Yine aynı şekilde, kadının sosyal yaşamdan uzaklaşmasını sağlayacak ve kadını tümüyle eve ve çocuklara bağlı bir konuma sürükleyecektir.”(Yeryüzü Kadınları,1, 2016).

Yukarıda katılımcıların dergilerinde yazdıkları makalelerdeki ifadelerde görüşmelerin sonucunda elde edilen bilgiler paraleldir. Bu makalede AK Parti iktidarının kadınlara yönelik yapmış olduğu politikalar eleştirilmiştir. Özel alan kamusal alan ikilisi, üç çocuk, kadınların çalışma hayatı dışında tutulmaya çalışılması sorunsalı makalelerinde sıkça tartışılmıştır. Katılımcıların dergilerinde yayınlamış oldukları başka makalelerinde kürtaj sorunsalı şu şekilde anlatılmıştır: “Kürtaj Hakkı için İskele Alabanda!” isimli yazıda;

“Kürtaj kelimesi neredeyse herkesin kullanmaktan çekindiği bir kelime, bir kavram, bir tabu olarak hayatımızda. Kimine göre bir operasyon, kimine göre ise bir cinayet. Aslında pek de uzak değil, yakın bir tarihte 80’li yılların sonuna doğru Türkiye’de kürtaj yasallaşmış ve kolay erişilebilir hale gelmiştir. Şimdilerde ise gündemimizden hiç eksik olmayan bir konu. Ne zaman toplumda bir sıkışıklık bir karmaşa olsa ilk kadına, kadın bedenine müdahale etme akla geliyor. Kürtaj da ilk öne sürülen konulardan biri oluyor haliyle. Kürtaj bir cerrahi müdahaleden çok, kadının kendi bedeni üzerinde söz söyleme hakkı aslında... Kürtaj etrafında büyük bir tartışma var ve biz bu konuda sessiz kalmaya devam ettikçe yasalar değişmeyecek. Kürtaj kadının kararıdır. Ve bu karardan dolayı utanç duymayı reddediyoruz”(Yeryüzü Kadınları, 3, 2017).

Bu yazıda katılımcı kürtajın kadının özgür iradesine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların genel olarak ifadeleri değerlendirildiğinde ifadeleri siyasal iktidara tepki yönünden birbirine benzerdir. Siyasal iktidarın uygulamış olduğu neo-liberal ve muhafazakâr politikalar kadın bedenini tahakküm altına almaktadır. Kadınların çalışma hayatı, kaç çocuk

yapılacağı, kürtaj yasağı olmak üzere kadınlar nesneleştirilerek kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların ifadelerinde yayınladıkları dergi içindeki bilgilerde siyasal iktidarın tutumunu eleştirmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin neden feminist hareket içinde olduğunu anlama amacını taşır. Mersin Üniversitesinde feminist hareket içinde bulunan 20 kız öğrenci ile derinlemesine görüşme yapılarak öğrencilerin kadın haklarını savunmak adına yaptığı kampüs içi mücadeleyi konu edinmektedir. Tarihten günümüze öğrenci hareketi değişim göstermektedir.

Dünyada şiddetli gençlik olaylarının başlaması 1968 yılına rastlar. Bu yıllar gençlik hareketinin kırılma noktasıdır. 1968 yılında Amerika’da siyahların hak arama mücadelesi ve kısa süre içinde Avrupa’da etkisini gösteren eylemler Vietnam Savaşı’nın etkisiyle tüm dünyaya ulaşmıştır. Bu olayların etkisi kısa sürede diğer ülkelere yayılmıştır. Dünyayı derinden sarsan öğrenci olayları Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Türkiye’de ilk öğrenci eylemleri Demokrat Partinin politikalarına karşı olmuştur. Bunun nedeni DP’nin iktidara gelmeden önce söz verdiği şeyleri yerine getirmemesi, Atatürk ilkelerinden uzakta politikalar izlemesi, politikalarında rejime yönelik tehditler oluşturmasıdır. Sivil halkın başlattığı eylemler zamanla etkisini daha büyük kitleye bırakmıştır. Bu kitlelerin başında üniversite gençliği gelmektedir. Üniversite gençliği tepkilerini boykotlarla, işgallerle ortaya koymuştur. Bu dönemin öğrencileri kendini Atatürkçü olarak tanımlamış ve iktidarı laiklik düşmanı olmakla suçlamıştır. Dönemin içinde bulunduğu koşullar dikkate alındığında siyasal partiler gençliği; devleti kurtarıcı, korumacı olarak gördüğünden ‘gençlik kolları’ kurmuşlardır. 1950 yılına kadar Atatürkçü gençliğin devletle bir çatışması olmamıştır. DP dönemi ile birlikte gençlik partinin gerici, muhafazakâr, laiklikten uzak tavırlar sergilediğini iddia ederek devlet politikasını kendi güçleriyle değiştirmeye çalışmışlardır.

1980 sonrasında 12 Eylül askeri darbesi ile toplum değişime uğramıştır. Darbe rejimi 70’li yılların şiddet içinde geçmesinin nedenini gençlerin aşırı politize olmasına bağlamıştır. Bu yüzden toplumu düzeltmeyi sağlayacak depolitize politikalar olduğunu savunmuştur. Darbe, sıkıyönetimle birlikte siyasi partilerin yasaklanması, sendika ve siyasal derneklerin feshedilmesi, basına yapılan sansür ve insan hakları ihlalleri başlar. Toplum, özellikle 70’li yıllarda aşırı politik gençlik, tekrardan şiddetli günlere dönülmemesi için bastırılmaya çalışılmıştır. 80 sonrası gençliğin yurt dışı hayali, dil öğrenme, zengin olma vb. amaçları bulunmaktadır. Gençlerin bu tutumu entelektüel kesim tarafından siyasete ilgisiz, toplumsal sorunlara duysarsız, sadece kendini düşünen kişi olarak tanımlanmıştır.

Genel seçimleri ANAP hükümetinin kazanmasıyla birlikte, ANAP’ın uyguladığı neo-liberal politikalar toplumu yeni bir modelle karşı karşıya bırakmıştır. Ekonomisi dışarıya açılan Türkiye tüketim toplumu olmaya başlamıştır. Türk toplumu 1980 sonrasında ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal açıdan bir değişim sergilerken bu dönemin gençliği de öncesiyle

kıyaslandığında değişim göstermiştir. Küreselleşmenin etkisiyle gençlik medyanın, internetin gelişmiş olduğu ortamda büyümüştür. Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal paylaşım ağları milyonlarca insanı bir araya getirerek dayanışma içinde olmalarını sağlamıştır. 70'li yılların sokak eylemliliklerinin yerini dijital aktivizm almıştır. Eski tip toplumsal hareketler işçi ve kamu çalışanları hareketleri olarak görülürken yeni tip toplumsal hareketler (YTH) çevreci, eşcinsel, kadın hareketleri vb. üzerinden daha spesifik konuları ele almıştır. Yeni toplumsal hareketler savunma amaçlı olduğu gibi hem de önleyicidir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren hızlanan sanayileşme, kentleşme, modernleşme gibi süreçlere küreselleşmenin de eklenmesiyle toplumdaki değişimler hem ortaya çıktığı coğrafyada etkisini göstermekte hem de yaygın iletişim kanalları ile kıtalar ötesine etki edebilmektedir. Bütün bu değişim ve dönüşüm içerisinde toplumsal olanın ve toplumsal aktörlerin konumu ve rolü yeniden gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren dünyada açıkça gözlenen derin ve hızlı dönüşüm ile birlikte sistem karşıtı hareketlerin de dönüşüm geçirdiği söylenebilir. 1960'lı yılların öğrenci, yeni sol ve sivil haklar hareketleri; 1970 ve 1980'li yılların LGBT, çevre, kadın, barış ve insan hakları hareketleri; 1990'lı ve 2000'li yılların 'küresel adalet hareketi' birbirinin ardı sıra ortaya çıkmış ve gittikçe genişlemiştir (Demiroğlu, 2014:134). Genel olarak YTH, içinde bulunduğu toplumu sorgular ve kalabalık içinde kaybolmak istemez; varlığını gösterme amacı güder. YHT'nin eski toplumsal hareketlerden ayrılmasının nedenleri arasında da dünyanın dönüşüm içinde olmasının ve küreselleşmenin etkisi olduğu söylenebilir. Bu dönem de sivil örgütlenme olarak adlandırılan yeni örgütlenme modellerini beraberinde getirmiştir. Böylece dünyada açıkça gözlenebilen değişim söz konusu olmuştur. 2000'li yıllar, çoğul gençlik kimlikleriyle şekillenmiştir. Sosyal medyayı kullanan, küresel ağlarda yerini alan gençliğin temel aktörü olan toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Küreselleşme etkisini 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra göstermiştir. Soğuk Savaş'ın bitişi, Berlin Duvarı'nın yıkılışı, Doğu Bloku Ülkeleri'nin -Polonya, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya- sosyalist rejimlerinin çöküşü Türk solu üzerinde derin bir etki bırakmış, sol örgütlenmelerin ideolojik desteği tamamıyla çökmüştür. Bu dönemde ekonomik anlamda neo-liberal politikalar etkisini her alanda hissettirmiştir. 1980 sonrası genç kuşağına yönelik en önemli eleştiri olan "apolitik" suçlaması aslında Marksist dünya görüşü bağlamına anlam kazandırmaktadır. Gerçekten dünyada 68, Türkiye'de 78 kuşağı düşünüldüğünde ve 2000'li kuşakla kıyaslama yapıldığında gençliğin politizasyonu yeni bir görünümle karşımıza çıkmaktadır. 1960 ve 1980 arasında sol eğilimli öğrenci hareketinin önemli ölçüde üniversite çevrelerinde etkili olduğu bilinmektedir. Fikir Kulüpleri Federasyonu burada ilk akla gelen örnektir. Türkiye'de öğrenci gençlik hareketinin söylemi belli ölçüde değişmiş olsa bile örgütlenme alanlarındaki devamlılık aşikârdır. Nitekim öğrenciler arasında yaygınlık kazanan feminist hareketin örgütlenme alanı da üniversiteler olmuştur. Ayrıca örgütlenme biçimi anlamında da önceki toplumsal hareketlerin

karakteristiğini taşımaya devam etmektedir. Şöyle ki; üniversite içinde başlayan örgütlenme dışarı taşınmış toplumsal katmanlara ulaşabilmek için yapılan toplantılar ve bilinç yükseltme hareketleri bu devamlılığın en açık örnekleridir.

Diğer yandan değişen politik ortam öğrencilerin yeni davranış biçimlerini benimsemesinin önünü de açmıştır. Öğrenciler özellikle neo-liberal politikalar bağlamına şekillenmiş, hükümet politikalarına karşı muhalif bir tavır sergilemeye başlamıştır. Sol bir eğilim gibi görünmesine karşın öğrenci hareketi eski Marksist devrimci tutumu benimsemek yerine hükümet politikalarına karşı “düzenleyici” bir tutum içinde olmuştur. Kadın hareketine bakıldığında da farklı siyasal yapıların içinde yer alan ya da kendi bağımsız kadın örgütlerini oluşturan kız öğrencilerin eylemliliklerinde ve söylemlerinde YTH'nin özelliklerini görmek mümkündür. Aslında her ikisi de neo-liberal politikaların eseri olan muhafazakâr eğilimler ve düzen içi değişimi hedefleyen toplumsal hareketler, öğrenci gençler ve kadınlar arasında siyaset yapmanın da tarzı haline gelmiştir. YTH bağlamında değerlendirildiğinde feminist hareket içinde olan öğrencilerin tarih adına değil de kendi özgürlüklerini ve kadın hakkını savunmak adına sahneye çıktıkları görülmüştür. 2000'li yıllar, çoğul gençlik kimlikleriyle şekillenmiştir. Sosyal medyayı kullanan, küresel ağlarda yerini alan gençliğin temel aktörü olan toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Araştırmada feminist hareket içinde olan öğrencilerin kampüs içi çalışmaları değerlendirildiğinde sosyal ağ ile örgütlendikleri görülmektedir. Öğrencilerin çalışmalarında kadınları bilinçlendirmek için stant ve feminist atölyeler açma, toplumda kadınlara yapılan haksızlıkları önlemek için eylemlilik gösterme vb. bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların eylemlilik göstermeden önce birlik oluşturmaları internet aracılığı ile olmuştur. Bu durum YTH'nin özelliğini taşıdığı göstergesidir.

Turgut Özal döneminde neo-liberal politikalarla başlayan bu değişim Refah partisi ve sonrasında AK Parti iktidarının da politikalarına yansımıştır. Bu siyasal partiler politikalarında muhafazakârlık ideolojisini benimsemişlerdir. Siyasal iktidarın ilk önce etkilediği kesim kadınlar olmuştur. İktidarın kadınlara yönelik politikaları ve söylemlerine feminist perspektif kayıtsız kalmamıştır. Araştırmada feminist hareket içinde bulunan öğrencilerin en çok üzerinde durdukları, tepki gösterdikleri özel alan/kamusal alan görüşleri incelenmiştir. Siyasal iktidar, kadınları geleneksel değerler çerçevesinde tanımlamakta; kadına ‘anne’, ‘iyi eş olma’, ‘ev hanımı’ vb. tipolojiler yüklemektedir. Ayrıca kadının kaç çocuk yapacağı, kürtaj yasası ile kadınların özel alanına girilmiş, erken emeklilik vaatleriyle kadın kamusal alanın dışında tutulmaya çalışılmıştır. Araştırmada katılımcılar siyasal iktidarın kadınların özel alanına müdahale etmesini eleştirmişlerdir. Geçmişten günümüze Türkiye’de kadınlarla ilgili beden konusu hep tartışma konusu olmuştur. Siyasal iktidar kadın bedeninin denetim altına alınmasında gerekçe olarak kadınları, aileyi ayakta tutan, güçlendiren, iyi bir eş, annelik görevini yapan unsur olarak görmektedir. Buna dayanarak siyasal iktidarın kadınlara yönelik bu söylemi muhafazakâr

ideolojiden kopmadığının göstergesidir. Kampüste örgütlenen ve feminist olduğunu iddia eden kadınların makro politikalarla olan bağı en açık biçimde kurabileceğimiz alan tam da bu noktada şekillenmektedir. Kampüs içi feminizm gündelik yaşam ve kadın bedeni üzerinden sürdürülen bu tartışmalarda aktif olarak taraf olmakta siyasal iktidarın söylemine karşı bir tutum almaktadır.

Ayrıca şunu da söylemek yerinde olacaktır. Kampüs içi feminizmin öğrenci kimliği altında örgütlenen aktörleri ideolojik bağlamda eklektik ve melez bir yapı sergilemektedir. Liberal feminizmin eşitlik talebi kadar, radikal feminizmin kadın dayanışması, özel alan kamusal alan geçirgenliği, şiddet ve aile ve ataerkil ideolojiyi merkeze yerleştirme eğilimi aynı anda gözlemlenmektedir. Bu da ideolojik bağlamın Batı ekseninde biçimlenen özelliğini bir kez daha gösteren bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Öneriler

- Bu çalışmada sadece kız öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Erkek görüşü alınmamıştır. Bu anlamda ileri bir konu ile ilgili olarak çalışmada erkeklerin de görüşleri alınarak daha geniş örneklem üzerinden konu araştırılabilir.
- Bu çalışmada feminizmi anlamaya yönelik karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmanın Mersin Üniversitesiyle sınırlı tutulması elde edilen bulguların genellemesinde sınırlılık oluşturmakta ve mevcut durumu açıklamaya yönelik çalışmaları tam olarak ortaya koymamaktadır. Mersin dışındaki üniversitelerde de feminist hareket içinde olan öğrencilerle örneklem grubu üzerinde çalışılması konu ile ilgili daha kapsamlı bulgulara ulaşılmasını sağlayacaktır.
- Aynı il içinde birkaç üniversite ile yapılacak bir çalışma feminist hareketliliği içinde olan öğrencilerin yerini daha detaylı anlamamızı sağlayacaktır.
- Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Başka çalışmalarda nicel ve nitel araştırmanın birlikte kullanılması, izlenen konunun daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- [1]. Abadan, N. (1971). Türk üniversite öğrencilerle genç işçilerin siyasal eğilimleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 26,01, 68-88.
- [2]. Acun, F. (2007). Görsel verilerde kadın imajı (1923-1960). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 91-112.
- [3]. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014). Türkiye’de Kadının Durumu. 12 Şubat 2018 tarihinde http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/2012/trde_kadinin_durumu_2012_ekim.pdf?p=1 adresinden alınmıştır.
- [4]. Akal, M. (2013). *12 Mart 1971 muhtırası, 12 eylül 1980 darbesi ve 28 şubat sürecinde bir politikacı olarak Süleyman Demirel’in farklı konum ve tepkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- [5]. AK Parti Kalkınma ve Demokratikleşme Programı (2002). 1 Şubat 2018 tarihinde http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/gazeteler/web/kutuphanede%20bulunan%20dijital%20kaynaklar/kitaplar/siyasi%20parti%20yayinlari/200205071%20ak%20parti%20demokratiklese%20ve%20kalkinma%20programi%202002/200205071%20ak%20parti%20demokratiklese%20-ve%20kalkinma%20programi%202002%200000_0116.pdf adresinden alınmıştır.
- [6]. Arai, M. (2016). *Jön Türk dönemi ve Türk milliyetçiliği* (6. bs.). İstanbul: İletişim.
- [7]. Arat, N. (1980). *Kadın sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- [8]. Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC’si* (2. bs.). İstanbul: Say.
- [9]. Aşar, A. N. (2013). *Füruzan’ın kırk yedililer ve Emine Işınsu’nun sancı romanlarında öğrenci hareketleri: Karşılaştırmalı bir edebiyat sosyolojisi çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- [10]. Ataman, M. (2009). Feminizm: geleneksel ve uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif yaklaşımlar demeti. *Alternatif Politika*, 1, 1-41.
- [11]. Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: “kişisel olan politiktir” Söyleminde aile. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(2), 1-21.
- [12]. Avcı, Ö. (2018). *İki dünya arasında İstanbul’da dindar üniversite gençliği* (2. Basım). İstanbul: İletişim.
- [13]. Azman, A. (2013). *Osmanlı’dan günümüze kadın hareketi*. Yayımlanmamış ders notları
- [14]. Bal, H. (2014). *Sosyolojide yöntem ve araştırma teknikleri*. Ankara: Sentez.

- [15]. Belge, M. (1985). Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyalizm (1960'tan sonra). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1955-62.
- [16]. Berktaş, (1988). Kadınlar susmayacak. *Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi*. 1, 54-57
- [17]. Bilmiş, O. H. (2006). *1988-1990 yıllarında dünya değişirken Türkiye'de sosyalist feminizme kaktüs'ten bakmak*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [18]. Bozan, A. (2013). Politikleşme ve siyasal katılımı etkileyen faktörler: adalet ve kalkınma partisi gençlik kolları örneği. *Alternatif Politika*, 5, 2, 153-173.
- [19]. Bozkurt, V. (2009). *Değişen dünyada sosyoloji (4. bs.)*. Bursa: Ekin Basım Dağıtım.
- [20]. Brown, H. A. (2016). *Marx'ta toplumsal cinsiyet ve aile*. (Çev: G. Rastgeldi). Ankara: Dipnot.
- [21]. Bulut, F. (2009). *68 kuşağı düşünce yapısında Atatürk ve Atatürkçülük*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [22]. Bulut, F. (2011). 68 kuşağı gençlik olaylarının uluslararası boyutu ve Türkiye' de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 23, 123-149.
- [23]. "Bu Ülkede Yıllarca Doğum Kontrolü İhaneti Yaptılar" (2014). 05.02.2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-bu-ulkede-dogum-kontrolu-ile-yillarca-ihanet-yaptilar-27823289> adresinden alınmıştır.
- [24]. Collin, F., Kaufer (2016). *Feminist güzergah*. (Çev: G. A. Savran). Ankara: Dipnot
- [25]. Coşkun, M. K. (2006). Süreklilik ve kopuş teorileri bağlamında Türkiye'de eski ve yeni toplumsal hareketler. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61, 1, 68-102.
- [26]. Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın* (2. bs.). Ankara: Savaş.
- [27]. Çakır, S. (2014). Kapitalizm ve patriyarkaya karşı: Sosyalist feminizm. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2, 4, 185-196.
- [28]. Çayır, K. (2016). *Yeni sosyal hareketler* (2. bs.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- [29]. Çetin, H. (2002). Liberalizmin tarihsel kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3, 1, 79-96.
- [30]. Dedeoğlu, S. Elveren, A. Y. (2017). *Türkiye'de refah devleti ve kadın* (2. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [31]. Demiroğlu, E., T. (2014). Yeni toplumsal hareketler. bir literatür taraması *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2,1, 133-144.
- [32]. Demirtürk, S. (2015). 1960-1980 Döneminde Türkiye'de sosyo-ekonomik değişimin ve dışa yönelişin toplumsal dinamikleri 11 Eylül 2017 tarihinde <http://dergipark.ulakbim.gov.tr> adresinden alınmıştır.

- [33]. Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: Liberal, Marxist ve Radikal feminizm teorileri. *The Journal of Academic Social*, 43, 524-532.
- [34]. Donovan, j. (2015). *Feminist teori (entelektüel gelenekler)* (9. bs.). Çev: Aksu Bora- Meltem Ağduk Gevrek- Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [35]. Engels, F. (2003). *Ailenin ve özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Ankara: Eriş.
- [36]. Ersöz, A. G. (2015). Özel alan/kamusal alan dikotomisi: kadınlığın doğası ve kamusal alandan dışlanışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18, 1, 80-182.
- [37]. Eştürk, Ö. (2006). *Türkiye’de liberalizm: 1983 - 1989 Turgut Özal dönemi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- [38]. Gençkaya, Ö. F. (2011). Kadın milletvekillerinin yasama ve denetim faaliyetleri ve rolleri (1935-2007). *Yasama Dergisi*, 18, 5-34.
- [39]. Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün esasları* (14. bs.). İstanbul: İnkılap.
- [40]. Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi*, 10, 5-59.
- [41]. Gürbilek, N. (2016). *1980’lerin kültürel iklimi* (8. bs.) İstanbul: Metis.
- [42]. Gürses, F. B. (1979). *Dünya’da ve Türkiye’de gençlik*. İstanbul: Der.
- [43]. Güzel, M. (2007). *Yeni medya çalışmaları: küreselleşme, tüketim kültürü ve internetteki gençlik Siteleri*. (Der: M. Binark). Ankara: Dipnot.
- [44]. Heinen, J. (2008). 1968 Kadınları: Hareketin ayak sesleri, (Çev: Zeynep Arıkanlı). *Yeni Yol Dergisi*, 30, 17 Eylül 2017’de <http://www.yeni yol.org> adresinden alınmıştır.
- [45]. Hooks, B. (2014). *Feminizm herkes içindir* (3. bs) (Çev: E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A. Yıldırım). İstanbul: bgst.
- [46]. *İlerici kadınlar derneği (1975-80) “ Kırmızı çatılı kadınların tarihi*. (Der: Muazzez Pervan). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- [47]. İmançer, D. (2002). Feminizm ve yeni yönelimler. *Doğu Batı Dergisi*. 5,19, 151-169.
- [48]. İzmirli, Gökbnar, Ö. (2014). Dönüşümcü bir lider olarak Turgut Özal. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 245-256.
- [49]. Kabacalı, Alpay (2007). *Türkiye’de gençlik hareketleri* (3. bs.). İstanbul: Gürer.
- [50]. Kaçmazoğlu, H. B. (1995). *Türkiye’de siyasal fikir hareketleri*. Erzurum: Birey.
- [51]. Kadioğlu, S. (2001). *Bitmeyen Savaşım* (Kadın Hareketleri Tarihi:1). İstanbul: Selen
- [52]. Kadioğlu, Y. (2003). *Kadınsız inkılap*. İstanbul: Metis.

- [53]. Kahraman, A. B., Tunçdemir, N. O., Özcan, A. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18, 2, 108-144.
- [54]. Kahraman, L., Evre, B. (2008). Türkiye'deki siyasi parti programlarında "demokrasi" kavramlaştırmaları: karşılaştırmalı perspektifle AKP ve CHP Örnek Olayı. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9, 1, 63-80.
- [55]. Kalaycıoğlu, E. (1998). 27 Mayıs ihtilaline giden Yol: nedenler ve açıklamalar. *27 Mayıs 1960 Devrimi, Kurucu Meclis Ve 1961 Anayasası*, 33-48.
- [56]. Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar* (4. bs.) İstanbul: Metis.
- [57]. Kara, N. (2006). 80'ler ve 90'larda Türkiye'de feminist hareketler. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1, 3, 16-39.
- [58]. Kara, N. (2006). Feminizmin toplumsal hareket olarak medyaya yansımaları. *Küresel İletişim Dergisi*, 1, 1-33.
- [59]. Kardam, F., Ecevit, Y. (2014). "1990'ların sonunda bir kadın iletişim kuruluşu: uçan süpürge". A. Bora ve A. Günel (der). *90'larda Türkiye'de feminizm*, içinde (87-108). (5. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [60]. Karpat, K. H. (2017). *Türk siyasi tarihi*. (7. bs.). İstanbul: Timaş.
- [61]. Kılıç, S. (2002). Çevreci sosyal hareketlerin ortaya çıkışı, gelişimi ve sona ermesi üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57, 2, 93-108.
- [62]. Kışlalı, A. T. (1976). Siyasal tutumlarda kuşak ve cinsiyet etkenleri (Bir Alan Araştırması). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31, 1, 117-130.
- [63]. Koçer, D. (2009). Demokrat parti dönemi (1950-1960) kadın dergilerinde kadın imajı. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 1, 2, 131-143.
- [64]. Kongar, E. (2007). *21. Yüzyılda Türkiye, 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı* (40. bs.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- [65]. Köknel, Ö. (1979). *Cumhuriyet gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Bozok Matbaası.
- [66]. Kubilay, Ç. (2014). İslami muhafazakar kadın yazarların perspektifinden kürtaj tartışması : eleştirel bir değerlendirme 1. *Alternatif Politika*, 6(3), 387-421.
- [67]. Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik çağı ve ülkemizde gençlik sorunları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 133-144.
- [68]. Kuyaksil, A. (2009). Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 11, 328-352.
- [68]. 'Kürtaj Yasası Çıkartacağız' (2012). 01.03.2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/kurtaj-yasasi-cikartacagiz-20654033> adresinden alınmıştır.

- [69]. Lüküslü, D., Yücel, H. (2013). 2000'li Yılları Gençlik Üzerinden Okumak. Der: D. Lüküslü, H. Yücel, *2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak* (9-25). Ankara: Efil.
- [70]. Lüküslü, D. (2015). *Türkiye'de gençlik miti, 1980 sonrası Türkiye gençliği* (4. bs). İstanbul: İletişim.
- [71]. Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev: O. Akınbay, D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- [72]. Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük. (1970). 01.02.2018 tarihinde <http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/gazeteler/web/kutuphanede%20bulunan%20dijital%20kaynaklar/kıtaplar/siyasi%20parti%20yayınları/197600505%20mnp%20program%20ve%20tuzuk/197600505%20mnp%20program%20ve%20tuzuk.pdf> adresinden alınmıştır.
- [73]. Olgun, H. (2017). *Türk demokrasisi üzerindeki pozitif ve negatif etkileri açısından 1960-1980 dönemi öğrenci hareketleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- [74]. Ozankaya, Ö. (1995). *Temel Toplum Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- [75]. Öcal, B. (2009). 12 Eylül'den 28 Şubat'a darbe söylemlerindeki değişimin analizi. *Felsefe ve Toplumsal Diyaloglar*, 1, 4, 1-62.
- [76]. Özdemir, H., Demirkanoğlu, Y. (2015). Türkiye'de Muhafazakar sağ pencereden kadına bakış. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6, 10, 223-248.
- [77]. Öztürk, S. (1988). 8 Mart 1988'de ne oldu?. *Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi*. 1, 19-24.
- [78]. Öztürk, E. (2016). *1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye'de öğrenci hareketleri*. Yayınlanmamış doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [79]. Pirli, Y. (1995). *1960-1971 döneminde gerçekleşen Türkiye'deki sol öğrenci hareketlerinin eleştirel analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- [80]. Sancar, S. (2011). Türkiye'de kadın hareketinin politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve özgünlükler. Sancar, S. (Ed.). *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* içinde (ss. 53-109). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- [81]. Sancar, S. (2011). Türkiye'de kadın hareketinin politiği: Tarihsel bağlam, politik gündem ve özgünlükler. S. Sancar. (Ed.). *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* (2.cilt),(ss. 61-117). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- [82]. Savcı, B. (1965). Gençliğin siyasal hayata hazırlanması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 2, 830-853.
- [83]. Savun, B. (2014). *1980-2000 dönemi Türkiye'de öğrenci hareketleri: öğrenci dernekler ve öğrenci koordinasyonu deneyimleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans, Mimar Üniversitesi, İstanbul.
- [84]. Savran, (1989). Ailenin Sorgulanması. *Sosyalist Feminist Kaktüs*. 8, 54-59.
- [85]. Savran, G. (1989). Stella'nın mektubuna cevap. *Sosyalist Feminist Kaktüs*, 5, 27-29.

- [86]. Savran (1990). İffetli kadın olmak istemiyorum. *Sosyalist Feminist Kaktüs*, 10, 11
- [87]. Savran, G. (1990). Bir daha kadınların kurtuluşu ve sosyalizm üzerine. *Sosyalist Feminist Kaktüs*, 11, 5-9.
- [88]. Sayılan, F. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar 03.12.2017 tarihinde http://www.antalyakadinmuzesi.org/dosyalar/dosyalar/toplumsal_cinsiyet_ve_egitim.pdf(03.12.2017 adresinden erişildi.
- [89]. Scott, J. W. (2013). *Feminist tarihin peşinde*. (Der: F. Dinçer ve Ö. Aslan) İstanbul: bgst
- [90] Şeşen, E. (2015). 2015. *Öğrenci hareketleri ve medya: geçmişten günümüze Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi örneğinde medyanın öğrenci hareketlerine bakışı*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [91]. Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3, 5, 163-175.
- [92]. Tekeli, Ş. (2015). 1980'ler Türkiye'sinde kadınlar (6. bs.).(der: Şirin Tekeli) *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (ss. 15-47). İstanbul: İletişim.
- [93]. Timisi, N., Gevrek, M., (2014). 1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi. Der: Aksu Bora- Asena Günel, *90'larda Türkiye'de Feminizm*(ss. 13-40). İstanbul: İletişim.
- [94]. Tura, N. (1988) Türkiye solunda kadın sorunu ve feminizme yaklaşımlar. *Kaktüs Sosyalist*, 1, 57-60.
- [95]. Türkiye Komünist Partisi (2015) 11.08.2017 tarihinde <http://tkh.org.tr/icerik/uploads/2015/11/turkiye-komunist-partisi-programi.pdf> adresinden alınmıştır.
- [96]. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun No:5982). 03.03.2017 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5982.html> (13.05.2010 Tarih, 27580 Sayılı Resmi Gazete) adresinden alınmıştır.
- [97]. Türkoğlu, E. (2015). *Uluslararası ilişkiler bağlamında feminizm*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [98]. Uluç, A.,V. (2014). Liberal-Muhafazakar Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12, 23, 107-140
- [99]. United Nations, The United Nations Programme on Youth, 18.11.2017 tarihinde <http://social.un.org/youthyear/docs/UNPY-presentation.pdf> adresinden alınmıştır.

- [100]. Üste, R. B. (2007). Siyaset bilimi ve üniversite gençliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 201-220.
- [101]. Vogel, L. (1990). *Marksist teoride kadın*, (Çev. M. Öngören), İstanbul: Pencere Yayın.
- [102]. Yetenek, E. (2015). *27 Mayıs 1960 darbesi'nin tarih eğitime etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- [103]. Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- [104]. Yılmaz, M. (2004). Muhafazakar demokrat bir politikanın temel özellikleri neler olabilir. *Muhafazakar Düşünce*, 1, 143-147.
- [105]. Yörük, A. (2009). Feminizmler. *Sosyoloji Notları Dergisi*. 7, 63-86.
- [106]. Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın haklarının müdafası*. İstanbul: Doruk.

EKLER

EK-1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sorular

1. Yaş
2. Doğduğunuz yer
3. Çocukken yaşadığınız yer
4. Eğitim Durumu-Bölümü
5. Nasıl bir ailede büyüdünüz?
6. Çocukluk dönemini nasıl geçirdiniz? Kendinizi erkek çocuklarla kıyaslandığınızda nasıl hissedersiniz?
7. Ailenizin erkek kardeşinize ve size olan ilgisinde ne gibi farklılıklar vardır?
8. Genel olarak aile içinde kadın ve erkek ilişkileri nasıldı?
9. Şuana kadarki eğitim sürecinizde cinsiyetinizden dolayı yaşadığınız sıkıntılar oldu mu?
10. Feminist mücadele Mersin Üniversitesinde ne zaman başladı? Kampüs içindeki feminizmin kökeni nedir?
11. Kampüs içinde tacize uğradınız mı?
12. Kampüs içinde eylemliliklere nasıl karar veriyorsunuz?
Kim tarafından
Eylem kararı bireysel mi grupça mı alınıyor?
Eylem yapmanızdaki karar verme süreci
13. Kampüs içi mücadelenin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz?
Hangi yönleri ile amaca ulaşamadı?
14. Sizin için feminizm ne anlama geliyor?
15. Feminist çalışmalarda hangi taleplere sahipsiniz?
Nelere dikkat çekmek istiyorsunuz?
Diğer kadınlarla kampüs içi-dışı dayanışma noktalarınız neler?
16. Feminist hareket içindeki kız öğrencilerin erkek öğrencilere bakış açısı nasıldır?
17. Kampüste feminist mücadele içinde olamayan öğrenciler; feminist mücadele içinde olan öğrencileri nasıl değerlendirmektedir?
18. Feminist mücadele içinde olmanızı etkileyen etkenler nedir?
Toplumda kadınların yaşadığı problemleri gördüğünüz için mi?
Bireysel olarak yaşadığınız problemden dolayı mı?
19. Kampüs içinde feminist çalışmalarda diğer öğrenciler tarafından destekleniyor musunuz?
Ne tür destekler alıyorsunuz?

Kimlerden destek alıyorsunuz?

20. Kampüs içi feminist mücadele gerçekleştirilirken ne gibi problemlerle karşılaşmaktasınız?

Bu problemlerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

21. Ataerkil toplum denilince aklınıza neler gelmektedir ?

22. Ezilen kadın kimdir?

23. Kadın Hakları nedir?

Sizce yeterli midir?

Eksik yönleri nelerdir?

24. Güçlü kadın kimdir?

Güçlü kadın nasıl olmalıdır? Tanımlayınız.

25. Çevrenizde bulunan erkeklerle olan ilişkinizde cinsiyetçi yaklaşımlarla karşılaşmıyorsunuz?

26. Kadına yönelik şiddet konusunda ne düşünüyorsunuz?

27. Taciz nedir?

Siz hiç tacize uğradınız mı?

28. Politikaya ilginiz var mı?

29. Siyasal iktidarın kadınların özel alanına aldığı kararlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Kürtaj yasası hakkındaki düşünceleriniz

Çocuk bakımı ve sayısı hakkındaki düşünceleriniz

30. Kadın sorunlarıyla ilgilenen politika var mı sizce? Sivil toplum kuruluşları, sendikalar yeterli mi?

31. Herhangi sivil toplum kuruluşu üyeliğiniz var mı?

32. Hangi ideolojiden etkilenmektedirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :Nazire BÜYÜKGÜRSES

E-Mail :nbuyukgurses@gmail.com.

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Fen-Edebiyat Fakültesi	Adıyaman Üniversitesi	2019-2013
Yüksek Lisans	Kadın Araştırmaları	Mersin Üniversitesi	2015-2019